

Národné poľnohospodárske a potravinárske centrum
Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva
a potravinárstva

National Agricultural and Food Centre
Research Institute of Agricultural and Food Economics

ISSN 1338-6336
online verzia

ISSN 1335-6186
tlačená verzia

Ekonomika poľnohospodárstva

Economics of Agriculture

2
2014

Obsah č. 2/2014 (Table of Contents No. 2/2014)

Vedecké práce (*Scientific Papers*)

Ivona Ďuričová

Podporná politika do poľnohospodárstva SR v rokoch 2004 – 2012

Support policy of agriculture evaluation in the Slovak Republic in 2004 – 2012

5

Miroslav Grznár - Ľuboslav Szabo

Poľnohospodárske podniky bez pôdy v SR

Farms without land in Slovakia

20

Zuzana Chrastinová – Eva Uhrinčat'ová

Slovenské poľnohospodárstvo v kontexte štátov EÚ

Slovak agriculture in the context of the European Union countries

32

Dagmar Matošková – Jozef Gálik

Dodávateľsko-odberateľský reťazec v sektore mlieka

Supply and consumer chain in the milk sector

58

Zlatica Muchová - Anna Stred'anská - Ľubomír Konc

Návrh inovatívneho prístupu v stanovení hodnoty pozemkov v projektoch pozemkových úprav

A proposal for an innovative approach to the determination of the value of plots in the comprehensive land consolidation projects

78

Šimák Ladislav – Klučka Jozef – Strelcová Stanislava

Modulácia hraničných hodnôt ekonomickej bezpečnosti podnikov

Modulation of limits in economic security of enterprises

89

Peter Serenčes – Marián Tóth – Zuzana Čierna – Tomáš Rábek – Jana Prevužňáková

Benchmarking v Slovenskom poľnohospodárstve

Benchmarking in Slovak agriculture

105

Recenzie (Reviews)

Ivan Masár

Prípadová štúdia o spolupráci v európskom sektore ovocia: Podpora pre odbytové organizácie výrobcov

Support for Farmers' Cooperatives; Case Study Report European Fruit Co-operation (EFC). Wageningen: Wageningen UR (November, 2012)

123

Ivona Ďuričová

Podporná politika do poľnohospodárstva SR v rokoch 2004 – 2012

Support policy of agriculture evaluation in the Slovak Republic in 2004 - 2012

Abstract: Article deals with development and evaluation of agricultural support policy since EU-Accession of the Slovak Republic to the year 2012. All subsidies into agricultural sector were implemented by Agricultural Paying Agency that ensures effective use and transparency of sources through Integrated Administrative and Control System. Subsidies are classified into five main groups: direct payments, support within market organisation, support for rural development, state aid (national measures) and general services.

Key words: support policy - market organization – direct payments – rural development – state aid (support) – general services

Abstrakt: Príspevok sa zaoberá vývojom a hodnotením podpornej politiky poľnohospodárstva od vstupu SR do Európskej únie po rok 2012. Všetky podpory do poľnohospodárskeho sektora sa realizovali prostredníctvom Pôdohospodárskej platobnej agentúry, ktorá pomocou Integrovaného administratívneho a kontrolného systému zabezpečuje efektívne využívanie prostriedkov a ich transparentnosť. Podpory sú zatriedené do piatich hlavných skupín: priame platby, podpory v rámci organizácie trhu, podpory na rozvoj vidieka, štátna pomoc (národné opatrenia) a všeobecné služby.

Kľúčové slová: podporná politika – organizácia trhu – priame platby – rozvoj vidieka – štátna pomoc – všeobecné služby

Slovenské poľnohospodárstvo prechádzalo od roku 2004 rôznymi zmenami, vyplývajúcimi zo vstupu SR do spoločného priestoru EÚ, zaviazalo sa prijať nariadenia, spoločné pravidlá a podmienky Spoločnej poľnohospodárskej politiky (SPP). Významnou súčasťou SPP je aj podporná politika poľnohospodárstva a v rámci nej dotácie na pomoc pre dosahovanie prosperity poľnohospodárskych podnikov. Podpory pre poľnohospodárov sú určené na zabezpečenie adekvátnych príjmov a ďalších cieľov, týkajúcich sa širokej škály zachovania a rozvoja dôstojných životných podmienok vidieckeho obyvateľstva, ako aj zabezpečenia spotreby poľnohospodárskych výrobkov. Podľa Foltýna, I. a kol. (2008) pôvodným zmyslom a cieľom podpôr do poľnohospodárstva bolo zlepšiť dôchodkovú situáciu poľnohospodárskych producentov s ohľadom na celospoločenské záujmy. Cieľom

poľnohospodárskej politiky je zaistiť poľnohospodárskym producentom možnosť dosiahnuť v priemerných, regionálnych alebo špecifických podmienkach daného štátu s pomocou cielených podpôr primeranú mieru zisku. Neoddeliteľnou súčasťou SPP je aj rozvoj vidieka.

Dotácie sú nástrojom, prostriedkom realizácie cieľov určitej konkrétnej politiky a voľba nástrojov pri znalosti ich vlastností a účinkov a ich vzájomná kombinácia by mali vychádzať z ujasnenej stratégie a ich cieľov, zo znalosti prostredia a celkovej ekonomickej situácie daného štátu uvádza Bečvářová, V. (2008).

Udržateľné poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka sú významné aspekty, na ktoré sa kladie dôraz a zohľadňujú sa pri koncipovaní novej poľnohospodárskej politiky, ktorá umožní v plnej miere využívať svoj potenciál a aktívne sa podieľať na tvorbe lepšieho životného prostredia (Ďuričová, I., 2009). Podľa Chrastinovej, Z. (2010) podporná politika zohráva rozhodujúci význam v dôchodkovej stabilite poľnohospodárskych podnikov hospodáriacich tak v produkčných ako aj v znevýhodnených oblastiach. Podpory stimulujú nielen ekonomiku podnikov a jednotlivých komodít, ale aj investičný proces, čo spätne vplýva na efektívnosť cez znižovanie nákladov a zvyšovanie produktivity práce. Pokrivčák, J. (2011) uvádza, že podstata reformy SPP z roku 2003 bola v tom, aby sa platby oddelili od produkcie. Farmári na Slovensku by možno chceli vyššie podpory, ktoré by plynuli do živočíšnej výroby, no zámerom minulej reformy ako i pripravovanej budúcej SPP je, aby dotácie čo najmenej deformovali rozhodnutia výrobcov. Aj keď sa po vstupe SR do EÚ zachovali princípy alokácie podpôr do podnikov, hospodáriacich v rozdielnych prírodných podmienkach, došlo k zmierneniu stratovosti a ústupu vysokostratových podnikov, utlmil sa rast produkcie, uvedené v (Chrastinová, Z.- Ďuričová, I., 2007) poľnohospodárstvo dosahovalo zisk aj napriek poklesu produkcie. Dôvodom bol nárast poľnohospodárskych podpôr a odviazanie dotácií od produkcie (tzv. decoupling, t.j. podpora nie je viazaná na výrobu). Každý žiadateľ o priame platby musel spĺňať náročné podmienky EÚ a uplatňovať zásady tzv. „správnej poľnohospodárskej praxe“, čo predstavuje súbor opatrení pre ochranu zdravia ľudí, pohody hospodárskych zvierat, prírody, pôdy, vody, atď. Všetky podmienky sú uvedené v rámci zákonných požiadaviek hospodárenia dané národnou legislatívou pre rôzne oblasti, ktoré EÚ nazvala „križové plnenie“ („Cross-compliance“). Národná legislatíva rešpektuje európske nariadenia a smernice, v niektorých prípadoch je dokonca nad rámec požiadaviek EÚ, uvádza Chrastinová (6).

Metodický postup

Podpory poskytnuté do slovenského poľnohospodárstva sú hodnotené za roky 2004 – 2012 a agregované do piatich skupín: trhovoorientované výdavky (TOV), priame platby, rozvoj vidieka, štátna pomoc a všeobecné služby. Každá z nich obsahuje ďalšie konkrétne podpory. Príspevok je spracovaný za obdobie od vstupu SR do EÚ, od roku 2004 po rok 2012, vychádza z kvantifikovaných analýz podpôr do poľnohospodárstva SR. K spracovaniu boli použité základné matematicko-štatistické metódy, metóda pomerných hodnôt, indexová metóda, komparatívna analýza. Ďalšími informačnými zdrojmi pri vypracovaní príspevku boli

i údaje z Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR (MPRV SR), materiály z PPA ako aj dostupné informácie z internetových prameňov.

Vlastná práca

Vývoj podpornej politiky a štruktúra podpôr na Slovensku v rokoch 2004 – 2012

Prechodné obdobie, na základe Kodanskej zmluvy, podľa ktorej aj slovenskí poľnohospodári mali dostať celú výšku priamych platieb, bolo stanovené do roku 2013. Slovensko, ako nový členský štát EÚ, sa rozhodlo pre uplatňovanie jednotnej platby na plochu – SAPS. Poskytovanie jednotnej platby je podmienené dodržiavaním hygienických veterinárnych a environmentálnych kritérií, obsiahnutých v nariadeniach EÚ. Predmetom rozsiahlych diskusií ešte pred vstupom bol aj rozsah produkčných kvót rozhodujúcich komodít a výšky podpôr. Slovensko, podobne ako ďalšie prístupujúce krajiny, dostalo prísľub len na pomernú výšku podpôr v porovnaní so starými členskými krajinami

Jedným z opatrení SPP bolo zavedenie tzv. modulácie platieb, čo znamená znižovanie ich finančného objemu, počítaného na jeden podnik. Kvôli kompenzácii straty príjmu v dôsledku prechodu na jednotnú platbu a moduláciu, sa na niektoré plodiny vyplácali dodatkové platby. Modulácia sa nevzťahovala na nové členské krajiny, v ktorých výška priamych platieb podliehala režimu prechodného obdobia do doby, kým výška priamych platieb dosiahla úroveň v starých členských krajinách. Pre členské štáty EU-10 začala modulácia platiť v roku 2012.

Všetky finančné prostriedky z národného rozpočtu a z fondov EÚ poskytované do poľnohospodárstva sa na Slovensku realizovali prostredníctvom Poľnohospodárskej platobnej agentúry (PPA). Okrem vzniku PPA pred vstupom do Európskej únie bol vytvorený aj Integrovaný administratívny a kontrolný systém ako aj programový dokument – Plán rozvoja vidieka sektorový operačný program, čo bolo podmienkou prijatia SPP EÚ pre aplikáciu podpôr z Európskeho poľnohospodárskeho usmerňovacieho a záručného fondu. V programovom období 2007 - 2013 sa mohli žiadatelia z oblasti poľnohospodárstva na Slovensku naďalej uchádzať o financovanie aktivít z európskych prostriedkov. Všetky základné informácie sú obsiahnuté v Národnom strategickom pláne rozvoja vidieka SR pre programovacie obdobie 2007-2013 (NSPRV). Opatrenia na dosiahnutie národných priorít boli spolufinancované z Európskeho poľnohospodárskeho fondu pre rozvoj vidieka (EAFRD.)

Za obdobie rokov 2004 – 2012 bolo celkovo vyplatené do poľnohospodárstva SR

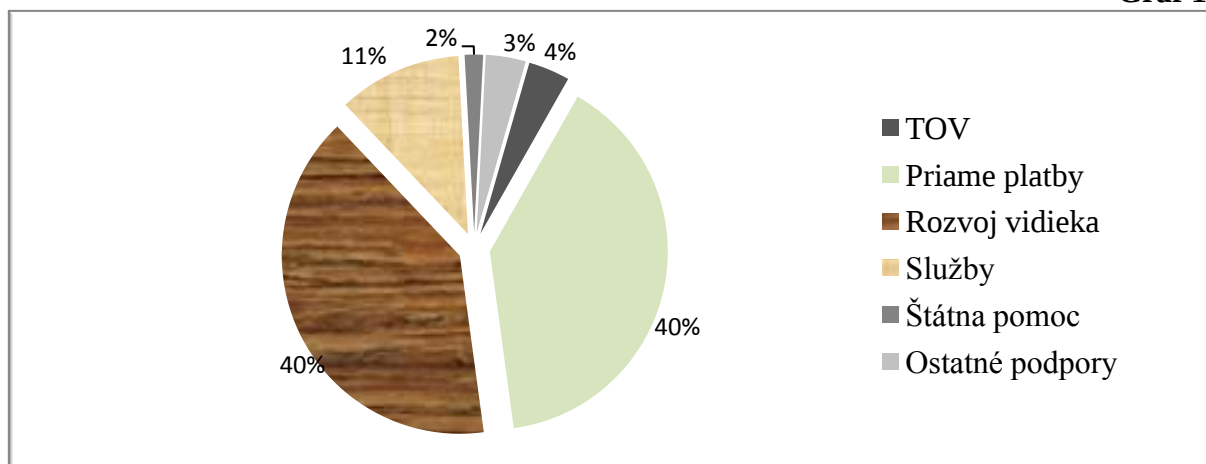
6 898,5 mil. € na trhovoorientované výdavky – TOV, priame platby, rozvoj vidieka, štátnu pomoc a všeobecné služby do poľnohospodárstva.

Do roku 2006 sa na celkových podporách podieľali aj programy SAPARD a PHARE

Najväčší objem na podporách tvorili platby na rozvoj vidieka (40,0 %) a priame platby (39,6%).

Štruktúra podpôr spolu za roky 2004 – 2012 v %
Structure of support in total for the years 2004 – 2012 in %

Graf 1

Prameň: MPRV SR, PPA

Source: Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic, Agricultural Paying Agency

Celkové výdaje do poľnohospodárstva v rokoch 2004 – 2012 v mil. €
Total expenditures to agriculture for the years 2004 – 2012 in million €

Tab. 1

Druh podpory ¹	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Trhovo orientované výdavky ²	10,6	127,2	30,9	7,7	7,1	39,8	13,6	13,1	9,8
Intervenčné opatrenia ³	0,0	0,0	111,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Priame platby ⁴	239,9	215,2	229,6	242,1	370,4	364,1	337,6	365,2	370,3
Rozvoj vidieka ⁵	87,1	187,0	251,9	295,7	273,6	433,5	481,1	408,5	345,8
OP RH ⁶	0,0	0,0	0,0	1,9	1,7	0,6	2,0	1,7	3,2
Štátna pomoc, národné podpory ⁷	11,0	10,1	16,4	9,8	9,1	22,4	18,9	8,1	9,1
Program SAPARD ⁸	50,4	54,2	19,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Všeob. služby z rozp. kapitoly ⁹	66,5	81,2	79,9	76,7	92,9	86,4	97,6	93,8	99,5
Program PHARE ¹⁰	0,5	2,1	1,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Celkové výdaje¹¹	466,0	676,9	741,1	633,9	754,8	946,8	950,8	890,3	837,7

Prameň: MPRV SR, PPA¹²

Pozn. : Od roku 2006 sa investičné opatrenia realizujú z mimorozpočtového účtu. Celková podpora je uvedená bez daňovej úľavy na spotrebnej dani z motorovej nafty¹³

1/ Type of support, 2/ Market oriented expenditures, 3/ Intervention measures, 4/ Direct payments, 5/ Rural Development, 6/ Operational Programme for Fisheries, 7/ State Aid, national subsidies, 8/ SAPARD Programme, 9/ General services from budgetary chapter, 10/ PHARE Programme, 11/ Total expenditures, 12/ Source: Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic, Agricultural Paying Agency;

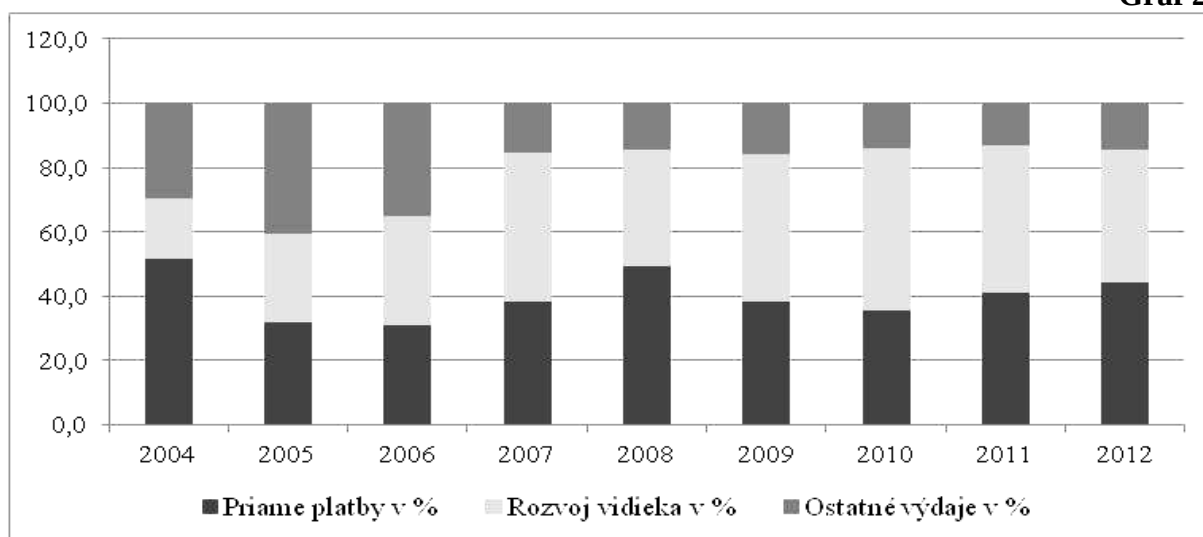
13/ Note: Since the year 2006 the investment measures are implementing from extra-budgetary account. Total support is listed without tax allowance at consumer tax of diesel oil

V rokoch 2004 – 2012 sa štruktúra podpôr menila, najvýraznejšie medziročne stúpali podpory na rozvoj vidieka.

Celkové výdaje do poľnohospodárstva v období rokov 2004 - 2012 medziročne narastali rozdielne a od roku 2011 sa znižovali. Najvýraznejší medziročný nárast bol v roku 2005 (o 41,3 %), v ďalších rokoch sa tempo rastu spomalilo. V roku 2011 boli prvýkrát výdaje medziročne nižšie (o 6,8 %) a v roku 2012 sa tiež medziročné znížili (o 6,3 %).

Štruktúra podpôr do poľnohospodárstva v rokoch 2004 – 2012 v % Structure of support in agriculture during years 2004-2012 in %

Graf 2

Prameň: MPRV SR, PPA

Source: Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic, Agricultural Paying Agency

Organizácia trhu – trhovo orientované výdavky (TOV)

Vstupom SR do EÚ v roku 2004 boli do slovenského právneho poriadku prevzaté aj všetky nariadenia a smernice EÚ v rámci Spoločnej organizácie trhu (SOT), na základe ktorých začali byť poskytované podpory pre trhové opatrenia: organizáciu trhu s rastlinnými a živočíšnymi komoditami a podporu exportu. Okrem toho na Slovensku platili Usmernenia ministra pôdohospodárstva SR na úseku štátnej správy organizácie trhu s príslušnými komoditami (obilniny, osivá, tabak, sušené krmivá, živé rastliny, ľan a konope, mlieko, hovädzie a teľacie mäso, bravčové mäso, hydina, hydínové mäso, vajcia, ovčie a kozie mäso, cukor, víno, ovocie, zelenina) a Usmernenie ministra pôdohospodárstva SR na úseku štátnej správy udeľovania licencií na dovoz a vývoz poľnohospodárskych a potravinárskych produktov. Spoločná organizácia trhu s komoditami bola neskôr začlenená pod jednotnú

organizáciu poľnohospodárskych trhov podľa Nariadenia Rady (ES) č. 1234/2007. Trhovo orientované výdavky (TOV) sú výdavky určené na podporu vývozu poľnohospodárskych výrobkov mimo územia EÚ a stabilizáciu trhu poľnohospodárskej produkcie. Sú zaradené do Európskeho poľnohospodárskeho záručného fondu (EPZF), ktorý je súčasťou všeobecného rozpočtu EÚ.

Osobitnú skupinu trhových opatrení predstavujú opatrenia vyžadujúce si spolufinancovanie zo štátneho rozpočtu (Programy „Školské mlieko“, Propagačný a informačný program spotreby mlieka „Objav mlieko“, „Národný program stabilizácie a rozvoja slovenského včelárstva“, „Akčné plány“).

Základné členenie foriem podpory spoločnej organizácie trhu predstavujú:

- a) *Obchodné mechanizmy* – dovozné a vývozné licencie, vývozné licencie s vopred stanovenou sadzbou náhrady, osvedčenia, zábezpeky, vývozné náhrady na poľnohospodárske a spracované poľnohospodárske výrobky (NON ANNEX I.)
- b) *Rastlinné komodity* - organizácia trhu s rastlinnými komoditami
- c) *Živočíšne komodity* - organizácia trhu so živočíšnymi komoditami

Špecifickým nástrojom podpory organizácie trhu na Slovensku bol systém *skladiskových záložných listov (SZL)*, na základe zákona č. 144/1988 Z. z. SR mohla po dohode s EÚ využívať tento nástroj do roku 2006. Prefinancovanie úrody prostredníctvom SZL a podporu skladovania uskutočňovala za obdobie rokov 2004 – 2006 Intervenčná agentúra (príspevková organizácia MP SR zriadená k 1. 1. 2004, ktorá svoju činnosť ukončila k 31. 12. 2006 bez právneho nástupcu).

Priame platby

Priame platby sú významným nástrojom SPP a predstavujú dotácie na podporu príjmov poľnohospodárov podľa vopred stanovených podmienok, na podporu zachovania poľnohospodárskej produkcie a tvoria rozhodujúcu časť výdavkov EÚ do poľnohospodárstva. Majú charakter bežného transferu poľnohospodárom a podpora farmárov prostredníctvom priamych platieb má za cieľ najmä: stabilizovať príjmy farmárov, zlepšiť konkurenčnú pozíciu farmárov, zabrániť negatívnemu vplyvu cezhraničnej dotačnej konkurencii z okolitých krajín, rozvíjať odvetvia tvoriace pridanú hodnotu na území SR.

Nový spôsob vyplácania priamych platieb od roku 2004 regulovalo Nariadenie Komisie č. 1782/2003. Členské krajiny sa mohli rozhodnúť, že zavedú jednotnú platbu iba čiastočne, čo znamenalo, že časť podpôr bolo možné vyplácať vo forme jednotnej platby a časť poskytovať ako dodatkovú platbu, viazanú na produkciu. Pre nové členské krajiny, ktoré sa prihlásili k uplatňovaniu jednotnej platby na plochu (SAPS), boli prijaté odlišné pravidlá.

Pred vstupom SR do EÚ od 1. 1. 2004 do 30. 4. 2004 sa podpory z národných zdrojov do slovenského poľnohospodárstva poskytovali na základe Výnosu MP SR (č.152/2004-100), podľa ktorého sa podporovali plodiny na ornej pôde, tabak, chmeľ a vybrané chovy hospodárskych zvierat (dojčiace kravy, ovce a kozy). Z poskytovania priamych platieb boli

vylúčené okopaniny (cukrová repa, zemiaky), špeciálne trvalé kultúry s výnimkou chmeľu a špeciálne plodiny (poľná, rýchlenná zelenina a liečivé rastliny). Priame platby v živočíšnej výrobe sa zredukovali iba na podporu chovu dojčiacich kráv a telných jalovic, chovu bahníc a jariet a chovu kôz s jednotnou sadzbou pre celé Slovensko.

Podpory sa poskytovali z národných zdrojov a jednou z podmienok nároku na tieto platby bolo prihlásenie sa do systému zjednodušenej platby na ha p. p., ktorý sa začal uplatňovať po vstupe SR do EÚ.

V ostatných rokoch sa realizovali podpory prostredníctvom EPZF (Európsky poľnohospodársky záručný fond) vo forme bežných transferov nefinančným subjektom priamo hospodáriacim na pôde, ktoré spĺňajú podmienky pre ich poskytovanie, uvedené v nariadení Rady (ES) č. 73/2009, ktorým sa ustanovujú spoločné pravidlá režimov priamej podpory pre poľnohospodárov v rámci Spoločnej poľnohospodárskej politiky a ktorým sa ustanovujú niektoré režimy podpory pre poľnohospodárov, ktorým sa menia a dopĺňajú nariadenia (ES) č. 1290/2005, (ES) č. 247/2006, (ES) č. 378/2007 a ktorým sa zrušuje nariadenie (ES) č. 1782/2003 (ďalej len „nariadenie Rady ES č. 73/2009“). Termín vyplácania je od 1. 12. bežného do 30. 6. nasledujúceho roka. Druhým zdrojom podpôr je štátny rozpočet, z ktorého sa realizujú doplnkové národné priame platby.

Limit výdavkov v rozpočte kapitoly na rok 2007 zabezpečoval plnenie finančného rámca národných doplatkov a dodržanie záväzku slovenskej vlády prijatého po podpise prístupovej zmluvy v Kodani na poskytovanie národného doplatku k priamym platbám EÚ vo výške 30 %, a tak priame platby pre rok 2007 boli rozpočtované na úrovni 70 % priemeru krajín EÚ. V medziročnom porovnaní šlo o výrazný nárast podpory z 54 % úrovne starých členských krajín v roku 2006 (zvýšenie o 16 %). Nariadením Komisie (ES) č. 552/2007 z 22. mája 2007 boli stanovené rozpočtové stropy ročných finančných rámcov pre schému SAPS pre SR na rok 2007. V roku 2008 sa dosiahla úroveň 80 % úrovne priamych platieb starých členských krajín, vrátane doplnkových národných priamych platieb. V roku 2009 bolo možné vyplatiť priame platby do výšky 90 % priemeru krajín EÚ. Rozpočet na priame platby bol upravený v súvislosti s reálnymi príjmami z EÚ a v súlade s nariadením Komisie ES č. 889/2009 z 25. 9. 2009, ktorým sa mení a dopĺňa nariadenie Rady č. 73/2009. V roku 2010 bol stanovený rozpočet na priame platby vo výške 70 % priemeru krajín EÚ. V schválenom rozpočte boli na národnú vyrovnávaciu platbu vyčlenené prostriedky vo výške 20 % (na rozdiel od možných 30 %) a tak priame platby spolu boli realizované do výšky 90 % priemeru krajín EÚ. Nariadením Rady (ES) č. 73/2009 z 19. januára 2009 boli stanovené rozpočtové stropy pre priame platby na roky 2009 – 2015 a následne boli upravené nariadením komisie EÚ č. 680/2011 zo dňa 14. 7. 2011. Stanovený limit na SAPS v roku 2011 bol vo výške 80 % priemeru krajín EÚ-15. Tieto prostriedky bolo možné doplniť národnou vyrovnávacou platbou do výšky 20 %, t. j. spolu do výšky 100 % priemeru krajín EÚ. Na rok 2011 boli rozpočtované prostriedky vo výške 90 % priemeru krajín EÚ 15. Upravený rozpočet ovplyvnili zmeny v limitoch priamych podpôr stanovené v nariadení Komisie č. 680/2011 ako aj prostriedky z prevodu z roku 2010 a prevod prostriedkov do roku 2012. V roku 2012 bol

limit stanovený EÚ na platby SAPS vo výške 90 % priemeru krajín EÚ-15. Tieto prostriedky bolo možné doplniť národnými platbami až do výšky 10 %, t.j. spolu do výšky 100 %. V schválenom rozpočte boli na národné vyrovnávacie platby stanovené prostriedky vo výške 4,5 % stanoveného limitu.

PPA oznamovala a vyplácala každoročne záujemcom priame platby formou:

- jednotnej platby na plochu (SAPS),
- osobitnej platby na cukor,
- platby na pestovanie energetických plodín (od roku 2010 boli platby na energetické plodiny zrušené),
- osobitnej platby na ovocie a zeleninu,
- prechodnej platby na rajčiaky,
- platby na dojnú,
- doplnkových národných priamych platieb,

K doplnkovým národným vyrovnávacím priamym platbám v rastlinnej výrobe, ktoré boli financované zo štátneho rozpočtu SR, patrili *doplnková platba na plochu a platba na chmeľ*. Do roku 2009 sa okrem uvedených platieb vyplácali aj *platby pre plodiny pestované na ornej pôde (POP)*, ako aj *platby na tabak (odrody Burley a Virgínia)*.

Po vstupe SR do EÚ sa priame platby v živočíšnej výrobe zredukovali len na chov dojčiacich kráv a jalovíc, bahníc a jariet a kôz s rovnakou sadzbou pre celé Slovensko.

Platba na dojčiace kravy bola poskytovaná chovateľom, ktorí chovali najmenej tri kusy dojčiacich kráv alebo dojčiacich kráv a jalovíc, na dojčiace kravy alebo jalovice (ktoré mali v čase podania žiadosti vek najmenej osem mesiacov), ktoré mali minimálne 50 % podielu krvi plemien neuvedených v Prílohe XV., podľa Čl. 99 nariadenia komisie (ES) č. 1973/2004 a ktoré žiadateľ choval najmenej 3 mesiace pred dňom a najmenej po dobu 3 mesiacov po dni podania žiadosti, mal pridelené prémie práva na chov dojčiacich kráv a na ktoré bola podaná žiadosť, choval dojčiace kravy oddelene od ostatného hovädzieho dobytku: bol evidovaný na farme, na ktorej sa nachádzali dojčiace kravy – ako majiteľ alebo spolumajiteľ, v centrálnej evidencii hospodárskych zvierat, s výnimkou združení samostatne hospodáriacich roľníkov a spĺňal podmienky registrácie, evidencie a identifikácie hovädzieho dobytku. Okrem toho sa poskytovala *platba na bahnice, jarky a kozy*.

Od roku 2007 sa zaviedli podpory na *veľké dobyčie jednotky (VDJ)*. Zavedením doplnkovej národnej priamej platby na VDJ sa dali využiť možnosti dané legislatívou EÚ a umožnila sa podpora všetkých kategórií hovädzieho dobytku, mlieka, oviec a kôz. Účelom VDJ bolo udržanie upadajúcej živočíšnej výroby v SR a zabránenie veľkému znižovaniu počtov hospodárskych zvierat. Platba na VDJ sa poskytovala na počet VDJ vypočítaných podľa prílohy č. 1 nariadenia vlády č. 266/2007:

Priame platby v rokoch 2004 – 2012 v mil. €

Direct payments in the years 2004 – 2012 in million €

Tab. 2

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Priame platby v RV ¹	231,8	207,5	207,4	242,1	238,6	299,3	276,0	306,1	356,7
Jednotná platba na plochu (SAPS) ²	107,2	122,9	140,0	173,9	178,7	220,1	259,8	285,9	336,6
Dojnice ³	0	0	0	0	0	0	0	10,2	12,2
Osobitná platba na cukor+ostatné PP ⁴	0	0	14,7	0	16,6	34,4	13,2	20,1	20,1
Doplňkové priame platby ⁵	132,8	92,3	74,9	68,1	175,1	107,4	64,6	49	1,4
z toho ⁶									
doplňk.platby na plochu(2009) ⁷	0	0	0	0	0	44,8	2,9	0,007	0,002
plodiny na ornej pôde ⁸	122,1	81,3	64,3	66,0	56,2	0	0	0	0
Tabak ⁹	2,4	3,3	3,0	2,1	3,6	0	0	0	0
Chmel ¹⁰	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,01
Priame platby v ŽV ¹¹	8,1	7,7	7,6		115,2	62,5	61,6	59,1**	13,6**
chov oviec a kôz ¹²	4,3	4,4	4,4	0	0	0	0	0	0
chov dojčiacich kráv ¹³	3,8	3,3	3,2	0	0	0	0	0	0
VDJ ¹⁴	0	0	0	0	115,2*	62,5	61,6	48,9	1,4
Priame platby spolu¹⁵	239,9	215,2	229,6	242,1	370,4	364,1	337,6	365,2	370,3

Prameň: MPRV SR¹⁶

1/ Direct payments in rural development, 2/ Single area payment, 3/ Dairy cows, 4/ Separate payment for sugar+other direct payments, 5/ Complementary direct payments, 6/ thereof, 7/ Complementary area payments, 8/ Arable crops area payments, 9/ Tobacco, 10/ Hops, 11/ Direct payments in animal husbandry, 12/ Sheep and goats husbandry, 13/ Suckler cows husbandry, 14/ Livestock unit, 15/ Direct payments in total, 16/ Source: Ministry of Agriculture and Rural Development

*VDJ bolo v roku 2008 vyplatené spolu za roky 2007 a 2008 (In the year 2008 the livestock unit payments were disbursed in total for the years 2007 and 2008)

**v sume sú zahrnuté platby na VDJ a na dojnice (Livestock unit payments and per dairy cows are involved in the amount)

Rozvoj vidieka

Vypracovanie a schválenie dokumentov pre roky 2004 – 2006 - Plán rozvoja vidieka (PaRV) a Sektorový operačný program – Poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka (SOP PaRV) bolo po vstupe SR do EÚ podmienkou pre získanie finančných prostriedkov na rozvoj vidieka z fondov EÚ. Kontrahovanie a podávanie žiadostí bolo ukončené v roku 2007, vyplácanie ukončené v roku 2009.

Nariadením Rady (ES) č. 1290/2005 z 21. 6. 2005 o financovaní SPP bol zriadený Európsky poľnohospodársky fond pre rozvoj vidieka (EPFRV), ktorý slúži na financovanie programov rozvoja vidieka prijatých v súlade s nariadením Rady (ES) č. 1698/2005 z 20. 9. 2005. Pre ďalšie programové obdobie bol schválený *Program rozvoja vidieka SR 2007 – 2013 (PRV)* rozhodnutím Komisie C (2007) 6164 zo 4. 12. 2007 Európskou komisiou a dopracovaný v zmysle prvej, druhej a tretej modifikácie a je nástrojom podpory politiky rozvoja vidieka, ktorá predstavuje druhý pilier SPP Európskej únie.

Globálnym cieľom národnej koncepcie rozvoja vidieka SR je udržateľný rozvoj vidieckych oblastí a k národným prioritám PRV patria:

- zvýšenie konkurencieschopnosti poľnohospodárstva, potravinárstva a lesného hospodárstva, rozvoj ekonomických aktivít vhodných pre vidiek,
- zlepšenie stavu životného prostredia a krajiny,
- skvalitnenie života vo vidieckych oblastiach a diverzifikácia vidieckeho hospodárstva.

Medzi priority Programu rozvoja vidieka SR 2007 – 2013 patrí tiež podpora modernizácie, inovácie a efektivity poľnohospodárskych, potravinárskych a lesníckych podnikov, udržanie a ochrana environmentálnych hodnôt krajiny, uchovanie kultúrneho dedičstva, vytváranie pracovných príležitostí, zvyšovanie odbornosti vidieckeho obyvateľstva.

Na zlepšenie životného prostredia a krajiny je potrebné zabrániť znečisteniu vôd a degradácii pôdy vhodnými postupmi hospodárenia a preventívnymi opatreniami pre zlepšenie ekologickej stability krajiny, zamedzenie úbytku stanovišť voľne žijúcich živočíchov a rastlín a vzácných biotopov.

Na zlepšenie kvality života na vidieku a udržanie osídlenia vidieka slúži podpora vytvárania pracovných príležitostí, diverzifikácia hospodárskych činností ako aj obnova a rozvoj infraštruktúry obcí.

Program PRV bol financovaný z EPFRV a spolufinancovaný zo štátneho rozpočtu SR. Celková suma verejných finančných prostriedkov na sedemročné obdobie po modifikáciách programu predstavuje 2 597 053 717 € (EPFRV: 1 996 908 078 €, štátny rozpočet SR: 600 145 639 €). Z celkovej sumy 1 996 908 078 € tvorí príspevok do Konvergenčných regiónov 1 958 307 486 € a do Nekonvergenčných regiónov 38 600 592 €.

Program sa realizuje prostredníctvom opatrení v rámci piatich osí:

1. *Zvýšenie konkurencieschopnosti poľnohospodárstva a lesného hospodárstva* (opatrenia: Modernizácia fariem, Pridávanie hodnoty do poľnohospodárskych produktov a produktov lesného hospodárstva, Odbytové organizácie výrobcov, Zvyšovanie hospodárskej hodnoty lesov, Pozemkové úpravy, Odborné vzdelávanie a informačné aktivity, Využívanie poradenských služieb);
2. *Zlepšenie životného prostredia a krajiny* (opatrenia: Platby za znevýhodnené prírodné podmienky v horských oblastiach a v ostatných znevýhodnených oblastiach, platby v rámci sústavy NATURA 2000 a platby súvisiace so smernicou 200/60/ES Agroenvironmentálne platby, Platby za životné podmienky zvierat, Prvé zalesnenie poľnohospodárskej pôdy, platby v rámci sústavy NATURA 2000 – lesná pôda, Lesnícko-environmentálne platby, Obnova potenciálu lesného hospodárstva a zavedenie preventívnych opatrení);
3. *Kvalita života vo vidieckych oblastiach a diverzifikácia vidieckeho hospodárstva* (opatrenia: Diverzifikácia smerom k nepoľnohospodárskym činnostiam, Podpora činností v oblasti vidieckeho cestovného ruchu, Obnova a rozvoj obcí, občianskej vybavenosti a

služieb, Vzdelávanie a informovanie, Získavanie zručností, oživovanie a vykonávanie stratégií miestneho rozvoja);

4. *Realizácia prístupu Leader* (opatrenia: Implementácia integrovaných stratégií rozvoja územia, Vykonávanie projektov spolupráce, Chod miestnej akčnej skupiny). Od 5. 12. 2008 je v účinnosti Nariadenie vlády SR č. 499/2008 o podmienkach poskytovania podpory podľa programu rozvoja vidieka v znení č. 121/2009 Z. z. a č. 128/2010 Z. z

5. *Operácie technickej pomoci*

Z celkových finančných prostriedkov v novom programovom období rokov 2007- 2013 spolufinancovanie zo štátneho rozpočtu SR by malo dosiahnuť cca 23 %.

Podpory na rozvoj vidieka v rokoch 2004 – 2012 v mil. €

Rural development subsidies in the years 2004-2012 in million €

Tab. 3

Druh podpory ¹	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
SOP PaRV ²	0	71,7	94,1	84,5	58,5	3,4	0	0	0
Plán rozvoja vidieka (PRV) ³	87,1	115,3	157,8	114,3	29,1	2,2	0	0	0
-znevýhodnené oblasti (LFA) ⁴	85,7	98,8	104,3	0	0	0	0	0	0
Program rozvoja vidieka ⁵	0	0	0	96,9	186,0	427,8	481,1	408,5	345,8
- LFA ⁶	0	0	0	96,6	105,8	102,5	102,2	85,3	94,8
- ostatné opatrenia ⁷	0	16,3	54,5	0	80,2	325,3	378,9	323,2	251,0
Spolu rozvoj vidieka ⁸	87,1	187,0	251,9	295,7	273,6	433,4	481,1	408,5	345,8

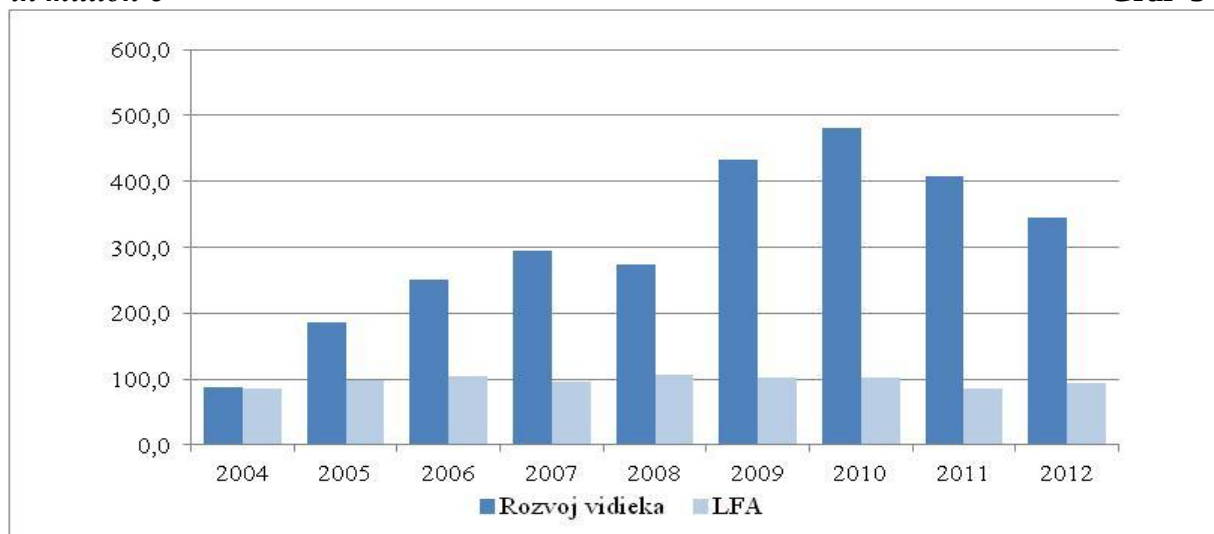
Prameň: MPRV SR⁹

1/ Type of support, 2/ Sectoral Operational Programme Agriculture and Rural Development, 3/ Rural Development Plan, 4/ Less favoured areas, 5/ Rural Development Programme, 6/ Less favoured areas, 7/ other measures, 8/ Rural development in total, 9/ Source: Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic

Medzi najdôležitejšie opatrenia v rámci rozvoja vidieka z hľadiska alokovaných finančných zdrojov, patrili každoročne výdaje na znevýhodnené oblasti (LFA). Slovensko je prevažne hornatá krajina s vysokým podielom menej produkčných pôd a zastúpením pôd, ktoré majú špecifické znevýhodnenia ako zamokrené pôdy, piesčité pôdy alebo skeletové pôdy. LFA tvoria približne 50 % poľnohospodárskeho pôdneho fondu. Pokračujúca poľnohospodárska činnosť v horších prírodných podmienkach je základným predpokladom udržania osídlenia týchto oblastí s prijateľnými príjmami vidieckeho obyvateľstva v takom rozsahu, aby plnila svoje krajinotvorné, environmentálne a sociálne funkcie pri dodržiavaní stanovených podmienok.

Podpory na rozvoj vidieka a podiel z nich na LFA v rokoch 2004 – 2012 v mil. €
Rural development subsidies and share of less favoured areas in the years 2004 – 2012
in million €

Graf 3

Prameň: MPRV SR

Source: Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic

Program SAPARD

Prostredníctvom programu SAPARD sa tiež podporovali opatrenia na rozvoj vidieka. Vzhľadom na jeho osobitné financovanie (predvstupová pomoc) bol hodnotený samostatne. V súlade s nariadením Komisie č. 447/2004 dňa 12. mája 2004 PPA ukončila uzatváranie zmlúv o finančnej pomoci. V tomto roku prebiehalo i schvaľovanie projektov a až v roku 2005 a 2006 sa realizovali platby.

Operačný program Rybné hospodárstvo SR 2007 – 2013 (OP RH)

Operačný program Rybné hospodárstvo SR 2007 – 2013 (OP RH) nadväzuje na predvstupový program SAPARD a na Sektorový operačný program Poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka 2004 – 2006.

OP RH bol vypracovaný v súlade s nariadením Rady (ES) č. 1198/2006 o Európskom fonde pre rybné hospodárstvo (EFRH) a vykonávacím nariadením Komisie (ES) č. 498/2007, bol schválený rozhodnutím Komisie K (2007) 6153 dňa 4.12.2007. OPRH sa vzťahuje na celé územie Slovenskej republiky, ktoré je rozdelené na cieľ Konvergencia (Trnavský, Nitriansky, Trenčiansky, Banskobystrický, Žilinský, Košický a Prešovský kraj) a oblasti mimo cieľa Konvergencia (Bratislavský kraj). OP RH poskytuje veľké možnosti všetkým potenciálnym prijímateľom z radov chovateľov rýb a spracovateľov produktov rybolovu a akvakultúry.

Celková suma verejných finančných prostriedkov na dané programové obdobie je 18 045 729 €, z toho z prostriedkov EÚ 13 123 309 € a z prostriedkov štátneho rozpočtu na spolufinancovanie 4 922 420 €. Suma vyčerpaných prostriedkov od začiatku realizácie

programu bola v objeme cca 42 %. Do 31. 12. 2012 bolo v rámci prioritnej osi 2, 3 a 5 prijatých spolu 118 žiadostí o nenávratný finančný príspevok. K uvedenému obdobiu PPA podpísala s prijímateľmi 97 zmlúv o poskytnutí nenávratného finančného príspevku v objeme schváleného príspevku vo výške 13 087 247 € tzn. celkové kontrahovanie OP RH k uvedenému obdobiu predstavovalo 73 %.

Štátna pomoc a národné opatrenia

Štátna pomoc bola od roku 2004 v rezorte pôdohospodárstva poskytovaná vo forme dotácií, subvencovaných služieb a tovarov malým a stredným podnikom pôsobiacim v poľnohospodárstve, potravinárstve, lesnom a rybnom hospodárstve. Do roku 2006 sa podpora národných opatrení (štátna pomoc) poskytovala v súlade s Výnosom MP SR z 13. apríla 2004 č. 806/2004 -100 o podrobnostiach o poskytovaní podpory v oblasti poľnohospodárstva, potravinárstva a lesného hospodárstva, v rámci rozpočtového programu „Podpora agrárneho rozvoja vidieka“ kapitoly MP SR a Usmerneniami ministra pôdohospodárstva. Jednotlivé podpory v rámci tohto výnosu, platného na prechodné trojročné obdobie, boli rozpracované a predložené orgánom EÚ na schválenie. Štátna pomoc formou podpory poskytovaná nad rámec SPP bola klasifikovaná ako podpora na národnej alebo regionálnej úrovni v poľnohospodárskom sektore. Administráciou týchto podpôr sa zaoberala Sekcia priamych podpôr (oddelenie domácich podpôr) PPA.

Základom pre poskytovanie štátnej pomoci v ďalších rokoch bola primárna a sekundárna legislatíva Európskeho spoločenstva, implantovaná do právneho poriadku Slovenskej republiky spolu s nariadením vlády Slovenskej republiky č. 369/2007 Z. z. z 8. augusta 2007 o niektorých podporných opatreniach v pôdohospodárstve v znení neskorších predpisov.

Štátna pomoc a národné opatrenia v rokoch 2004 – 2012 v mil. €

State aid and national measures in the years 2004-2012 in million €

Tab. 4

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Celkové podpory ¹	466,0	676,9	741,1	633,9	754,8	946,8	950,8	890,3	837,7
Štát. pomoc + národ. opatrenia ²	11,0	10,1	16,4	9,8	9,1	22,4	18,9	8,1	9,1
% podiel ŠP na celkových podporách ³	2,4	1,5	2,2	1,5	1,2	2,4	2,0	1,0	1,0

Prameň: MPRV SR⁴

1/ Total subsidies, 2/ State aid+national subsidies, 3/ Share of state aid on total subsidies, 4/ Source: Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic

Všeobecné služby

Všeobecné služby pre poľnohospodárov boli realizované prevažne špecializovanými inštitúciami v rámci rezortu pôdohospodárstva a chronologický prehľad o výdajoch je v tab.... Z celkových výdajov na všeobecné služby boli každoročne najviac podporované inšpekčné služby.

Prehľad výdajov na všeobecné služby v rokoch 2004–2012 v mil. €

Review of general services expenditures in the years 2004–2012 in million €

Tab. 5

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Výskum a vývoj ¹	12,4	16,3	17,2	16,2	11,8	11,3	10,4	7,7	7,6
Poľnohospodárske školstvo ²	0,4	0,4	1,4	9,0	0,7	0,8	0,4	0,4	0,4
Inšpekčné služby ³	41,1	48,4	46,5	44,4	49,5	48,4	54,7	55,2	61,5
Infraštruktúra ⁴	5,7	4,6	3,9	1,9	1,8	5,2	1,8	1,1	1,4
Marketing a propagácia ⁵	3,4	3,0	2,7	2,6	2,2	5,4	4,4	0,4	0,4
Ostatné služby ⁶	11,4	13,9	14,5	16,5	18,3	6,6	33,3	33,7	34,0
Všeobecné služby spolu ⁷	74,4	86,6	86,1	82,5	99,9	92,2	105,0	98,4	105,3
z rozpočtovej kapitoly MPRV SR ⁸	66,5	81,1	79,9	76,7	92,9	86,4	97,6	93,8	99,5
z ostatných zdrojov ⁹	7,9	5,4	6,2	5,8	7,0	5,8	7,4	4,6	5,8

Prameň: MPRV SR¹⁰

1/ Research and development, 2/ Agricultural education, 3/ Inspection services, 4/ Infrastructure, 5/ Marketing and promotion, 6/ Other services, 7/ General services in total, 8/ from budgetary chapter, 9/ from other sources, 10/ Source: Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic

Záver

Podpory z fondov EÚ a zo štátneho rozpočtu mali od roku 2004 pre poľnohospodárstvo nenahraditeľný význam. Zachovali sa princípy rozmiestnenia podpôr v rôznych prírodných podmienkach. Najvyšší podiel zo všetkých podpôr v rokoch 2004 - 2012 dosiahli podpory na rozvoj vidieka (40,0%) a podpory na priame platby (39,6%), najvýraznejšie medziročne stúpali podpory na rozvoj vidieka. Zvyšných 20,4 % tvorili podpory na TOV, štátnu pomoc a národné opatrenia a podpory na všeobecné služby.

Celkové výdaje do poľnohospodárstva mali rastúci trend, ale od roku 2011 sa mierne znižovali. Od roku 2004 sa výdaje do roku 2010 zvýšili dvojnásobne.

Prioritné podpory smerovali do rozvoja vidieka, prostredníctvom programov PaRV, SOP RaRVa po roku 2007 cez Program rozvoja vidieka 2007 – 2013.

Z opatrení PaRV a PRV bolo najviac prostriedkov každoročne vynaložených na podporu znevýhodnených oblastí (LFA - súvislé územné celky, v ktorých vplyvom nepriaznivých podmienok, nadmorskej výšky, svahovitosti a nízkej úrodnosti pôdy a iných nepriaznivých prírodných podmienok, prípadne v spojení s osobitnými miestnymi hospodárskymi a sociálnymi podmienkami sú náklady na jednotku výroby v poľnohospodárskej činnosti trvalo nadpriemerné).

Agroenvironment bol z hľadiska objemu finančných prostriedkov, druhým najvýznamnejším opatrením v rámci rozvoja vidieka v rámci dôležitosti podporovania.

Najviac vzrástol objem podpôr na rozvoj vidieka od roku 2004 v roku 2010, a to viac ako päťnásobne (z 87,1 mil. € na 481,1 mil. €).

Priame platby mali každoročne vzrastajúci trend, okrem roku 2010, v roku 2012 ich objem oproti roku 2004 vzrástol o 54,4 %..

Najväčší podiel na priamych platbách tvorili platby SAPS.

Po vstupe do EÚ bola každoročne viac podporovaná rastlinná ako živočíšna výroba ako živočíšna.

Literatúra

- [1] ĎURIČOVÁ, I.: Prehľad podpornej politiky poľnohospodárstva SR za roky 2004 – 2008 v kontexte so Spoločnou poľnohospodárskou politikou, Zborník z vedeckej konferencie, Štrbské Pleso 5 – 7 október 2009, VÚEPP Bratislava
- [2] BEČVÁŘOVÁ, V.: Přímé platby v evropském modelu zemědělství, ACTA Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity v Brně – ISSN 1211-8516 – XVI, č. 3 (2008), s.21 – 28.
- [3] FOLTÝN a kol. Analýza a vyhodnocování možností trvale udržitelnosti zemědělství a venkova ČR v podmínkách EU a Evropského modelu zemědělství. Periodická správa o výsledcích řešení za rok 2008
- [4] CHRASTINOVÁ, Z. – ĎURIČOVÁ, I: Analýza inštitucionálnych faktorov vývoja ekonomiky poľnohospodárstva SR. Štúdia č. 121/2007.1. Bratislava, VÚEPP, 2007
- [5] CHRASTINOVÁ, Z. a kol.: Ekonomická efektívnosť slovenského poľnohospodárstva a výrobných odvetví, jeho postavenie v národnej ekonomike a inštitucionálne faktory, Štúdia, VÚEPP Bratislava, 2010
- [6] CHRASTINOVÁ, Z. a kol.: Ekonomické parametre slovenského poľnohospodárstva a potravinárstva v kontexte štátov EÚ. Správa za výskumnú úlohu v rámci projektu výskumu a vývoja Bratislava, VÚEPP Bratislava, 2013
- [7] Agromagazín – Rozdiely v podporách medzi pôvodnými a novými členmi EÚ sa po roku 2013 zmiernia, no platby sa nevyrovnajú, ISSN 1335-2261 – XIII, č. 2 – Nitra, MM press (2011), s. 16 -18.

Došlo 14. 2. 2014

Kontaktná adresa

Ing. Ivona ĎURIČOVÁ

Národné poľnohospodárske a potravinárske centrum, Hlohovecká 2, 951 41 Lužianky

Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva Trenčianska 55,

824 80 Bratislava, SR

tel. + 421 2 582 43 288

e-mail Ivona.duricova@vuepp.sk

Miroslav Grznár - Ľuboslav Szabo

Pol'nohospodárske podniky bez pôdy v SR

Farms without land in Slovakia

Abstract The paper is devoted to agricultural enterprises, which manage without land and assessment of their business performance in the 2009-2012 timeframe. Businesses without land may be strategic alternatives and evaluate their effectiveness may indicate prospects for their further development. Its performance is thriving businesses without land cleared undertakings managing the land with an area of between 2000 - 3000 ha of agricultural land.

Key words Enterprises without land, *specialization*, performance, *efficiency* and recovery of assets *and costs*, labor productivity, subsidies

Abstrakt *Príspevok je venovaný poľnohospodárskym podnikom, ktoré hospodária bez poľnohospodárskej pôdy a hodnoteniu ich hospodárskych výsledkov v časovom horizonte rokov 2009-2012. Podniky bez pôdy môžu byť strategickou alternatívou a vyhodnotenie ich efektívnosti môže naznačiť perspektívy ich ďalšieho vývoja. Svojou výkonnosťou sa prosperujúce podniky bez pôdy vyrovnávajú podnikom hospodáriacim na pôde s výmerou v rozpätí 2000 – 3000 ha p.p.*

Kľúčové slová *Podniky bez pôdy, špecializácia, výkony, efektívnosť majetku a výrobnéj spotreby, produktivita práce, podpory*

V príspevku sa venujeme osobitnej kategórii poľnohospodárskych podnikov v SR pre ktorú je typické hospodárenie bez základného agrárneho výrobného zdroja – poľnohospodárskej pôdy. Čo vedie poľnohospodárske podnikateľské subjekty k stratégii podnikania bez pôdy? Je to šetrenie výdavkov na nákup, alebo prenájom pôdy, zredukovanie hmotného majetku alebo ľahšia možnosť dosiahnuť úspory z rozsahu hlavnej činnosti pri nákupe produktov pochádzajúcich z rastlinnej výroby?

Pol'nohospodárske podniky bez pôdy sa nachádzajú v našom agrárnom sektore už niekoľko rokov. Aj keď ich počet každoročne, podľa zisťovania VÚEPP v Bratislave, nepresahuje niekoľko desiatok, dosahujú pomerne vysokú výkonnosť a niektoré aj prijateľný hospodársky výsledok. V príspevku sa pokúsime vyhodnotiť efekty hospodárenia podnikov bez pôdy v SR, ako jednu z foriem podnikovej diferenciácie a uplatňovania osobitnej strategickej voľby v našom agrárnom sektore.

Príspevok je čiastkovým výstupom z riešenia grantového projektu VEGA č. 1/0026/12 „Stratégia rozvoja agropotravinárstva a konkurenčná schopnosť poľnohospodárskych podnikov v SR“.

Metodický postup

Analýzu zakladáme na báze dostupných štatistických údajov o slovenskom i európskom poľnohospodárstve. Pre medzinárodné komparácie využívame údajovú základňu EÚ FADN EÚ (Farm Accountancy Data Network EU) za rok 2010.

Pre identifikáciu súčasnej ekonomickej situácie slovenských poľnohospodárskych podnikov využívame databázu MPRV SR založenú na Informačných listoch za roky 2009 - 2012, prevádzkovanú VÚEPP v Bratislave, ktorá obsahuje napríklad v roku 2012 údaje za 1 480 poľnohospodárskych podnikov v SR typu právnických osôb, vrátane podnikov hospodáriacich bez pôdnej základne.

Pri analýzach využívame štandardné metódy výskumnej práce ako sú analýza a syntéza, komparácie, triedenie súborov podnikov, deskriptívna štatistika a grafické znázorňovanie.

Monitorovanie ekonomickej situácie v poľnohospodárstve a potravinárstve je predmetom každoročne pripravovanej Správy o poľnohospodárstve a potravinárstve SR, ktorá zahrňuje pohľady makroekonomické i pohľady na ekonomickú situáciu podnikateľských subjektov v poľnohospodárstve. Dosiaľ predmetom osobitnej pozornosti analýz v poľnohospodárstve však neboli podniky hospodáriace bez pôdnej základne.

Vlastná práca

Teoretické aspekty stratégie špecializácie v poľnohospodárstve

Strategický manažment, ktorý sa vyvinul ako produkt hľadania nových metód riadenia podnikov v komplikujúcich sa podmienkach podnikateľského prostredia, ponúka celý rad rôznych stratégií, ktorými môžu podniky uspieť v náročnom konkurenčnom prostredí. Určité stratégie sú použiteľné aj v agrárnom podnikateľskom prostredí a patria k nim najmä generické strategické voľby, ktoré vymedzil Porter, M. (1985).

Podnikanie v poľnohospodárstve, ktoré sa považuje za útlmové a ekonomicky za málo atraktívne odvetvie, môže byť príležitosťou pre racionálne riadené podniky, ak sa pokúsia zaujať vedúce pozície a využijú reálnu konkurenčnú výhodu dôslednou kontrolou nákladov (Slávik, Š., 2005). Nákladový vodca vďaka dobrému manažmentu nákladov môže pri daných trhových cenách svojich komodít dosiahnuť vyšší zisk ako ostatní producenti. Stratégia nákladového vodcovstva je v poľnohospodárskom odvetví, kde všetky podniky majú veľmi podobnú výrobnú štruktúru, univerzálne použiteľná a je prejavom konkurenčného úsilia podnikov. Dosiaľ nie je dost' objasnený špecifický vplyv podpôr na úspešnosť stratégie nákladového vodcovstva, pravda nielen v poľnohospodárstve.

Stratégia špecializácie prináša podniku konkurenčnú výhodu v tom, že sa pred súpermi chráni poskytovaním produktu, alebo služby, ktoré iní nedokážu poskytnúť. Táto sa uplatňuje najmä v podnikoch priemyselnej výroby, alebo v službách. V poľnohospodárskom podniku

špecializácia sa skôr chápe ako užšie produkčné portfólio, v strednej Európe však zriedka ako monokultúrne zameraný podnik. V poľnohospodárstve USA je takáto špecializácia uplatňovaná oveľa častejšie. Užšie portfólio produkcie je sprevádzané zúžením štruktúry dlhodobého hmotného a nehmotného majetku a nižšou kapitálovou náročnosťou výroby.

Šúbertová, E. (2012) vo svojej práci zdôrazňuje poslanie družstevných podnikov v slovenskom poľnohospodárstve, ako viac odvetvových hospodárstiev, ktoré sú odolnejšie voči krízovým javom ako podniky vysoko špecializované.

Vo svete však nie sú vysoké koncentrácie pri špecializácii poľnohospodárskej výroby neobvyklé. Demircan, V. (2010) hodnotí vplyv rozdielnej kapacity hydinových fariem v Turecku na ekonomiku produkcie pri kapacitách od 5 000 do 74 000 ks sliepok na farme. Pritom chov hydiny možno organizovať aj bez pôdnej základne podniku.

Monokultúrne, úzko špecializované podniky sú známe najmä z USA, ako veľké výkrmne hospodárskych zvierat na púšti, alebo farmy zamerané na výlučnú produkciu kukurice, či výkrm kurčiat realizovaný na plávajúcich lodiach. V našich podmienkach, aj v súlade s prijatou orientáciou európskeho poľnohospodárstva na multifunkčné produkčné zameranie, nie sú podobné úzke špecializácie obvyklé.

Chrastinová, Z. - Burianová, V. (2012) konštatujú pretrvávajúcu diferenciáciu efektívnosti výroby podľa veľkosti podnikov i podľa výrobných oblastí. V našom príspevku (Grznár, M.-Szabo, E., 2012) hodnotíme disparity medzi podnikmi najmä v oblasti manažmentu nákladov a v strategickom riešení intenzifikácie v rastlinnej výrobe. Informácie o miere špecializácie v poľnohospodárskej podnikovej sfére u nás v súčasnom období dosť chýbajú. Kolářová, A. – Pechrová, M. (2013) modelujú situáciu aká by nastala v prípade zavedenia opatrenia set-aside ako podmienky na získanie priamych platieb z EÚ v ČR.

Štatistika EÚ FADN (Šípová, E. – Valachovičová, L., 2012) člení podniky podľa špecializácie do 9 skupín od poľných plodín cez zmiešanú rastlinnú a živočíšnu výrobu až po tzv. nezaradené podniky, kde by možno mohli byť aj podniky bez pôdy, čo však nevieme overiť. K využívaniu stratégie špecializácie dochádza aj v našom poľnohospodárstve, jej miera má však miernejší stupeň a podniky uprednostňujú skôr viacodvetvové výrobné štruktúry. Likvidáciou chovu ošípaných a hovädzieho dobytku pre stratovosť týchto výrob mnohé podniky v súčasnosti prechádzajú na organizovanie výlučne atraktívnejšej rastlinnej výroby. Táto orientácia síce vedie k rastu produktivity práce a rentability podnikov, ale z národohospodárskeho hľadiska aj k závislosti krajiny na dovoze potravín živočíšneho pôvodu a k ubúdaniu pracovných síl z poľnohospodárstva.

Jednou z foriem alternatívneho zamerania s ktorou sa v súčasnosti u nás stretávame v poľnohospodárstve sú podniky organizované bez pôdnej základne. Tieto podniky nedisponujú poľnohospodárskou pôdou a teda nemajú vlastnú rastlinnú výrobu a sú orientované buď na produkciu živočíšnych poľnohospodárskych komodít, na základe nákupu krmív, alebo na finalizáciu rastlinných komodít, či na poskytovanie služieb ďalším poľnohospodárskym podnikom.

Výsledky poľnohospodárskych podnikov – právnických osôb

Najskôr charakterizujeme výsledky slovenských poľnohospodárskych podnikov – právnických osôb hospodáriacich na pôde a bez pôdy v posledných rokoch v triedení podľa prosperity. V tabuľke 1 uvádzame výsledky podnikov hospodáriacich s pôdou i bez pôdy ako priemer vybraných ukazovateľov za jeden podnik.

Výsledky poľnohospodárskych podnikov bez pôdy a s pôdou v € Results of agricultural farms with land and without land in €

Tab. 1

Ukazovateľ ¹	2011		2012	
	Ziskové ²	Stratové ³	Ziskové ²	Stratové ³
Podniky s pôdou ⁴				
Počet podnik. ⁵	1 058	354	1 053	427
Výnosy ⁶	2 072 499	1 323 233	1 848 692	1 598 163
Počet prac. ⁷	25,7	24,6	21,6	28,0
Výnosy/prac. ⁸	80 513	53 804	85 571	57 163
Zisk / strata ⁹	105 972	-118 607	89 517	-151 873
Podpora bežná ¹⁰	287 606	254 417	262 646	266 043
Bez pôdy ¹¹				
Počet podnik. ⁵	15	15	17	10
Výnosy ⁶	7 100 985	2 109 469	3 859 827	2 959 148
Počet prac. ⁷	36	13	16	31
Výnosy/ prac. ⁸	196 160	158 210	238 106	94 240
Zisk / strata ⁹	45 999	-216 189	133 034	-267 237
Podpora ¹⁰	31 384	43 504	64 652	13 550

Prameň: CD MPRV SR, VÚEPP v Bratislave, 2010 - 2013, vlastné výpočty 1) Indicator, 2) profits farms, 3) loss farms, 4) farms with agricultural land, 5) number of farms, 7) number of AWU, 8) revenues per AWU, 9) profit /loss, 10) subsidies, 11) farms without agricultural land (own calculations)

Početnosť súboru poľnohospodárskych podnikov bez pôdy je malá, ale priemerný podnik vykazuje vyššie výnosy, ako priemerný poľnohospodársky podnik s pôdou v SR. Má aj menej pracovníkov, ktorí vykazujú podstatne vyššiu produktivitu práce ako podniky s pôdou. Tretina podnikov bez pôdy však vykazuje stratu, ale podobne sú na tom i podniky s pôdou v roku 2012.

Podstatný rozdiel je však vo výške poberaných bežných podpôr, keď podniky bez pôdy získavajú len 10 – 20 % podpory podnikov s pôdou.

Porovnajme teraz výkonnosť priemerného podniku vo vybraných krajinách EÚ v poslednom období podľa údajov FADN.

Priemerná farma vo vybraných krajinách EÚ, 2010
Average farm in selected countries of the EU, 2010

Tab. 2

Ukazovateľ ⁶	BE	CZ	FR	DE	HU	SK
Užívaná p.p. ¹	47,9	226	87,59	85,24	46,8	501,6
Pracovné sily ²	2,11	6,66	2,4	2,23	1,46	12,87
Celkové náklady ³	189 592	323 083	162 140	210 618	49 414	576 909
Celková produkcia ⁴	228 918	265 742	174 680	209 474	49 614	375 082
z toho rastlinná ⁵	94 223	143 361	98 322	91 171	32 268	206 338

Prameň: FADN, 2010, dostupné na www.ec.europa.eu/1) farms size in ha, 2) AWU per farm, 3) costs total, 4) production total, 5) thereof: vegetal production, 6) indicator

Publikované súhrnné údaje FADN uvádzajú veľký počet ukazovateľov za priemerný podnik v príslušnej krajine. Tab. 2 zobrazuje len stručnú charakteristiku priemerného podniku vo vybraných krajinách EÚ v roku 2010. Vo veľkosti fariem vyjadrenej využívanou poľnohospodárskou pôdou vedú SR a ČR, ale vo veľkosti produkcie farmy vykazujú uvádzané vyspelé krajiny na menej ako pätine pôdy viac ako polovičnú hodnotu produkcie fariem ako napr. SR. Priemerný podnik svojou pôdnou koncentráciou, vybavením pracovnými silami i produkciou sa v jednotlivých krajinách značne odlišuje. Mieru špecializácie možno z uvedených údajov charakterizovať len podielom hrubej rastlinnej produkcie na celkovej hrubej produkcii. SR a Maďarsko spolu s ČR vykazujú najvyšší podiel rastlinnej produkcie na celkovej produkcii. V ostatných uvádzaných krajinách prevažuje skôr produkcia živočíšna. Vyššiu hodnotu produkcie ako nákladov vykazuje však len málo z uvádzaných krajín.

Pol'nohospodárske podniky bez pôdy

Súčasťou už prezentovaného súboru podnikov, ktoré v uplynulých rokoch predložili svoje Informačné listy do databázy MPRV sú aj podniky hospodáriace bez poľnohospodárskej pôdy. Teraz tieto podniky v našej analýze vyčleníme z databázy a budeme analyzovať výsledky ich hospodárenia. Základnú charakteristiku toho súboru uvádza tab. 3.

Podniky bez pôdy v SR v období 2009 – 2012, priemer za podnik
Farms without land in term 2009 – 2012 in Slovak Republic, average per farm

Tab. 3

Ukazovateľ ¹	2012	2011	2010	2009
Počet podnikov ²	28	30	26	41
Výnosy za podnik v € ³	3 549 248	4 605 237	6 807 256	3 524 476
Počet pracovníkov ⁴	22	25	44	34
Výsledok hospodárenia v € ⁵	- 4 990	-85 059	10 094	13 017

Prameň: Informačné listy, CD MPRV, VÚEPP, Bratislava, 2010-2013, vlastné spracovanie 1)indicator, 2)number of farms, 3) revenues, 4) AWU, 5) profit/loss

Počet podnikov bez pôdy sa každoročne menil. Prepad počtu týchto podnikov nastal v roku 2010, kedy následkom dopadov krízy na odvetvie poľnohospodárstva časť podnikov zanikla alebo prešla do kategórie podnikov s pôdou. V ďalších rokoch sa počet týchto

podnikov stabilizoval. Právnou formou podnikov bez pôdy je temer výlučne obchodná spoločnosť.

Výška výnosov na priemerný podnik dosiahla svoje maximum v roku 2010 a v ďalších rokoch sa stabilizovala, hospodársky výsledok v posledných rokoch vykazuje stratu.

Podrobnejšie výsledky o podnikoch bez pôdy prinesie ich rozčlenenie na podniky hospodáriace so ziskom a stratou, čo môže identifikovať aj príčiny diferencovanej prosperity týchto podnikov. V tab. 4 uvádzame pohľad na vývoj výsledkov priemerného podniku bez pôdy, ako predstaviteľa podnikov, ktoré v hodnotenom období vykázali ziskové hospodárenie.

Pokles počtu podnikov bez pôdy v roku 2010 sa odrazil aj na ziskových podnikoch, keď ich počet sa znížil o polovicu, ale pri nadmernom raste výnosov na jeden podnik. V ďalších rokoch počet ziskových podnikov pomaly rástol, ale výnosy i náklady priemerného podniku klesali. Rástla aj produktivita práce a mierne rástlo aj zhodnocovanie výrobnnej spotreby a majetku. Vývoj hospodárskeho výsledku priemerného podniku bol premenlivý, podpora na podnik mierne rástla, na pracovníka značne vzrástla len v poslednom hodnotenom období. Klesajúci podiel vlastnej výroby na výnosoch naznačuje orientáciu ziskových podnikov skôr na obchodnú činnosť. Stavby hovädzieho dobytku sa stabilizovali, ale zrejme netvorila produkčnú základňu týchto podnikov. Podiel podpôr na výnosoch je veľmi nízky, keďže podniky nemajú zdroje z priamych platieb.

Ziskové podniky bez pôdy v € na priemerný podnik v SR
Profit farms without land in € per average farm in Slovak Republic

Tab. 4

Ukazovateľ ¹⁵	2012	2011	2010	2009
Počet podnikov ¹	19	15	14	29
Výnosy na podnik ²	3 859 827	7 100 985	11 781 168	4 405 233
Náklady ³	3 684 007	7 066 063	11 569 288	4 308 720
Počet pracovníkov ⁴	16	36	69	42
Výnosy na pracovníka ⁵	238 106	196 160	170 741	105 146
Výroba / výrobná spotreba ⁶	2,230	1,181	1,225	1,278
Podpora na podnik ⁷	64 652	31 584	56 965	50 378
Podpora na pracovníka ⁸	3 951	872	825	1202
VH na podnik ⁹	133 034	45 999	178 395	100 675
Počet HD ¹⁰	48	64	54	9
Majetok ¹¹	3 410 640	6 211 405	8 825 952	4 825 214
Výnosy/majetok ¹²	1,131	1,143	1,335	0,913
Výroba / výnosy v % ¹³	56,4	35,3	47,2	79,6
Podpory / výnosy v % ¹⁴	1,65	0,44	0,48	1,14

Prameň: Informačné listy, CD MPRV, VÚEPP, Bratislava, 2010-2013, vlastné spracovanie

1) number of farms, 2) revenues, 3) costs, 4) AWU, 5) revenues per AWU, 6) production per input, 7) subsidies excluding investments, 8) subsidies per AWU, 9) profit/loss, 10) number of cattle, 11) property total, 12) revenues per property, 13) production per revenues, 14) subsidies per revenues, 15) indicator, (own calculation)

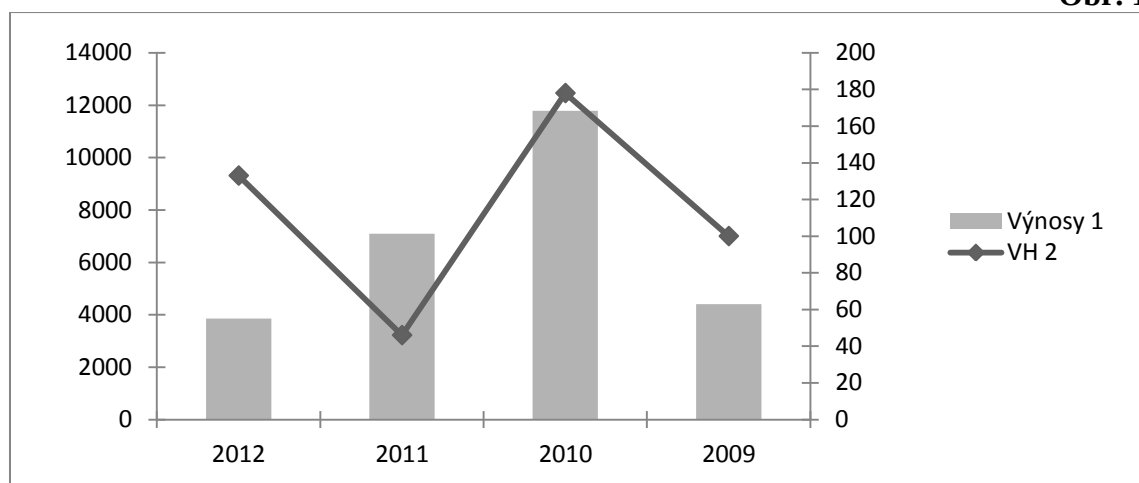
Obrázok 2 ilustruje vzťah vývoja výnosov a hospodárskeho výsledku v ziskových podnikoch, ktoré hospodária bez pôdy. Len v roku 2011 sa rast výnosov neodrazil aj na raste zisku. Zdá sa, že ziskové podniky sú pomerne dobre riadené a nízke dotácie nie sú prekážkou efektívneho hospodárenia.

V tab. 5 uvádzame pohľad na vývoj výsledkov priemerného podniku bez pôdy, ako predstaviteľa podnikov, ktoré v hodnotenom období vykázali stratové hospodárenie.

Počty stratových podnikov sa v hodnotenom období príliš nemenili, ich výnosy pomaly rástli, ale rýchlejšie rástli náklady aj záporný výsledok hospodárenia. Nárast počtu pracovníkov v poslednom období sa negatívne odráža v poklese produktivity práce. Rast majetku však stratový podnik nedostatočne zhodnocuje vo výnosoch. Stratové podniky vykazujú pomerne vysoký podiel výroby na výnosoch, teda venujú sa viac vlastnej výrobnej činnosti, čo môže byť príčinou horšieho výsledku hospodárenia, keď chýbajú príjmy z alternatívnej činnosti. V prvom roku hodnotenia pomerne vysoké stavy hovädzieho dobytku postupne v priemernom podniku poklesli na úroveň ziskových podnikov.

Vývoj výnosov a hospodárskeho výsledku v ziskovom podniku bez pôdy v tis. €
Development of revenues and profit in profits farms without land in 1000 €

Obr. 1

Prameň: Tab. 4, 1) revenues, 2) profit

Stratové podniky bez pôdy v €
Loss farms without land in €

Tab. 5

Ukazovateľ ¹⁵	2012	2011	2010	2009
Počet podnikov ¹	10	15	12	12
Výnosy na podnik ²	2 959 148	2 109 469	1 071 215	1 395 975
Náklady ³	3 217 765	2 322 645	1 251 552	1 579 057
Počet pracovníkov ⁴	31	13	15	16
Výnosy na pracovníka ⁵	94 240	158 210	71 813	89 581
Výroba / výrobná spotreba ⁶	1,39	1,159	1,121	1,05
Podpora na podnik ⁷	13 550	43 504	7 433	34 778
Podpora na pracovníka ⁸	431	3263	498	2232
VH na podnik ⁹	-267 237	-216 189	-186 255	-198 824
Počet HD ¹⁰	59	51	65	260
Majetok ¹¹	3 818 508	2 937 516	1 547 837	1 383 372
Výnosy/majetok ¹²	0,774	0,718	0,692	1,009
Výroba / výnosy v % ¹³	78,5	77,4	79,9	53,4
Podpory / výnosy v % ¹⁴	1,65	2,06	0,69	2,50

Prameň: Informačné listy, CD MPRV, VÚEPP, Bratislava, 2010-2013, vlastné spracovanie

1) number of farms, 2) revenues, 3) costs, 4) AWU, 5) revenues per AWU, 6) production per input, 7) subsidies excluding investments per ha, 8) subsidies per AWU, 9) profit/loss, 10) number of cattle, 11) property total, 12) revenues per property, 13) production per revenues, 14) subsidies per revenues, 15) indicator (own calculation)

Obrázok 2 ilustruje vzťah vývoja výnosov a hospodárskeho výsledku v priemernom stratovom podniku bez pôdy v hodnotenom období. S rastom výnosov strata len mierne klesá, čo nasvedčuje na nekonceptné manažérske konanie podnikov v strate.

Miera koncentrácie výroby v podnikoch bez pôdy

Pre posúdenie miery koncentrácie podnikov bez pôdy porovnáme vybrané ukazovatele týchto podnikov s benchmarkovými hodnotami podnikov ktorých plošná výmera sa pohybuje v rozmedzí 2001-3000 ha p.p. Porovnanie prináša nasledujúca tabuľka 6.

Porovnanie podnikov s výmerou od 2001 do 3000 ha p.p. a podnikov bez pôdy naznačuje veľmi podobnú úroveň výnosov a nákladov pri ziskových i stratových podnikoch oboch kategórií. To naznačuje, že podniky bez pôdy dosahujú výkonnosť väčších podnikov s pôdou. Veľké rozdiely sme nezistili ani vo výsledku hospodárenia. Značné rozdiely sú vo vybavení týchto podnikov pracovníkmi a v úrovni produktivity práce. Podniky bez pôdy majú nižšie stavy pracovníkov a nepomerne vyššiu produktivitu práce.

Podniky bez pôdy a s pôdou s výmerou 2001 - 3000 ha (2012, v €)
Farms without land and farms with land in size 2001-3000 ha (2012, in €)

Tab. 6

Ukazovateľ ¹	Ziskové podniky ²		Stratové podniky ³	
	Bez pôdy ⁴	S pôdou ⁵	Bez pôdy ⁴	S pôdou ⁵
Počet podnikov ⁶	19	85	10	42
Výnosy na podnik ⁷	3 859 827	3 565 999	2 959 148	2 579 843
Náklady ⁸	3 684 007	3 322 223	3 217 765	2 782 089
Výsledok hospodárenia ⁹	133 034	201 809	-267 237	-205 994
Počet pracovníkov ¹⁰	16	47	31	53
Výnosy na pracovníka ¹¹	238 106	75 381	94 240	48 436
Výroba/výr. spotreba ¹²	2,23	1,34	1,39	1,16
Podpora na podnik ¹³	64 552	588 988	13 550	535 210
Majetok na podnik ¹⁴	3 410 640	4 818 370	3 818 508	4 190 168
Výnosy/majetok ¹⁵	1,131	0,740	0,774	0,615

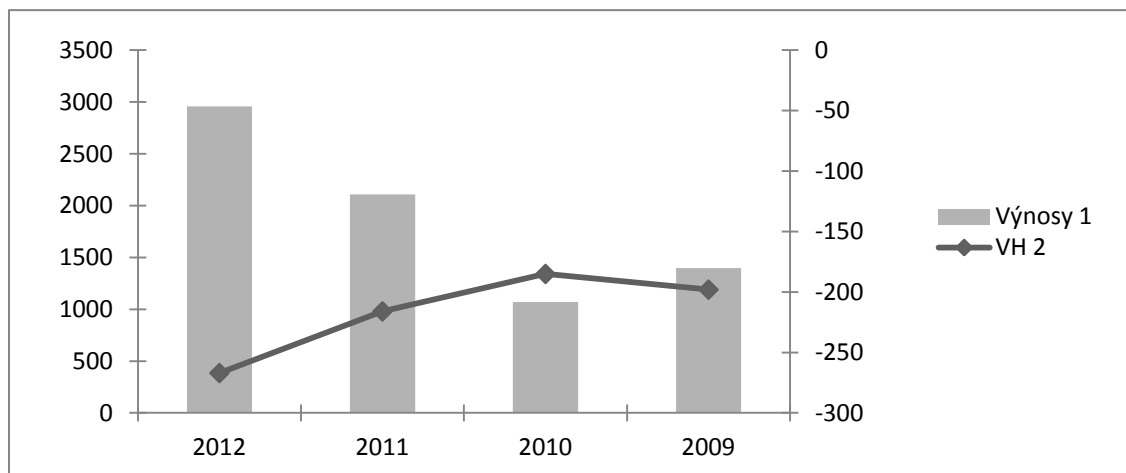
Prameň: Tamže, vlastné prepočty. 1) Indicator, 2) profits farms, 3) loss farms, 4) farms without land, 5) farms with land, 6) number of farms, 7) revenues, 8) costs, 9) profit/loss, 10) number of AWU, 11) revenues per AWU, 12) production per input, 13) subsidies 14) property total, 15) revenues per property total, (own calculation).

Podniky s pôdou disponujú väčším majetkom, jeho využitie vo vzťahu k výnosom je však nižšie ako pri podnikoch bez pôdy. Podobne vychádza v prospech podnikov bez pôdy aj transformácia nakupovaných vstupov do hodnotu vlastnej výroby.

Najväčší rozdiel sa nachádza pri výške získaných podpôr, bez ktorých podniky bez pôdy dosahujú podobné výsledky ako podniky, ktorých podpora dosahuje viac ako pol milióna € na priemerný podnik.

Vývoj výnosov a hospodárskeho výsledku v stratovom podniku bez pôdy v tis. €
Development of total revenues and loss in farm without land in 1000 €

Obr. 2

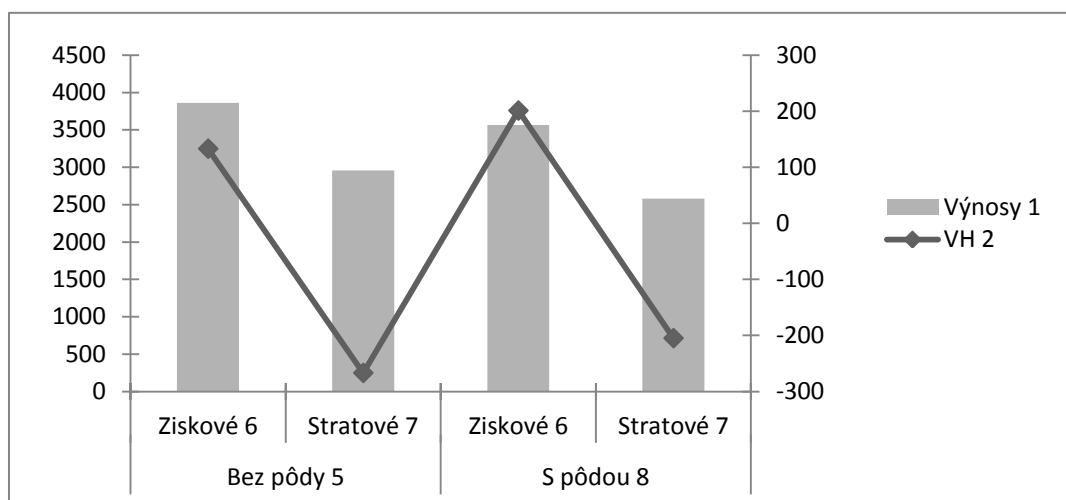

Prameň: Tab. 5, 1) revenues, 2) loss

Obrázok 3 znázorňuje diferencie výnosov a hospodárskeho výsledku priemerného podniku s pôdou vo výmere 2 000-3 000 ha a podniku bez pôdy v roku 2012 v členení podľa prosperity podnikov.

Výnosy a výsledok hospodárenia priemerného podniku s pôdou a bez pôdy v tis. €
Revenues total and profit/loss of average farm with and without land in thousand €

Obr. 3

Prameň: Tab. 6. 1) Revenues, 2) profit/loss, 5) farms without land, 6) profit farms, 7) loss farms, 8) farms with land

Záver

Poľnohospodárske podniky hospodáriace bez pôdy predstavujú alternatívu typického agrárneho podnikania, v ktorom predstavuje pôda kľúčový výrobný zdroj. Dostupné údaje neumožňujú zhodnotiť výrobné zameranie týchto nepočetných podnikov, možno však usudzovať, že v ich činnosti prevládajú živočíšna výroba, poľnohospodárske a obchodné služby. Ich právnou formou je obchodná spoločnosť.

Počet podnikov bez pôdy je každoročne premenlivý, ich hospodárenie sa diferencuje a viac ako polovica vykazuje každoročne zisk. V hodnotenom období výnosy stratových podnikov pomaly rástli, ale rýchlejšie rástli náklady aj záporný výsledok hospodárenia. Nárast počtu pracovníkov v poslednom období sa negatívne odráža v poklese produktivity práce. Rastúci majetok však stratový podnik bez pôdy nedostatočne zhodnocuje vo výnosoch.

Počet ziskových podnikov v hodnotenom období pomaly rástol, ale výnosy i náklady priemerného podniku klesali. Rástla aj produktivita práce a mierne rástla aj zhodnocovanie výrobnej spotreby a majetku. Vývoj hospodárskeho výsledku priemerného podniku bol premenlivý, podpora na podnik mierne rástla, na pracovníka značne vzrástla len v poslednom hodnotenom období. Klesajúci podiel výroby na výnosoch naznačuje orientáciu ziskových podnikov skôr na obchodnú činnosť.

Porovnanie podnikov s výmerou od 2001 do 3000 ha p.p. a podnikov bez pôdy naznačuje veľmi podobnú úroveň výnosov a nákladov pri ziskových i stratových podnikoch oboch kategórii. To naznačuje, že podniky bez pôdy dosahujú výkonnosť väčších podnikov s pôdou. Veľké rozdiely sme nezistili ani vo výsledku hospodárenia. Značné rozdiely sú vo vybavení týchto podnikov pracovníkmi a v úrovni produktivity práce. Podniky bez pôdy majú nižšie stavy pracovníkov a nepomerne vyššiu produktivitu práce.

Najväčší rozdiel sa nachádza pri výške získaných podpôr, bez ktorých podniky bez pôdy získavajú podobné výsledky ako podniky, ktorých podpora dosahuje viac ako pol milióna € na priemerný podnik.

Literatúra

- [1] DEMIRCAN, V. et al. (2010): Economic analysis of different laying hen farm capacities in Turkey. *Agric.Econ.-Czech*, 56, 2010 (10):489-497
- [2] CHRASTINOVÁ, Z. – BURIANOVÁ, V. (2012): Economic efficiency of Slovak agriculture and its commodity sector. *Agric.Econ.-Czech*, 58, 2012 (2): 92-99
- [3] GRZNÁR, M. – SZABO, Ľ. (2012): Disparities in the utilisation of production factors in the agriculture of Slovakia and of the EU. *Agric.Econ.-Czech*, 58, 2012 (2): 49-55
- [4] GRZNÁR, M. – SZABO, Ľ. (2013): Poľnohospodárske podniky bez pôdy – stratégia alebo záľuba? In: *Stratégia rozvoja agropotravinárstva a konkurenčná schopnosť agropotravinárskych podnikov II*. Vydavateľstvo EKONÓM, Bratislava, 2013, s.7-15, ISBN 978-80-225-3635-6

- [5] PORTER, M.E. (1985): Competitive advantage: creating and sustaining preformance. New York: TheFree Press, 1985, 557 p. ISBN 0-02-925090-0-
- [6] KOLÁŘOVÁ, A. – PECHROVÁ, M. (2013): Dopady znovuzavedení půdy do klidu na produkci a příjmyzemědělců v ČR. Ekonomická revue, vedecký časopis VŠB – TU Ostrava, Ekonomická fakulta, roč. XVI. Č. 1, 2013 s. 44-50, ISSN 1212-3951
- [7] SLÁVIK, Š. (2005): Strategický manažment. Bratislava: Sprint, vfra, 2005, ISBN 80-89085-49-0
- [8] ŠÍPOVÁ, E. – VALACHOVIČOVÁ, L. (2009): Štandardné výsledky ISPU 2009 vo vybraných členských krajinách EÚ. Ekonomika poľnohospodárstva, roč. XII. 2/2012.
- [9] ŠÚBERTOVÁ, E. (2012): Hlavné ciele družstevných organizácii a ich vplyv na činnosť poľnohospodárskych družstevných podnikov v SR. In: Stratégia rozvoja agropotravinárstva a konkurenčná schopnosť agropotravinárskych podnikov I., Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2012, ISBN 978-80-225-3423-9
- [10] Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve SR MPRV SR, Bratislava, 2009-2013, dostupné na www.mprv.sk
- [11] FADN 2010. Dostupné na: www.ec.europa.eu/agriculture/rca/fadn, 2014

Došlo 24. 2. 2014

Kontaktná adresa

prof. Ing. Miroslav GRZNÁR, DrSc., Ekonomická univerzita, 852 35 Bratislava, Dolnozemska 1, e-mail miroslav.grznar@euba.sk,
prof. Ing. Ľuboslav SZABO, CSc., Ekonomická univerzita, 852 35 Bratislava, Dolnozemska 1, e-mail luboslav.szabo@euba.sk

Zuzana Chrastinová – Eva Uhrinčat'ová

Slovenské poľnohospodárstvo v kontexte štátov EÚ

Slovak agriculture in the context of the European Union countries

Abstract *The contribution is focused on comparison of results of Slovak agriculture with states of the European Union. Slovak agriculture has undergone a difficult developmental period of recession in recent years and currently remains in stagnation and decline in key economic and production indicators compared to most EU countries. For instance, the level of net profit in Slovakia was well below the EU-27 average in the year 2011 and it was 14 times lower than the EU-27 average, i.e. only 7,1% of the average EU-27. All the surrounding states, Hungarians, Poles, Czechs, reached a higher level of net profit per hectare of utilized agricultural area. The amount of total agricultural output per hectare of utilized agricultural area is also low in Slovakia. The country not only lags behind the average of EU-27 and compared to them reaches just half values, but also behind the Czech Republic, Hungary and Poland, i.e. behind the states that along with Slovakia joined the EU. Lower intensity of production as Slovakia has only Bulgaria. Livestock production in Slovakia did not successfully adapted to the conditions of European agrarian area. The intensity of livestock farming, measured by the number of livestock units per 100 hectares of utilized agricultural area, reaches by 30-40 % lower values in Slovakia than in the EU-27. Significant decline in Slovakia in 2004-2011 compared with EU-27 countries reached particularly pig farming, when number of the pigs fell by more than half.*

Key words *economic and production indicators, earnings, subsidies, prices, agricultural production, employment*

Abstrakt Príspevok je zameraný na porovnanie výsledkov slovenského poľnohospodárstva so štátmi EÚ. Slovenské poľnohospodárstvo prešlo za posledné roky zložitým vývojovým obdobím recesie a v súčasnosti pretrváva v stagnácii až v poklese rozhodujúcich ekonomických a výrobných ukazovateľoch v porovnaní s väčšinou štátov EÚ. Napr. úroveň výsledku hospodárenia Slovenska bola v roku 2011 hlboko pod priemerom EÚ-27 a bola 14 krát nižšia ako je priemer EÚ-27, t.j. len 7,1 % z priemeru EÚ-27. Všetky okolité štáty Maďari, Poliaci, Česi dosiahli vyššiu úroveň výsledku hospodárenia na hektár poľnohospodársky využívanej pôdy (p.v. p.). Výškou celkovej poľnohospodárskej produkcie na hektár p.v.p. je Slovensko tiež na nízkej úrovni. Zaostáva nielen za priemerom štátov EÚ-27, oproti ktorým dosahuje len polovičné hodnoty, ale aj za Českom, Maďarskom a Poľskom, čiže za štátmi s ktorými vstúpilo do EÚ. Nižšiu intenzitu výroby ako Slovensko má len Bulharsko. Živočíšna výroba na Slovensku sa podmienkam európskeho agrárneho priestoru úspešne neprispôsobila. Intenzita chovov hospodárskych zvierat, meraná počtom dobytčích jednotiek, na 100 hektárov p.v.p. dosahuje na Slovensku o 30-40 % nižšie hodnoty ako v EÚ 27. Výrazný úpadok na Slovensku v rokoch 2004-2011 v porovnaní so štátmi EÚ -27 dosiahol najmä chov ošípaných, kedy sa stavy ošípaných znížili o viac ako polovicu.

Kľúčové slová ekonomické a produkčné ukazovatele, výsledok z podnikania, podpory, ceny, poľnohospodárska produkcia, zamestnanosť

V rámci projektu Ekonomická výkonnosť slovenského agropotravinárstva bola v roku 2013 riešená na VÚEPP úloha „Ekonomické parametre slovenského poľnohospodárstva a potravinárstva v kontexte štátov EÚ“, z ktorej časť uvádzame (6). V príspevku sú hodnotené ukazovatele za poľnohospodárstvo, ktoré boli porovnávané s ukazovateľmi rozhodujúcich štátov EÚ-27 ako aj susediacich štátov so Slovenskom ako aj s priemerom EÚ-27.

Aktuálnou úlohou slovenského poľnohospodárstva je súčasná a budúca prosperita podnikov v európskom priestore. Ekonomická efektívnosť poľnohospodárstva a zmeny, ku ktorým postupne dochádza v súčasnom období vo všetkých členských štátoch Európskej únie sú významné z hľadiska európskeho trhového priestoru. Na ekonomiku poľnohospodárstva vplyvajú viaceré faktory, ale rozhodujúcu úlohu v tomto procese zohráva Spoločná poľnohospodárska politika (SPP), ktorá významne ovplyvňuje cez podpory ekonomiku poľnohospodárskych podnikov. Z tohto aspektu je v súčasnosti rozhodujúce nastavenie SPP, ktorá ďalších sedem rokov ovplyvní poľnohospodárstvo nielen na Slovensku, ale v celej EÚ.

Viacerí slovenskí a zahraniční autori analyzujú výkonnosť poľnohospodárstva z rôznych aspektov. Grznár, M. a Szabo, Ľ. (2012) poukazujú na to, že poľnohospodárske odvetvie čelí po vstupe SR do EÚ výzve udržať si konkurenčnú schopnosť predovšetkým na domácom trhu a vytvoriť si pozície na veľkom európskom trhu. Doterajší vývoj naznačuje, že sa mu to darí len čiastočne. Spôsobuje to náročné podnikateľské prostredie, ktorého vývoj nie je vždy priaznivý na rozvoj agrárnych aktivít, ale aj málo flexibilná podnikateľská prax. Významným faktorom, ktorý podmieňuje konkurenčnú úspešnosť agrárneho sektora je technická a technologická úroveň výroby a miera i účinnosť využívania a obnovy fixných aktív v odvetvovom či podnikateľskom rámci.

Ekonomika poľnohospodárstva bola po vstupe Slovenska do EÚ pozitívne ovplyvnená každoročne do tohto odvetvia plynúcimi finančnými prostriedkami vo forme podpôr. Pôvodným zmyslom a cieľom podpôr bolo zlepšiť dôchodkovú situáciu poľnohospodárskych producentov s ohľadom na celospoločenské záujmy na čo poukazuje aj Foltýn, I. (2008). Štát, ako poskytovateľ národných podpôr, rozhoduje o výbere komodít a výške podpôr v rámci svojej agrárnej politiky. Cieľom poľnohospodárskej politiky je zaistiť poľnohospodárskym producentom možnosť dosiahnuť v priemerných, regionálnych alebo špecifických podmienkach daného štátu s pomocou cielených podpôr primeranú mieru zisku.

Podľa Douchu, T. (2011) členstvom v EÚ došlo k výrazným zmenám v poľnohospodárstve, ktoré je na rozdiel od iných národohospodárskych odvetví, pomerne významne reglementované SPP. Poukazuje na paradox, že v českom poľnohospodárstve sa vstupom do EÚ spomalil proces reštrukturalizácie a podpriemerné podniky dostali šancu prostredníctvom podpornej politiky k ďalšej existencii, čím dochádza k časovému odsunutiu tohto problému.

Podľa výsledkov Hudáka, J. a Rovného, P. (2007) pri hodnotení diferenciácie vývoja podnikateľskej štruktúry na Slovensku v porovnaní s ostatnými štátmi EÚ vyplýva, že štruktúra agrovýrobcov na Slovensku a v EÚ je vzhľadom na rozdielny historický vývoj diametrálne odlišná. Predstavy z prvej polovice deväťdesiatych rokov, ktoré predpokladali na Slovensku transformáciu agropodnikov na menšie podnikateľské subjekty, ktoré sa postupne budú prikláňať k farmárskym formám západoeurópskeho typu, sa nenaplnili. Oživenie súkromného hospodárenia na pôde, ktoré sa očakávalo v súvislosti s riešením reštitúcií, nedosiahlo širší rozmer. Prispelo k tomu nielen pomalé riešenie reštitúcií, ale aj postupné poznanie prvovýrobcov o obmedzeniach plynúcich z malovýroby v rámci niekoľko hektárových hospodárstiev.

Metodický postup

V úlohe bola použitá databáza štatistického úradu EÚ - Eurostatu a databáza OECD, kde sú k dispozícii údaje jednotlivých štátov EÚ- 27, vypočítané jednotnou metódou. Z časového hľadiska akcent bol položený na vývoj ukazovateľov v rokoch 2004 – 2011.

Okrem štandardných matematicko-štatistické metód, analýzy a syntézy, indexovej metódy pre porovnanie hodnôt vybraných ukazovateľov poľnohospodárstva s ukazovateľmi štátov EÚ bola použitá aj komparatívna analýza a metóda multidimenzionálneho škálovania.

Hodnotenú boli viaceré ekonomické a produkčné ukazovatele: hrubá pridaná hodnota, výsledok hospodárenia, resp. výsledok z podnikania, medzispotreba, fixný kapitál, podpory, nájomné za pôdu, celková poľnohospodárska produkcia (rastlinná produkcia - ha úrody, živočíšna produkcia –intenzita chovov,...), zamestnanosť, zahraničný obchod a ďalšie ukazovatele podľa dostupnosti.

Komparatívnou analýzou úrovne hodnôt ukazovateľov (UHU) sa zistilo, či sú dva ukazovatele rovnaké (totožné), podobné alebo odlišné.

$$UHU = \frac{UHU_{SR} * 100}{UHU_{EU}}$$

kde: UHU_{SR} - úroveň ukazovateľa poľnohospodárstva SR,

UHU_{EU} - úroveň ukazovateľa poľnohospodárstva EÚ.

Metódou multidimenzionálneho škálovania (MDS) boli zisťované vzťahy v časových zmenách údajov. Výsledkom simulácii metódy MDS sú pozíčné mapy štátov a zoskupení pre zvolené ukazovatele poľnohospodárstva. Na základe multidimenzionálnych (pozičných) máp bola vykonaná analýza vybraných ukazovateľov poľnohospodárstva SR v porovnaní s ukazovateľmi štátov EÚ.

Podľa Rimarčíka, M. (2000): Multidimenzionálne škálovanie (MDS) možno považovať za alternatívu faktorovej analýzy. Všeobecne cieľom oboch analýz je nájdenie zmysluplných skrytých dimenzií, ktoré umožnia vysvetliť zistené podobnosti alebo rozdielnosti (vzdialenosti) medzi skúmanými objektmi.

Algoritmus umiestnenia objektov v multidimenzionálnej mape podrobne uvádza Hair, J., F. a kol. (1992), napr.: Počítajú sa vzdialenosti medzi vygenerovanými bodmi v inicializačnej

konfigurácii, ktoré sú porovnávané so vzdialenosťami pozorovanými. Merania sú porovnávané s vhodnou mierou, typicky mierou stress.

Nasledujúcu stručnú matematickú formalizáciu uvádzame podľa NCSS Help System¹ (7).

Aktuálna vzdialenosť medzi dvoma bodmi i a j bola počítaná v zmysle Euklidovej vzdialenosti:

$$d_{ij} = \sqrt{\sum_{k=1}^p (x_{ik} - x_{jk})^2},$$

kde p je počet dimenzií, d_{ij} je vzdialenosť a x_{ik} je hodnota údaju z i -teho riadku a k -teho stĺpca.

Stress štatistika bola kalkulovaná nasledovne:

$$\text{stress} = \sqrt{\frac{\sum (d_{ij} - d'_{ij})^2}{\sum d_{ij}^2}},$$

kde d'_{ij} je predikovaná vzdialenosť dosiahnutá MDS modelom. Táto predikovaná hodnota závisí od počtu dosiahnutých dimenzií a od použitého algoritmu (metrická metóda verzus nemetrická metóda).

Vlastná práca

Ekonomickú výkonnosť poľnohospodárstva v kontexte vybraných štátov sme skúmali z údajov o ekonomických účtov jednotlivých štátov uložených v Eurostate, ktoré sú tvorené jednotnou metodikou a tým je možné relatívne výsledky porovnávať.

Ekonomické výsledky poľnohospodárstva jednotlivých členských štátov EÚ-27 sú značne diferencované, čo závisí od rozdielnej nákladovosti poľnohospodárskej výroby tak v oblasti vstupov – výrobnnej spotreby ako aj pracovných nákladov (Tab.1).

Rozhodujúcimi štátmi v dosiahnutej úrovni poľnohospodárskej výroby v EÚ sú Nemecko, Francúzsko, Taliansko, Španielsko a Veľká Británia. Tieto štáty produkovali 61 % z celkovej výroby štátov EÚ-27. Dosiahli vysokú intenzitu výroby na hektár poľnohospodársky využívanej pôdy a vysokú úžitkovosť hospodárskych zvierat. Z neskôr pristúpených štátov do EÚ významnými producentmi, aj keď pri vyššej nákladovosti ako štáty EÚ-15, sú Poľsko a Rumunsko.

Slovenské poľnohospodárstvo dosiahlo napr. v roku 2011, v porovnaní k priemeru štátov EÚ-27 relatívne nízky príjem z podnikateľskej činnosti na pracovnú jednotku a to len 13,8 % z priemeru EÚ-27. Na druhej strane bolo charakteristické vo vzťahu k úrovni výroby disproporcionálne vysokou výrobnou spotrebou oproti ostatným štátom EÚ ako aj priemeru EÚ-27. Je to v dôsledku vyšších výdavkov na pracovné a materiálové vstupy, t.j. na pracovnú jednotku (AWU), materiál, energie a služby. Na 1 € poľnohospodárskej výroby, t.j. vyrobenej produkcie sa v slovenskom poľnohospodárstve vynaložilo 85 centov na nákup

¹ Nápoveda štatistického softvéru NCSS 2007, Number Cruncher Statistical System, softvér bol použitý pre simulácie.

vstupov, čo je o 28,8 % viac v porovnaní s priemerom štátov EÚ-27.

Nízka bola aj úroveň výsledku hospodárenia na hektár poľnohospodársky využívannej pôdy, ktorá dosiahla len 7,1 % z priemernej úrovne štátov EÚ-27. Slovensko v porovnaní s okolitými štátmi Poľskom, Maďarskom a Rakúskom malo vyššie náklady na pracovnú jednotku, vzhľadom k osobným nákladom - rozsahu platenej práce. Vyššie osobné náklady na pracovnú jednotku oproti Slovensku malo Česko, Francúzsko a Anglicko, ale v týchto krajinách je niekoľkonásobne vyšší podnikateľský príjem.

Úrovnou čistej pridanej hodnoty na pracovnú jednotku bolo Slovensko pred Poľskom, Bulharskom a Rumunskom, čo súvisí s produktivitou práce a zamestnanosťou. Počtom pracovných jednotiek na 100 ha p.v.p. je Slovensko (3,0) porovnateľné s Českom (3,0). Nižšia zamestnanosť je v Anglicku (1,8), Francúzsku (2,8). Najvyššia zamestnanosť je v Poľsku (14,5) a v Rumunsku (11,8).

Ekonomické ukazovatele vybraných štátov EÚ-27 za rok 2011 v mil. € b.c.

Economic indicators of selected EU-27 states for 2011 in millions € current prices **Tab. 1**

Ukazovateľ ¹	EU 27 ²³	DE ²⁴	FR ²⁵	IT ²⁶	PL ²⁷	HU ²⁸	AT ²⁹	CZ ³⁰	SK ³¹
Poľnohospodárska výroba (PV) ²	362 864	50 311	66 608	41 187	22 130	7 209	6 486	4 622	2 080
rastlinná výroba ³	205 142	25 231	41 053	25 396	12 141	4 676	3 252	2 856	1 203
živočišná výroba ⁴	157 722	25 080	25 554	15 791	9 989	2 533	3 233	1 766	877
Intenzita poľnohospodárskej výroby v €·ha ⁻¹ p.v.p. ⁵	2 115	3 012	2 393	3 204	1 532	1 538	2 254	1 327	1 097
Výrobná spotreba (VS) ⁶	238 220	37 024	43 392	22 348	13 844	4 835	4 213	3 417	1 761
VS / PV v € ⁷	0,66	0,74	0,65	0,54	0,63	0,67	0,65	0,74	0,85
Saldo daní a dotácií ⁸	47 892	6 682	7 258	4 330	3 335	1 457	1 322	1 070	389
Odpisy ⁹	59 158	8 163	10 592	13 404	1 473	926	1 674	603	276
Prijem z použitia faktorov ¹⁰	143 069	13 784	25 499	16 086	10 764	3 457	2 604	1 884	647
Osobné náklady ¹¹	38 229	4 196	6 833	8 136	877	755	389	989	491
Osobné náklady / pracovná jednotka (€/AWU) ¹²	3 763	7 872	8 628	7 118	417	1 747	3 090	9 329	8 609
Nájomné ¹³	10 216	2 545	2 317	513	118	268	184	171	49
Zaplatené úroky ¹⁴	8 463	977	1 131	959	319	70	107	48	44
Podnikateľský príjem (PR) ¹⁵	86 937	6 158	15 332	6 479	9 482	2 397	2 013	697	67
PR / AWU v € ¹⁶	8 558	11 553	19 358	5 668	4 513	5 549	15 973	6 571	1 184
PR v € na ha p. v. p. ¹⁷	507	369	551	504	656	512	699	200	36
Čistá pridaná hodnota (ČPH) ¹⁸	95 266	7 102	18 241	11 756	7 429	2 000	1 282	814	258
Čistá pridaná hodnota / pracovná jednotka (ČPH/AWU) ¹⁹	9,4	13,3	23,0	10,3	3,5	4,6	10,2	7,7	4,5
Produktivita práce PV/AWU v € ²⁰	35 722	94 392	84 100	36 034	10 533	16 687	51 473	43604	36484
Podpory v € na ha p. v. p. ²¹	324	440	349	344	233	306	567	342	252
AWU na 100 ha p. v. p. ²²	5,9	3,2	2,8	8,9	14,5	9,2	4,4	3,0	3,0

Prameň: Eurostat³²

1/ Indicator, 2/ Agricultural production (AP), 3/ crop production, 4/ animal production, 5/ The intensity of agricultural production in €. ha⁻¹ of u.a.a., 6/ Production consumption (PC), 7/ PC/AP in €, 8/ Balance of taxes and subsidies, 9/ Depreciation, 10/ Income from the use of factors, 11/ Personal costs, 12/ Personal costs / work unit (€ / AWU), 13/ Rent, 14/ Interest paid, 15/ Business income (BI), 16/ BI / AWU in €, 17/ BI in €. ha⁻¹ of u.a.a., 18/ Net value added (NVA), 19/ Net value added / work unit (NVA / AWU), 20/ Labour productivity AP / AWU in €, 21/ Subsidies in €. ha⁻¹ of u.a.a., 22/ AWU per 100 ha of u.a.a., 23/ EU 27, 24/ Germany, 25/ France, 26/ Italy, 27/ Poland, 28/ Hungary, 29/ Austria, 30/ Czech Republic, 31/ Slovakia, 32/ Source: Eurostat

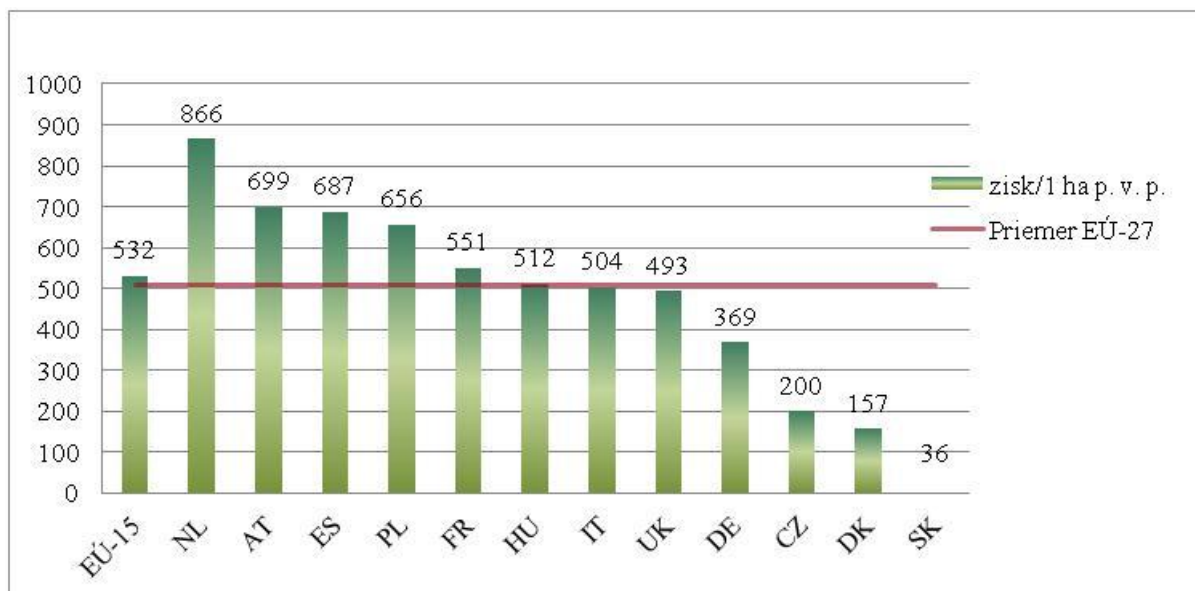
V produktivite práce z výroby, t.j. v objeme výroby prepočítanej na pracovnú jednotku (AWU), bolo Slovensko mierne nad priemerom štátov EÚ-27. Najvyššiu produktivitu práce dosiahli produkčne rozhodujúce štáty a to Nemecko, Francúzsko a Veľká Británia, ktoré o 100 % a viac prevýšili priemer EÚ-27. Najnižšiu produktivitu práce mali štáty ako Bulharsko, Poľsko a Rumunsko a to až 3-násobne nižšiu ako Slovensko, čo súviselo so zamestnanosťou.

Z grafu 1 vidieť úroveň výsledku hospodárenia na ha poľnohospodársky využívanej pôdy vybraných krajín EÚ-27 v roku 2011. Zisk na ha poľnohospodársky využívannej pôdy bol najväčší v Holandsku, Rakúsku, Španielsku, Poľsku, Francúzsku a Maďarsku. Aj napriek tomu, že slovenské poľnohospodárstvo dosiahlo v roku 2011 zisk, jeho hodnota na hektár poľnohospodársky využívannej pôdy bola 14,1-násobne nižšia ako bol priemer EÚ-27. Na Slovensku bol dosiahnutý na ha poľnohospodársky využívannej pôdy zisk vo výške 36 €. Český farmár dosiahol v tom istom roku na rovnakej výmere zisk vo výške 200 €.

Výsledok hospodárenia poľnohospodárstva v €.ha⁻¹ p. v. p. v roku 2011

Net profit of agriculture in €.ha⁻¹ of utilized agricultural area in 2011

Graf 1

zisk/1 ha p.v.p. – profit per hectare of utilized agricultural area; Priemer EÚ-27 – EU-27 average; EÚ-15 – EU-15; NL – Netherlands; AT – Austria; ES – Spain; PL – Poland; FR – France; HU – Hungary; IT – Italy; UK – United Kingdom; DE – Germany; CZ – Czech Republic; DK – Denmark; SK – Slovakia

Prameň: Vypracované na základe údajov Eurostat database, marec 2013¹

^{1/} Source: Developed based on Eurostat database, March 2013

Najvyšší podnikateľský príjem na pracovnú jednotku dosiahol v roku 2011 Francúzsko (19 358 €), Španielsko (18 249 €) a Rakúsko (15 973 €).

Takmer vo všetkých krajinách EÚ-27, okrem Veľkej Británie, prevládala v štruktúre poľnohospodárskej výroby (vo finančnom vyjadrení) rastlinná výroba pred živočíšnou výrobou, čo bolo ovplyvnené jej rozdielnou výrobnou nákladovosťou. Len v Nemecku a Rakúsku bol podiel výrob takmer rovnaký.

Úrovnou intenzity výroby na hektár poľnohospodársky využívanej pôdy bolo Slovensko (1 097 €) na nízkej úrovni. Zaostávalo nielen za priemerom štátov EÚ-27 (2 115 €), oproti ktorým dosiahol len polovičné hodnoty, ale aj za Českom (1 327 €), Maďarskom (1 538 €) a Poľskom (1 532 €). Nižšiu intenzitu výroby ako Slovensko malo len Bulharsko (843 €). Najvyššiu intenzitu výroby malo Nemecko (3 012 €), Taliansko (3 204 €) a Francúzsko (2 393 €).

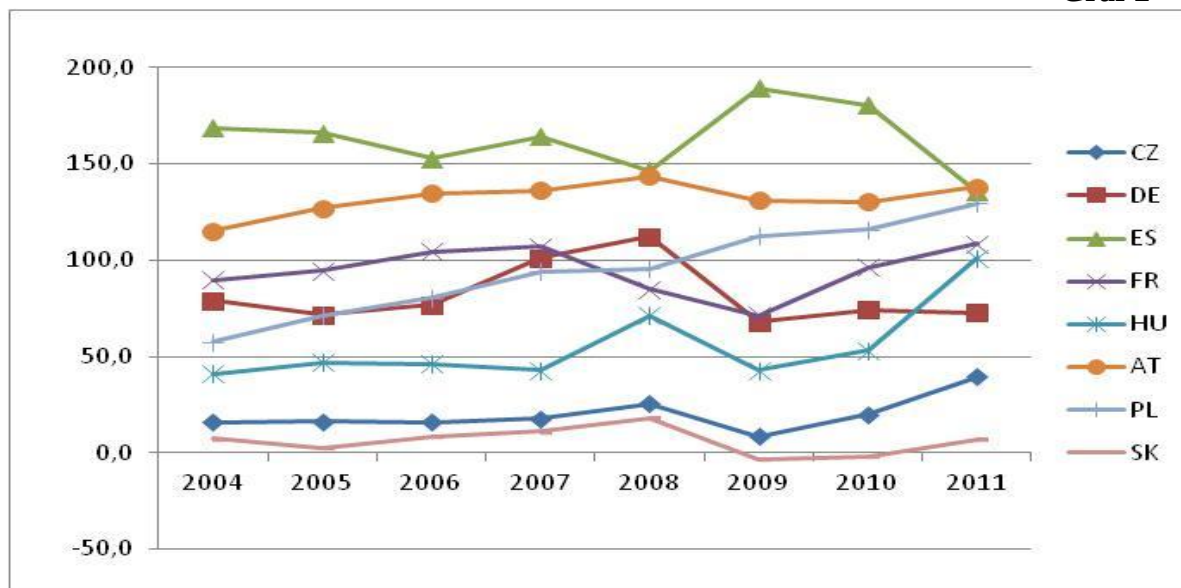
Slovenskí farmári majú relatívne nižšie podpory na hektár využívanej poľnohospodárskej pôdy (252 €) a to nielen v porovnaní s priemerom štátov EÚ-27 (324 €), ale takmer k väčšine štátov pôvodnej EÚ-15. V porovnaní s prístupnými štátmi do EÚ v roku 2004 má Slovensko nižšie podpory oproti Česku (342 €) a Maďarsku (306 €) a vyššie oproti Poľsku (233 €). Najvyššie podpory z pôvodných štátov EÚ dosahuje Rakúsko (567 €) a Nemecko (440 €).

Výsledok hospodárenia poľnohospodárstva- podnikateľský príjem v rokoch 2004-2011

O výkone ekonomiky poľnohospodárstva vypovedajú viaceré ukazovatele. Jedným z nich je výsledok hospodárenia – podnikateľský príjem. Pri porovnávaní jednotlivých štátov Európskej únie, resp. jednotlivých zoskupení je dôležité vyjadriť jednotlivé ukazovatele v relatívnej podobe, napr. výsledok hospodárenia prepočítaný na hektár poľnohospodársky využívanej pôdy (UAA - utilized agriculture area). Pôda je základom pre produkciu poľnohospodárskych výrobkov. Ekonomická výkonnosť poľnohospodárstva závisí od veľkosti poľnohospodársky využívanej pôdy, ktorá sa každoročne mení.

Podiely vybraných štátov na priemernom výsledku hospodárenia EÚ-27 v %
Shares of selected states on the average net profit of the EU-27 in %

Graf 2

CZ – Czech Republic; DE – Germany; ES – Spain; FR – France; HU – Hungary; AT – Austria; PL – Poland; SK – Slovakia

Prameň: Eurostat database, marec 2013¹

^{1/} Source: Eurostat database, March 2013

Z porovnania Rakúska a krajín V4, ktoré vstupovali do EÚ spolu so Slovenskom a patria medzi hlavných konkurentov SR vyplýva, že vývoj výsledku hospodárenia - podnikateľského príjmu na Slovensku v priebehu rokov 2004 -2011 bol najnižší. Okrem rokov 2009 a 2010, kedy skončilo odvetvie v strate vplyvom dopadov hospodárskej krízy, bolo poľnohospodárstvo každoročne ziskové (Graf 2).

Aj počas stratových rokov v slovenskom poľnohospodárstve a v ostatných pristúpených štátoch do EÚ v rovnakom období možno pozorovať zlepšenie výsledku hospodárenia hlavne v Poľsku a v Maďarsku. Zlepšenie výsledku hospodárenia bolo rýchlejšie v pristúpených krajinách, kým v pôvodných štátoch EÚ 15 sa jeho úroveň výrazne nemenila ale dosahovala v priemere 1,8 násobok pristúpených štátov.

Poľnohospodárstvo štátov Európskej únie v priemere rokov 2004 – 2011 je charakteristické kladným výsledkom hospodárenia. Jeho výška sa v jednotlivých štátoch EÚ-27 bola rozdielna s najväčším nárastom v rokoch 2004-2011 v pristúpených štátoch do EÚ v roku 2004 a to v Českej republike (159,9 %), v Poľsku (115,4 %) a Maďarsku (112,5 %). Naopak najväčší pokles vo výsledku hospodárenia poľnohospodárstva môžeme pozorovať v Luxembursku (-54,1 %), Taliansku (-46,6 %) a Portugalsku (-42,1 %).

Ceny poľnohospodárskych výrobkov a ceny vstupov do poľnohospodárstva

Ceny poľnohospodárskych výrobkov v priemere štátov EÚ-27 rástli v rokoch 2004 -2011

pomalšie ako ceny vstupov do poľnohospodárstva (bez investícií). Podobná tendencia bola aj v štátoch EÚ-15, ale s nižším nárastom cien v oboch kategóriách cien. Rýchlejší nárast cien poľnohospodárskych výrobkov v krajinách EÚ-27, najmä v poslednom roku, bol spôsobený vysokým nárastom cien v prístupových krajinách a to hlavne v Lotyšsku, Litve, Estónsko, Rumunsku a v Bulharsku. Dynamika rastu cien bola najnižšia v rokoch 2006 a 2009. Rok 2008 a hlavne rok 2011 možno považovať za roky, kedy dynamika rastu cien poľnohospodárskych výrobkov bola najvyššia oproti stálym cenám roku 2005.

Slovensko patrilo ku krajinám s najpomalším nárastom cien poľnohospodárskych výrobkov, napr. index v roku 2011 dosiahol 116,8 bodov k roku 2005. Pomalšie ako na Slovensku rástli ceny v Španielsku, Portugalsku a v Belgicku. Najvyšší prepád cien poľn. výrobkov v SR bol v roku 2008.

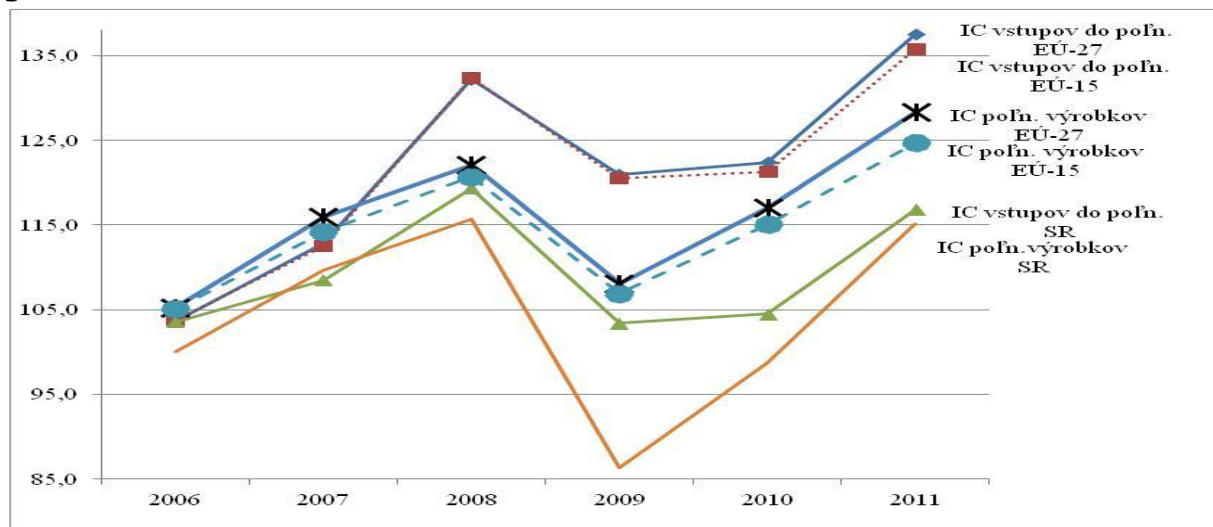
Vyššie diferencie medzi rastom cien vstupov a rastom cien poľnohospodárskych výrobkov boli v krajinách EÚ-15 (Graf 3). Slovensko zaznamenalo rozdiel 0,7 p.b. v priemere rokov 2006-2011 a 1,7 p.b. v roku 2011 v prospech vstupov do poľnohospodárstva. Dynamika rastu cien vstupov do poľnohospodárstva dosiahla maximum v roku 2011.

Indexy cien vstupov do poľn. a indexy cien poľn. výrobkov za roky 2006-2011 (2005=100)

Indices of agricultural input prices and indices of agricultural products prices for the period 2006-2011 (2005 = 100)

Graf

3

IC vstupov do poľn. EÚ-27 – Price indices of agricultural inputs of EU-27; IC vstupov do poľn. EÚ-15 – Price indices of agricultural inputs of EU-15; IC poľn. výrobkov EÚ-27 – Price indices of agricultural products of EU-27; IC poľn. výrobkov EÚ-15 – Price indices of agricultural products of EU-15; IC vstupov do poľn. SR – Price indices of agricultural inputs of Slovak Republic; IC poľn. výrobkov SR – Price indices of agricultural products of Slovak Republic

IC = indexy cien¹

Prameň: Eurostat²

^{1/} IC = price indices, ^{2/} Source: Eurostat

Celková poľnohospodárska produkcia

Výkonnosť poľnohospodárstva, meraná prostredníctvom ukazovateľa celková poľnohospodárska produkcia (rastlinnú produkciu, živočíšnu produkciu, služby pre poľnohospodárstvo, neoddeliteľné nepoľnohospodárske vedľajšie činnosti), bola najvyššia v roku 2011 v Holandsku ($13\,586 \text{ €} \cdot \text{ha}^{-1} \text{ p. v. p.}$) a na Malte ($11\,641 \text{ €} \cdot \text{ha}^{-1} \text{ p. v. p.}$), čo súvisí s obmedzenou výškou poľn. pôdy (Graf 4). Tieto hodnoty boli vysoko nad priemerom ostatných členských štátov EÚ 27. Slovensko s hodnotou produkcie $1\,211 \text{ €} \cdot \text{ha}^{-1} \text{ p. v. p.}$ nedosiahlo ani úroveň štátov EÚ-12 a zaostávalo nielen za vývojom starých členských štátov Európskej únie (EÚ-15), ale aj za štátmi, ktoré spolu s ním vstupovali do EÚ a dosiahlo len polovičné hodnoty priemeru EÚ-27. Celková poľnohospodárska produkcia v bežných cenách, mala od vstupu Slovenska do EÚ, až na mierne medziročné výkyvy, kontinuálny stabilný nárast do roku 2009, kedy sa naplno prejavili dopady svetovej finančnej a hospodárskej krízy a pretrvávali aj v roku 2010. V roku 2011 nastalo mierne oživenie produkcie. Podiel Slovenska na celkovej produkcii je nízky (Graf 5).

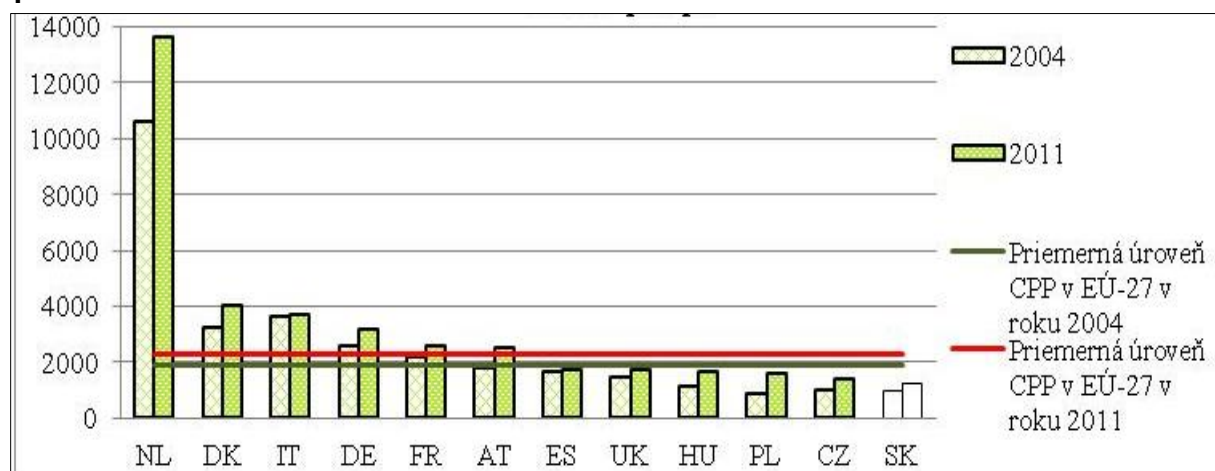
Najnižšiu úroveň produkcie dosiahli v roku 2011 pobaltské krajiny a to Lotyšsko ($600 \text{ €} \cdot \text{ha}^{-1} \text{ p. v. p.}$), Estónsko ($861 \text{ €} \cdot \text{ha}^{-1} \text{ p. v. p.}$) a Litva ($943 \text{ €} \cdot \text{ha}^{-1} \text{ p. v. p.}$).

Vývoj celkovej poľnohospodárskej produkcie v rokoch 2004 a 2011 v $\text{€} \cdot \text{ha}^{-1} \text{ p.p.}$

Development of total agricultural output in $\text{€} \cdot \text{ha}^{-1}$ of agricultural area in 2004 and 2011

Graf

4

Priemerná úroveň CPP v EÚ-27 v roku 2004 – The average level of total agricultural output in EU-27 in 2004; Priemerná úroveň CPP v EÚ-27 v roku 2011 – The average level of total agricultural output in EU-27 in 2011; NL – Netherlands; DK – Denmark; IT – Italy; DE – Germany; FR – France; AT – Austria; ES – Spain; UK – United Kingdom; HU – Hungary; PL – Poland; CZ – Czech Republic; SK – Slovakia

Prameň: Vlastné spracovanie na základe údajov Eurostat database, apríl 2013¹

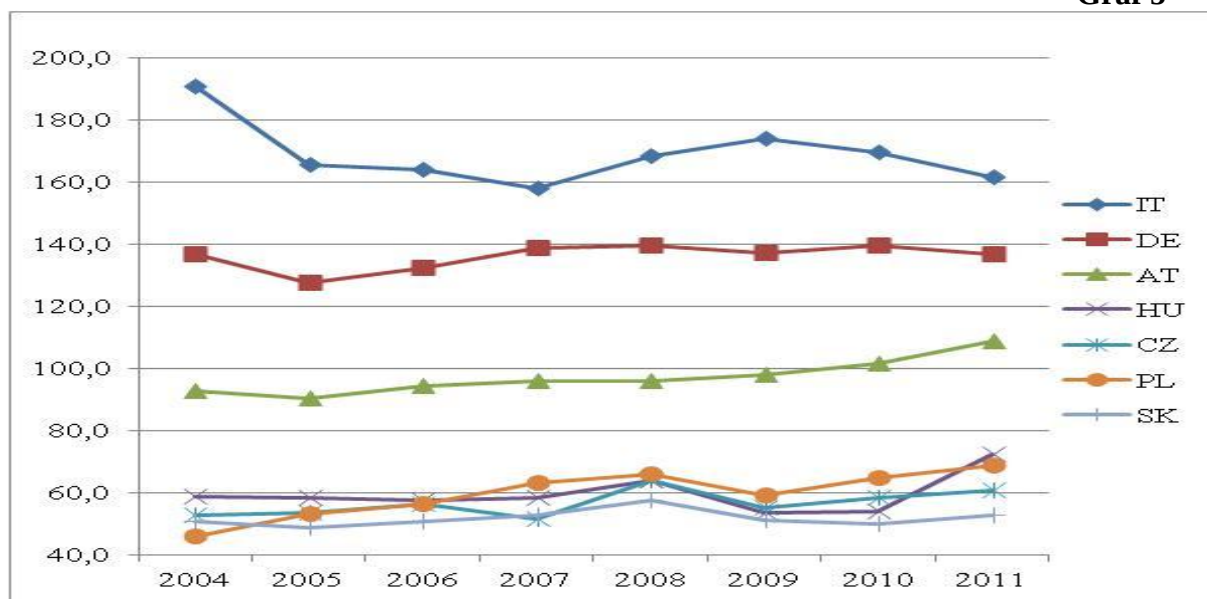
Pozn. p. v. p. – poľnohospodársky využívaná pôda²

^{1/} Source: own processing based on Eurostat database, April 2013, ^{2/} Note u.a.a. – utilized agricultural area

Podiely vybraných štátov na priemere celkovej poľnohospodárskej produkcie EÚ-27 v %

Share of selected states on the average of total agricultural production of the EU-27 in %

Graf 5

IT – Italy; DE – Germany; AT – Austria; HU – Hungary; CZ – Czech Republic; PL – Poland; SK – Slovakia

Prameň: Vlastné spracovanie na základe údajov Eurostat database, apríl 2013¹

^{1/} Source: own processing based on Eurostat database, April 2013,

Rastlinná produkcia - Priemerné hektárové úrody vybraných plodín

Rastlinná výroba dosahuje na Slovensku lepšie výsledky ako živočíšna. Rastlinná výroba svojím vývojom kopírovala hrubú poľnohospodársku produkciu a v roku 2011 dosiahla opäť predkrízovú úroveň. Postupne sa zmenila štruktúra rastlinnej výroby v prospech obilnín a niektorých technických plodín, najmä olejní, naopak klesla produkcia niektorých klasických trhových plodín ako zemiakov, zeleniny, ovocia a hrozna. Vývoj rastlinnej produkcie bol charakteristický poklesom vyprodukovaných objemov v naturálnom vyjadrení a medziročným zvyšovaním jednotkových cien.

V rokoch 2004-2011 klesli zberové plochy obilnín vo väčšine štátov EÚ-27. Pokles zberových plôch obilnín na Slovensku je porovnateľný s Českom a s Maďarskom.

Z porovnania priemerných hektárových úrod obilnín, pšenice, zemiakov, repky a slnečnice jednotlivých štátov EÚ v rokoch 2004-2011 a Slovenskom, vidieť, že Slovensko v žiadnej z týchto komodít nedosiahlo výšku hektárových úrod zoskupenia (okrem ha úrod slnečnice). Slovensko dosiahlo pri obilí 75 % hektárových úrod EÚ-15, pri zemiakoch len 40 %. Najväčšími producentmi obilnín je Francúzsko (24 % z produkcie štátov EÚ), Nemecko (16 %), Poľsko (10 %) Veľká Británia (7%). Slovensko dosahuje 3,7 mil. t. (1,8 % z produkcie štátov EÚ-27).

Produkcia zemiakov na Slovensku zaznamenávala každoročný pokles. Podobne aj v ostatných susedných štátoch klesli zberové plochy zemiakov a to v Českej republike (o 9,5 tis. ha), v Poľsku (o 320,3 tis. ha), a v Maďarsku (o 10 tis. ha). Najväčšími pestovateľmi zemiakov v roku 2011 boli: Nemecko, Francúzsko, Holandsko, Poľsko, Rumunsko, Veľká Británia. Tieto štáty pestovali zemiaky na 71 % zberovej plochy zemiakov celej EÚ. Na Slovensku v sledovanom období klesla produkcia zemiakov o 43 % a priemerné hektárové úrody zemiakov dosiahli len 50 % ($16,2 \text{ t} \cdot \text{ha}^{-1}$) priemeru hektárových úrod EÚ-27.

Hektárové úrody repky olejnej na Slovensku sa pohybovali v rokoch 2004-2011 v rozmedzí $2,0 - 2,8 \text{ t} \cdot \text{ha}^{-1}$, čo bolo v porovnaní s Belgickom, ktoré dosiahlo najvyššie hektárové úrody repky olejnej ($4,0 \text{ t} \cdot \text{ha}^{-1}$) menej o $1,7 \text{ t} \cdot \text{ha}^{-1}$. Najväčším producentom repky olejnej v EÚ-27 bolo Francúzsko, ktorého produkcia predstavovala až 38 % produkcie repky olejnej v rámci Európskej únie.

Len pri hektárových úrodách slnečnice dosiahlo Slovensko úroveň priemerných hektárových úrod štátov EÚ-27. Najvyššie hektárové úrody dosiahlo Rakúsko ($2,7 \text{ t} \cdot \text{ha}^{-1}$), Francúzsko ($2,4 \text{ t} \cdot \text{ha}^{-1}$), Česko a Maďarsko zhodne ($2,3 \text{ t} \cdot \text{ha}^{-1}$), Nemecko, Taliansko a Slovensko rovnako ($2,2 \text{ t} \cdot \text{ha}^{-1}$).

Živočišna výroba – intenzita chovu vybraných hospodárskych zvierat

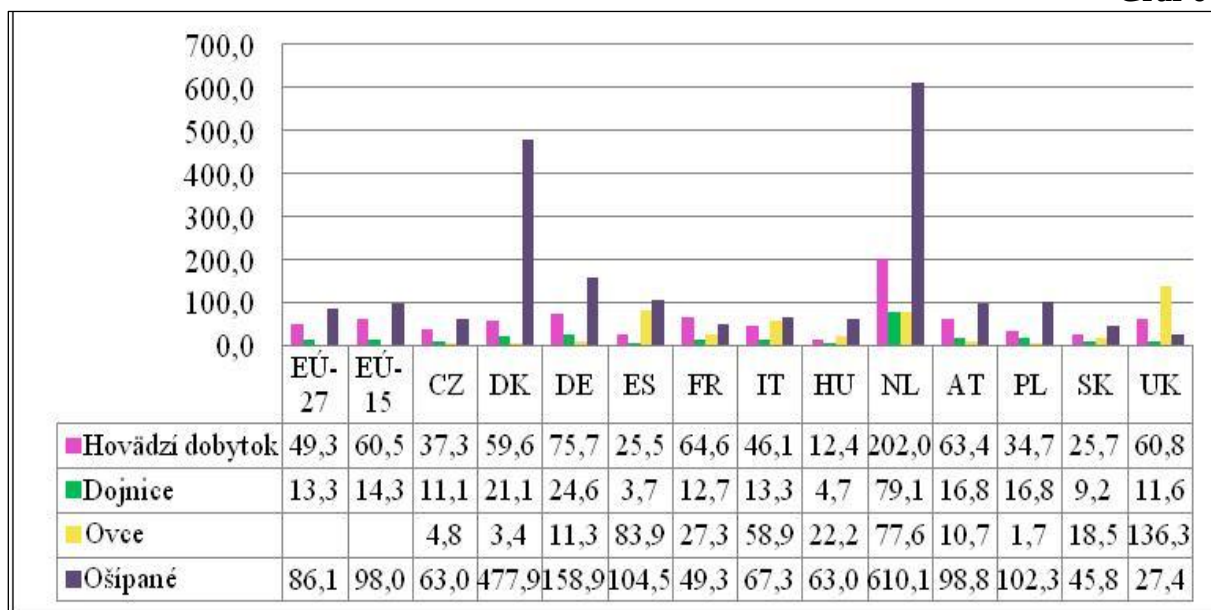
Živočišna výroba na Slovensku, dlhodobo klesá v dôsledku jej nízkej konkurencieschopnosti súvisiacej s ekonomickými podmienkami výroby a nižším kapitálovým a technologickým vybavením slovenských fariem. Okrem rokov 2008 a 2009 pokles produkcie, bol úzko spojený s poklesom stavov hospodárskych zvierat.

Intenzita chovu hospodárskych zvierat, meraná počtom dobytčích jednotiek (DJ) na 100 hektárov poľnohospodársky využívannej pôdy (Graf 6), dosahuje na Slovensku pri hovädzom dobytku len 52 % priemeru EÚ-27, v chove dojnic 69 % v chove ošípaných iba 53 %.

V porovnaní s členskými štátmi EÚ-15, kde intenzita chovu hovädzieho dobytku dosiahla priemerných 60 ks na 100 ha poľnohospodársky využívannej pôdy, Slovensko s intenzitou chovu v priemere 25,7 ks na 100 ha p. v. p. nedosahuje ani polovicu tohto priemeru. Najnižšiu intenzitu chovu hovädzieho dobytku malo Bulharsko (11,8 ks/ 100 ha p. v. p.), Maďarsko (12,4 ks/ 100 ha p. v. p.) a Grécko (17,6 ks/ 100 ha p. v. p.).

Najvyššiu intenzitu chovu dojnic na 100 ha dosahuje Holandsko (79,1 ks). V štátoch EÚ-15 sa intenzita chovu dojnic v sledovanom období pohybovala na priemernej úrovni 14,3 ks a na Slovensku 9,2 ks/100 ha p. v. p..

V chove oviec Slovensko aj napriek svojmu potenciálu, dosiahlo iba 18 ks na 100 ha p. v. p., čo nebol ani priemer nových členských štátov. Najvyššiu intenzitu dosiahlo: Grécko (242,0 ks), Veľká Británia (136,3 ks), Rumunsko (59,8 ks), Taliansko (58,9 ks/).

Intenzita chovov hospodárskych zvierat v roku 2011 v ks na 100 ha p.v.p.**The intensity of livestock farming in pieces /100 ha of utilized agricultural area in 2011****Graf 6**

EÚ-27 – EU-27 ; EÚ-15 – EU-15; CZ – Czech Republic; DK – Denmark; DE – Germany; ES – Spain; FR – France; IT – Italy; HU – Hungary; NL – Netherlands; AT – Austria; PL – Poland; SK – Slovakia; UK – United Kingdom; Hovädzí dobytok – Cattle; Dojnice – Dairy cow; Ovce – Sheeps; Ošipané – Pigs

Prameň: Vlastné spracovanie na základe údajov Eurostat database, apríl 2013^{1/}

^{1/} Source: own processing based on Eurostat database, April 2013

Chov ošípaných na Slovensku v rokoch 2004-2011, podobne ako v ostatných predchádzajúcich rokoch, upadal. Stavby ošípaných sa v sledovanom období znížili o viac ako polovicu a to v dôsledku nepriaznivých odbytových cien, ktoré poľnohospodárom nekryli ani vynaložené náklady na chov. Priemerná intenzita chovu ošípaných na Slovensku na 100 ha p.v.p. dosiahla 46 ks, čo možno porovnať s Estónskom (43,5 ks) a Rumunskom (44,4 ks). Aj v susednom Česku priemerná intenzita chovu ošípaných bola vyššia a to 63 ks/100 ha p.

Intenzita chovu ošípaných v priemere EÚ-27 dosahovala 86 ks/100 ha p. v. p. Najintenzívnejší chov ošípaných bol v Holandsku (610,1 ks), Dánsku (477,9 ks) a v Belgicku (455,0 ks), čiže v štátoch s nízkou výmerou poľn. pôdy zameraných prevažne na živočíšnu výrobu.

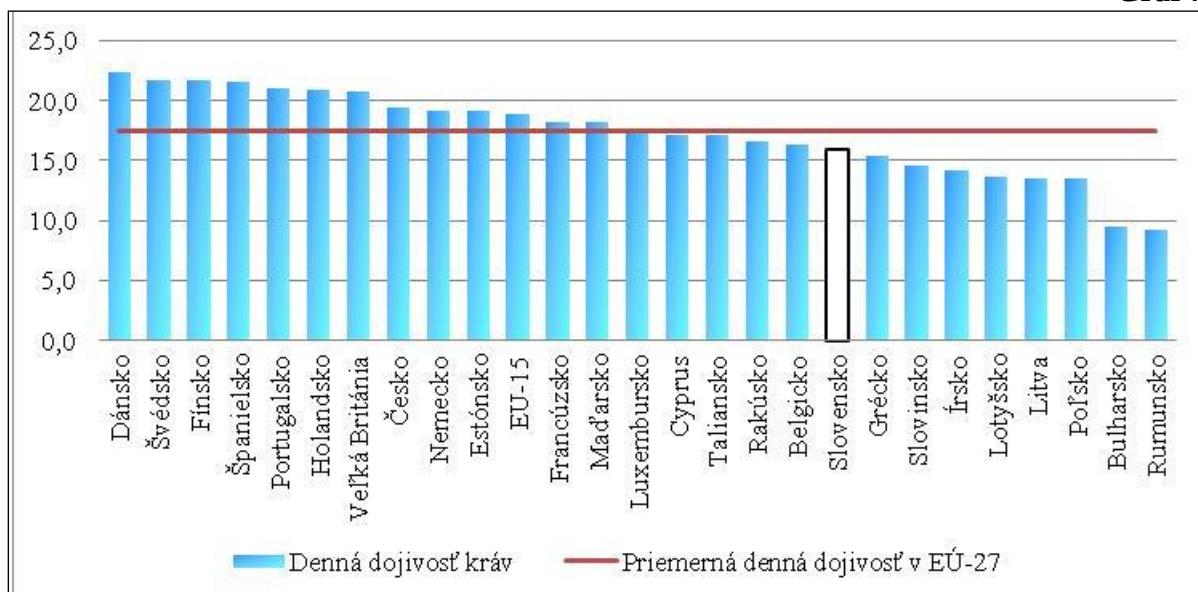
Denná dojivosť kráv

Aj napriek pomerne výraznému poklesu počtu dojných kráv (9,4 %) v Európskej únii v roku 2011 oproti roku 2004 produkcia mlieka sa v sledovanom období zvýšila na 403 mil. l za deň.

Denná dojivosť kráv sa na Slovensku v rokoch 2004-2011 zvýšila o 1,8 litra a dosiahla 16,1 litra. Najvyššiu úžitkovosť (Graf 7) dosiahlo Dánsko, kde sa pohybovala denná dojivosť od 21,4 do 22,5 l/deň. Pod priemerom EÚ-27 boli všetky štáty pristúpené po roku 2004, okrem Maďarska.

Denná dojivosť kráv v štátoch EÚ v roku 2011 v litroch
The daily milk yield of cows in the EU states in 2011 in liters

Graf 7

Dánsko – Denmark; Švédsko – Sweden; Fínsko – Finland; Španielsko – Spain; Portugalsko – Portugal; Holandsko – Netherlands; Veľká Británia – United Kingdom; Česko – Czechia; Nemecko – Germany; Estónsko – Estonia; EU-15 – EU-15; Francúzsko – France; Maďarsko – Hungary; Luxembursko – Luxembourg; Cyprus – Cyprus; Taliansko – Italy; Rakúsko – Austria; Belgicko – Belgium; Slovensko – Slovakia; Grécko – Greece; Slovinsko – Slovenia; Írsko – Ireland; Lotyšsko – Latvia; Litva – Lithuania; Poľsko – Poland; Bulharsko – Bulgaria; Rumunsko – Romania; Denná dojivosť kráv – Daily milk yield of cows; Priemerná denná dojivosť v EÚ-27 – Average daily milk yield in the EU-27

Prameň: Vlastné spracovanie na základe údajov Eurostat database, apríl 2013¹

^{1/} Source: own processing based on Eurostat database, April 2013

Podpora poľnohospodárstva

Význam podpôr zo zdrojov EÚ ako aj národných zdrojov je pre slovenských poľnohospodárskych výrobcov nenahraditeľný. Podpory stimulujú nielen ekonomiku odvetvia a jednotlivých komodít, ale aj investičný proces, čo spätne vplýva na znižovanie nákladov cez produktivitu práce.

Objem podpôr alokovaných do poľnohospodárstva Európskej únie v roku 2011 predstavoval 55,5 mld. €. Z tohto objemu 82,3 % smerovalo do členských štátov EÚ-15 a 17,7 % bolo rozdelených do členských štátov EÚ-12. Podporná politika so sebou niesla, tak ako po iné roky princíp nerovnosti medzi starými a novými členskými štátmi (Graf 8).

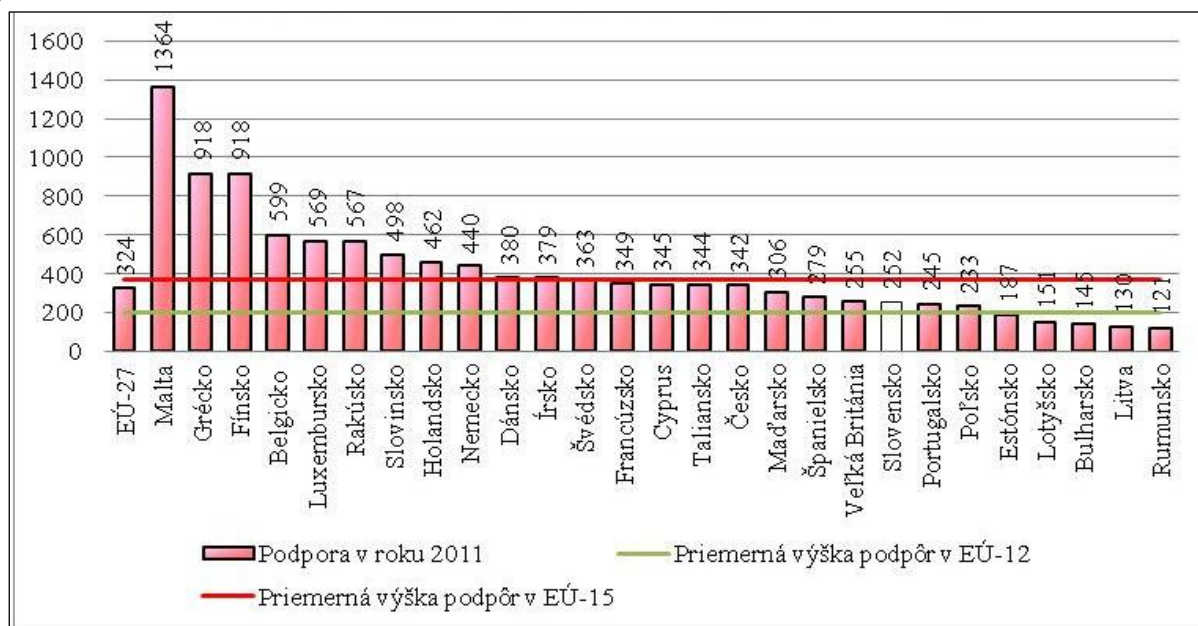
Podpora v EÚ ako celku v € na ha poľnohospodársky využívannej pôdy sa medziročne zvýšila o 6,2 %, na čom sa podieľali hlavne Rumunsko, Maďarsko a Bulharsko. Zaznamenaný nárast podpôr v týchto štátoch možno odôvodniť konvergenciou týchto krajín k priemeru dosahovanému v ostatných členských štátoch Európskej únie. Medziročný pokles podpôr do poľnohospodárstva zaznamenali: Malta, Taliansko a Portugalsko. Najvyšší objem podpôr v € na hektár poľnohospodársky využívannej pôdy bol alokovaný do štátov: Malta,

Grécko a Fínsko. Najnižšiu podporu na hektár poľnohospodársky využívanej pôdy dosiahli: Rumunsko, Litva a Bulharsko. Slovensko s objemom podpôr 252 €·ha⁻¹ p. v. p. dosahuje iba 77,8 % priemeru EÚ-27.

Podpora do poľnohospodárstva v roku 2011 v €·ha⁻¹ p.v.p.
Support to agriculture in €·ha⁻¹ of utilized agricultural area in 2011

Graf

8

EÚ-27 – EU-27; Malta – Malta; Grécko – Greece; Fínsko – Finland; Belgicko – Belgium; Luxembursko – Luxembourg; Rakúsko – Austria; Slovinsko – Slovenia; Holandsko – Netherlands; Nemecko – Germany; Dánsko – Denmark; Írsko – Ireland; Švédsko – Sweden; Francúzsko – France; Cyprus – Cyprus; Taliansko – Italy; Česko – Czechia; Maďarsko – Hungary; Španielsko – Spain; Veľká Británia – United Kingdom; Slovensko – Slovakia; Portugalsko – Portugal; Poľsko – Poland; Estónsko – Estonia; Lotyšsko – Latvia; Bulharsko – Bulgaria; Litva – Lithuania; Rumunsko – Romania; Podpora v roku 2011 – Support in 2011; Priemerná výška podpôr v EÚ-15 – The average support in EU-15; Priemerná výška podpôr v EÚ-12 – The average support in EU-12

Prameň: Vlastné spracovanie na základe údajov Eurostat, Agricultural statistics, Main results 2006-2012¹

1/ Source: own processing based on data of Eurostat, Agricultural statistics, Main results 2006-2012

Pri výške dosahovaných podpôr na hektár poľnohospodársky využívanej pôdy v roku 2011 môžeme pre porovnanie rozdeliť štáty do dvoch skupín

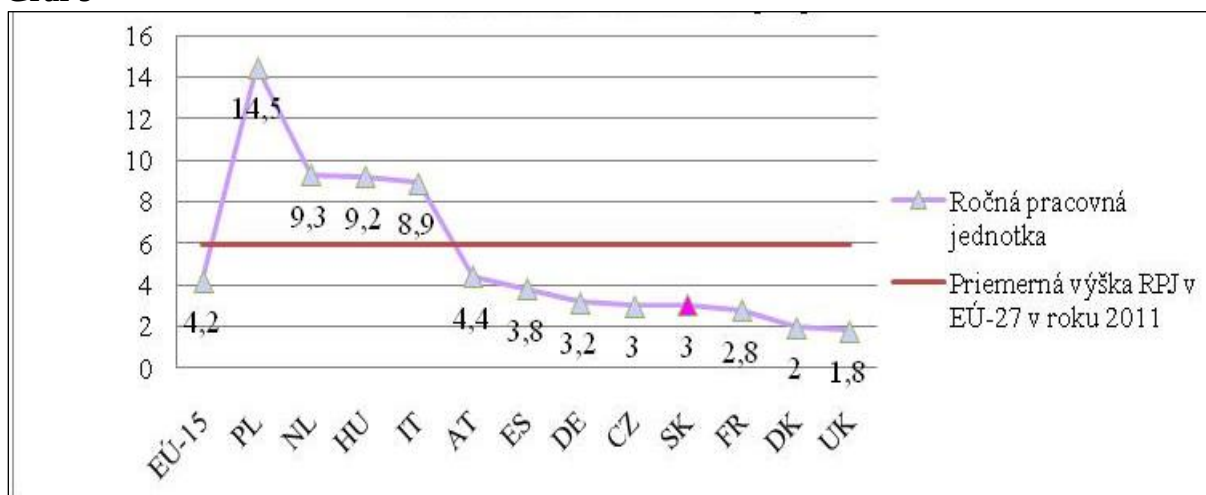
- štáty dosahujúce priemer EÚ-27: Belgicko, Česko, Dánsko, Nemecko, Írsko, Grécko, Francúzsko, Taliansko, Cyprus, Luxembursko, Malta, Holandsko, Rakúsko, Slovinsko, Fínsko, Švédsko.
- štáty, ktoré sú pod priemerom EÚ-27: Bulharsko, Estónsko, Španielsko, Lotyšsko, Litva, Maďarsko, Poľsko, Portugalsko, Rumunsko, Slovensko, Veľká Británia.

Zamestnanosť a mzdy v poľnohospodárstve krajín Európskej únie

Ročná pracovná jednotka (RPJ- AWU- Annual work unit) prepočítaná na 100 ha p. v. p. predstavuje ukazovateľ, ktorý slúži na porovnávanie úrovne zamestnanosti v poľnohospodárstve štátov Európskej únie. Pracovná zaťaženosť poľnohospodárstva štátov EÚ ako celku sa v rokoch 2004 – 2011 pohybovala v rozmedzí 5,6 – 6,9 (Graf 9). V roku 2011 bola najvyššia pracovná zaťaženosť na Malte (45,5 RPJ/100 ha p. v. p.), Cypre (21,2 RPJ/100 ha p. v. p.), v Slovinsku (16,1 RPJ/100 ha p. v. p.), Poľsku (14,5 RPJ/100 ha p. v. p.), a Grécku (11,7 RPJ/100 ha p. v. p.). Najnižšia pracovná zaťaženosť v poľnohospodárstve v roku 2011 bola vo Veľkej Británii (1,8 RPJ/100 ha p. v. p.), vo Švédsku (1,9 RPJ/100 ha p. v. p.), v Dánsku (2,0 RPJ/100 ha p. v. p.), a v Luxembursku a Estónsku (zhodne 2,7 RPJ/100 ha p. v. p.). Na Slovensku v roku 2011 pripadali na 100 ha p. v. p. 3 pracovníci, čo je v porovnaní s rokom 2004 zníženie počtu pracovníkov v poľnohospodárstve o 2 pracovníkov. Trend znižovania počtu pracovných síl v poľnohospodárstve môžeme vidieť v takmer všetkých členských štátoch EÚ (okrem Cypru, Malty a Poľska), najvýraznejší pokles bol v Rumunsku, kde sa znížil počet pracovníkov na 100 ha p. v. p. v sledovanom období o 4,5 pracovníkov a v Bulharsku o 4,3 pracovníkov.

Pracovná zaťaženosť v poľnohospodárstve vo vybraných štátoch EÚ-27 v roku 2011 v RPJ na 100 ha.pv.p.

Overload in agriculture in selected states of EU-27 in AWU per 100 ha of utilized agricultural area in 2011

Graf 9

EÚ-15 – EU-15; PL – Poland; NL – Netherlands; HU – Hungary; IT – Italy; AT – Austria; ES – Spain; DE – Germany; CZ – Czech Republic; SK – Slovakia; FR – France; DK – Denmark; UK – United Kingdom; Ročná pracovná jednotka – Annual work unit; Priemerná výška RPJ v EÚ-27 v roku 2011 – The average amount of annual work unit in the EU-27 in 2011

Prameň: Vlastné spracovanie na základe údajov Eurostat database, apríl 2013¹

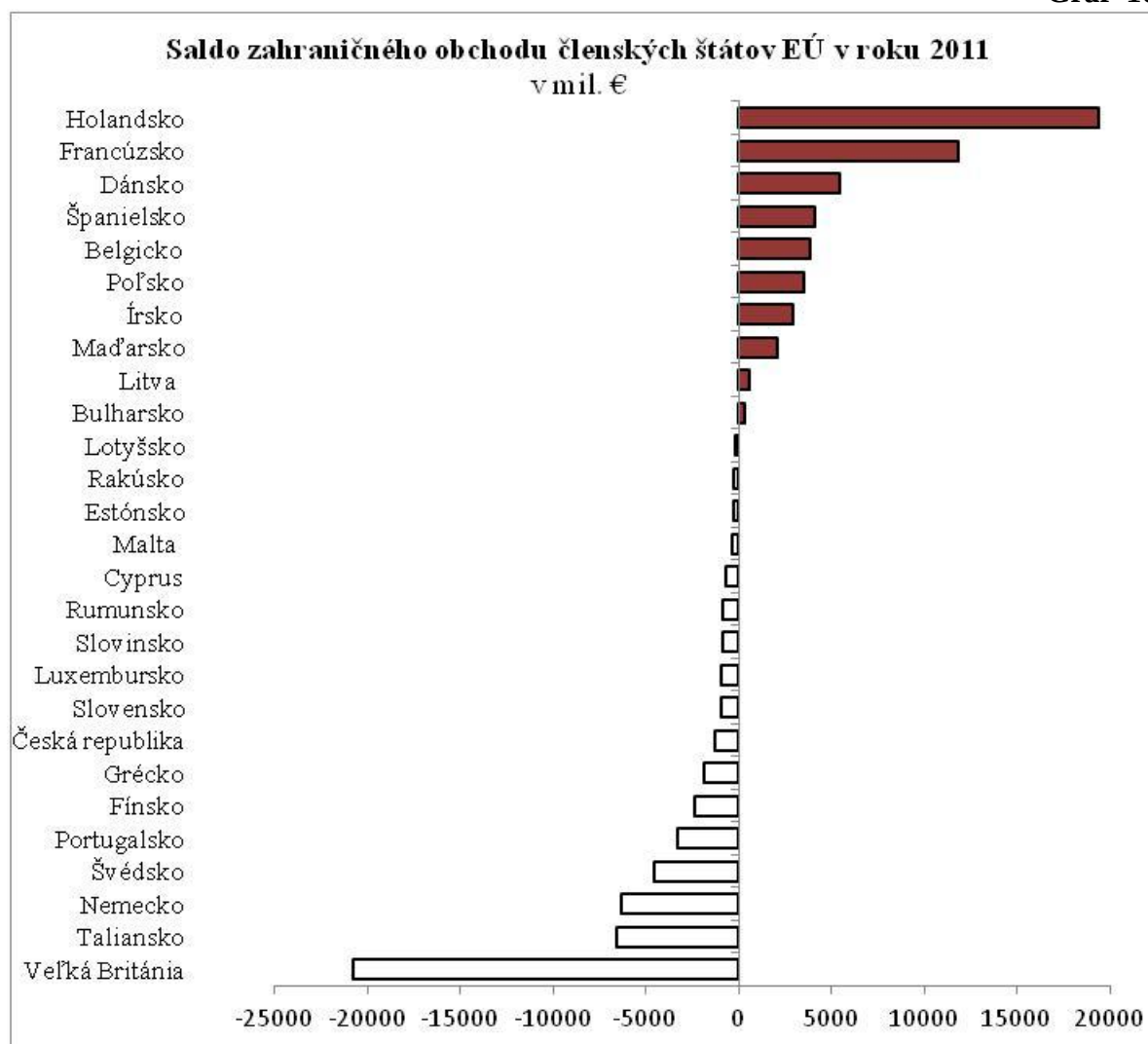
1/ Source: own processing based on Eurostat database, April 2013

Zahranično-obchodná bilancia

Zahraničný obchod s agrárnymi komoditami prezentuje saldo obchodnej výmeny. Predstavuje rozdiel medzi hodnotou dovozu a vývozu. Dovoz a vývoz agrárnych komodít v členských štátoch EÚ-27 prezentuje graf 10.

Saldo zahraničného obchodu v členských štátoch EÚ v roku 2011 v mil. €
Balance of foreign trade in the EU Member States in million € in 2011

Graf 10

Holandsko – Netherlands; Francúzsko – France; Dánsko – Denmark; Španielsko – Spain; Belgicko – Belgium; Poľsko – Poland; Írsko – Ireland; Maďarsko – Hungary; Litva – Lithuania; Bulharsko – Bulgaria; Lotyšsko – Latvia; Rakúsko – Austria; Estónsko – Estonia; Malta – Malta; Cyprus – Cyprus; Rumunsko – Romania; Slovinsko – Slovenia; Luxembursko – Luxembourg; Slovensko – Slovakia; Česká republika – Czech Republic; Grécko – Greece; Fínsko – Finland; Portugalsko – Portugal; Švédsko – Sweden; Nemecko – Germany; Taliansko – Italy; Veľká Británia – United Kingdom

Prameň: vlastné spracovanie na základe údajov z Eurostatu¹

1/ Source: own processing based on data of Eurostat

Zo všetkých členských štátov EÚ-27 dovezlo najviac agropotravinárskych komodít Nemecko, ktoré ale s hodnotou dovozu 61 036 mil. € v roku 2011 dosiahlo záporné saldo zahranično-obchodnej výmeny vo výške -6 314 mil. €. Najväčší rozdiel zahranično-obchodnej výmeny s agropotravinárskymi tovarmi pozorujeme v roku 2011 vo Veľkej Británii, kde dovoz prevýšil vývoz o 20 775 mil. €, čo predstavuje dvojnásobné množstvo agrárnych komodít dovezených do krajiny ako vyvezených.

Pri komparácii Slovenska s ostatnými členskými štátmi EÚ je hodnota dovozu krajiny porovnateľná hlavne s Maďarskom, Fínskom a Rumunskom. Z pohľadu vývozu je Slovensko porovnateľné s Rumunskom, Litvou a Bulharskom. Podobne ako pri dovoze agrokomodít na Slovensko, tak aj vývoz zaznamenal v čase nástupu hospodárskej a finančnej krízy pokles 104 mil. € v absolútnom vyjadrení.

Aktívne saldo agropotravinárskeho zahraničného obchodu v poslednom sledovanom období dosiahli tieto štáty EÚ: Holandsko, Francúzsko, Dánsko, Španielsko, Belgicko, Poľsko, Írsko, Maďarsko, Litva a Bulharsko.

Štáty, ktoré naopak vytvorili **pasívne saldo** zahranično-obchodnej výmeny s agropotravinárskymi komoditami: Veľká Británia, Taliansko, Nemecko, Švédsko, Portugalsko, Fínsko, Grécko, Česká republika, ktorých saldo tvorilo viac ako -1 000 mil. €, ďalej sú to krajiny s pasívnym saldom menším ako -1 000 mil. €: Slovensko, Luxembursko, Slovinsko, Rumunsko, Cyprus, Malta, Estónsko, Rakúsko a Lotyšsko.

Porovnanie ukazovateľov poľnohospodárstva s ukazovateľmi štátov EÚ pomocou metódy multidimenzionálneho škálovania

Uvádzame pozície Slovenska v rámci EÚ-27 vyplývajúce z máp pre ekonomické a produkčné ukazovatele poľnohospodárstva a potravinárstva. Podkladové údaje boli získané za časový rad rokov 2004 až 2011. Podkladom pre mapy boli najmä hodnoty ukazovateľov v prepočte na hektár poľnohospodársky využívanej pôdy, prípadne ďalšie intenzitné ukazovatele alebo ukazovatele v tvare indexov. Volili sme tak z dôvodu lepšej porovnateľnosti. Pozície na mapách odzrkadľujú tendencie vývoja v čase z hľadiska (relatívnych) zmien.

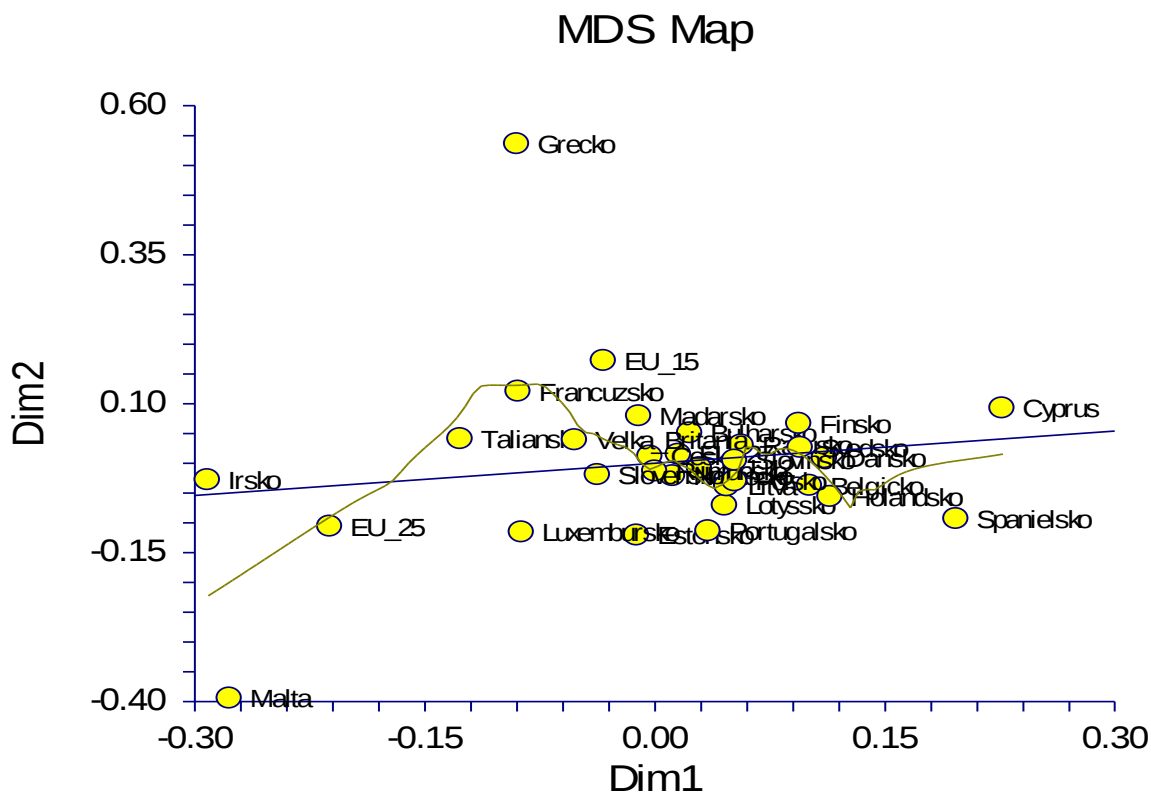
Celková poľnohospodárska produkcia v členských krajinách EÚ-27 (v €·ha⁻¹ p.v.p.) v rokoch 2004 až 2011 (slabšie) asocioje Slovensko so štátmi: Veľká Británia, Maďarsko, Bulharsko, Česko, Rumunsko (obr. 1).

Obdobne sme porovnávali ďalšie ukazovatele ako intenzitu chovu hovädzieho dobytku (obr.2) ako aj úroveň podpôr (obr.3) a ďalšie ukazovatele uvedené vo výskumnej správe.

Vygenerovaná MDS mapa pre celkovú poľnohospodársku produkciu v členských krajinách EÚ-27 (v €·ha⁻¹ p.v.p.) v rokoch 2004 až 2011 – stress 0,140264

MDS map generated for total agricultural production in the member countries of the EU-27 (in €·ha⁻¹ of utilized agricultural area) in the years 2004-2011 - stress 0,140264

Obr. 1

EU-27 – EU-27; EU-25 – EU-25; EU-15 – EU-15; EU-12 – EU-12; Belgicko – Belgium; Bulharsko – Bulgaria; Česko – Czech Republic; Dansko – Denmark; Nemecko – Germany; Estonsko – Estonia; Irsko – Ireland; Grcko – Greece; Španielsko – Spain; Francúzsko – France; Taliansko – Italy; Cyprus – Cyprus; Lotyšsko – Latvia; Litva – Lithuania; Luxembursko – Luxembourg; Madarsko – Hungary; Malta – Malta; Holandsko – Netherlands; Rakusko – Austria; Polsko – Poland; Portugalsko – Portugal; Rumunsko – Romania; Slovinsko – Slovenia; Slovensko – Slovakia; Finsko – Finland; Svedsko – Sweden; Veľká Británia – United Kingdom

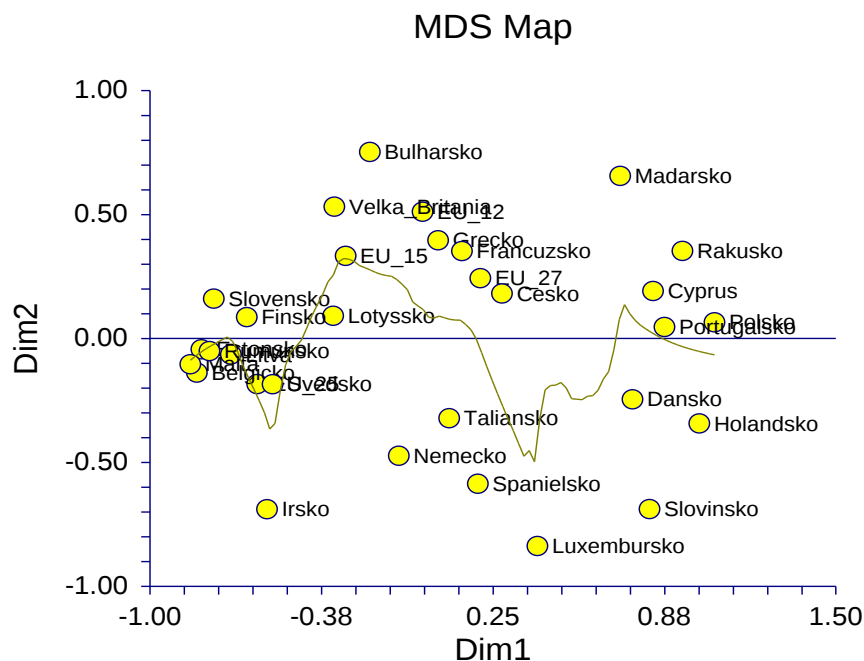
Prameň: NCSS 2007, na základe vlastných výpočtov¹

1/ Source: NCSS 2007, based on own calculations

Vygenerovaná MDS mapa pre intenzitu chovu hovädzieho dobytku v Európskej únii (v ks/100 ha p.v.p.) v rokoch 2004 až 2011 – stress 0,342369

MDS map generated for the intensity of cattle farming in the European Union (in pieces /100 ha of utilized agricultural area) in the years 2004 and 2011 - stress 0,342369

Obr. 2

EU-27 – EU-27; EU-25 – EU-25; EU-15 – EU-15; EU-12 – EU-12; Belgicko – Belgium; Bulharsko – Bulgaria; Cesko – Czech Republic; Dansko – Denmark; Nemecko – Germany; Estonsko – Estonia; Irsko – Ireland; Grcko – Greece; Spanielsko – Spain; Francuzsko – France; Taliansko – Italy; Cyprus – Cyprus; Lotyšsko – Latvia; Litva – Lithuania; Luxembursko – Luxembourg; Madarsko – Hungary; Malta – Malta; Holandsko – Netherlands; Rakusko – Austria; Polsko – Poland; Portugalsko – Portugal; Rumunsko – Romania; Slovinsko – Slovenia; Slovensko – Slovakia; Finsko – Finland; Svedsko – Sweden; Velka Britania – United Kingdom

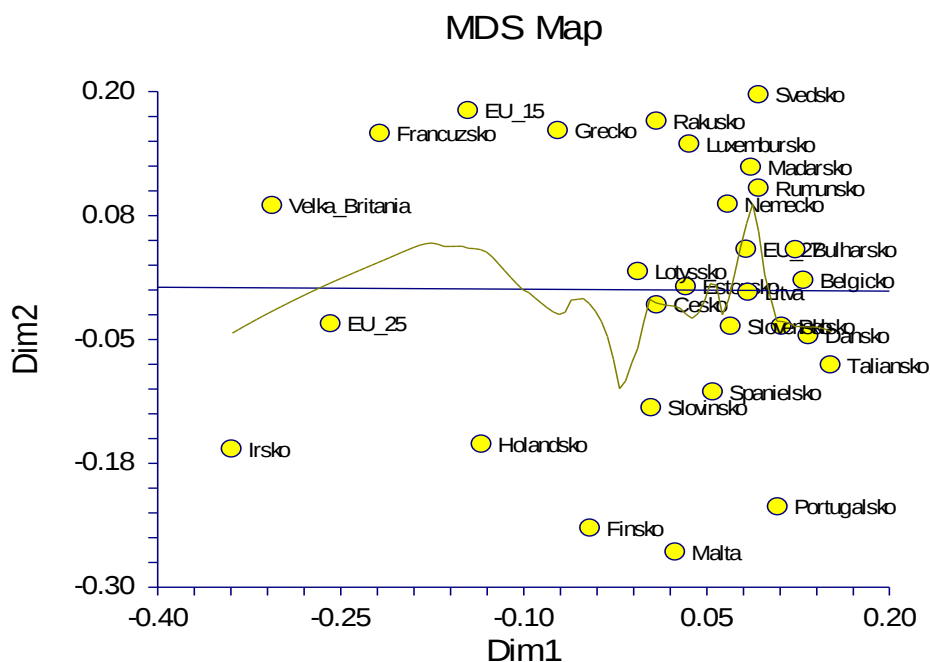
Prameň: NCSS 2007, na základe vlastných výpočtov¹

1/ Source: NCSS 2007, based on own calculations

Vygenerovaná MDS mapa pre podporu v krajinách EÚ (v € na ha p.v.p.) v rokoch 2005 až 2011 (pre krajiny a zoskupenia s dostupnými údajmi vo všetkých rokoch) – stress 0,169383

MDS map generated for the subsidies in EU countries (in €. ha⁻¹ of utilized agricultural area) in the years 2005-2011 (for countries and groups with available data in all years) – stress 0,169383

Obr. 3

EU-27 – EU-27; EU-25 – EU-25; EU-15 – EU-15; Belgicko – Belgium; Bulharsko – Bulgaria; Česko – Czech Republic; Dansko – Denmark; Nemecko – Germany; Estonsko – Estonia; Irsko – Ireland; Grecko – Greece; Španielsko – Spain; Francúzsko – France; Taliansko – Italy; Lotyšsko – Latvia; Litva – Lithuania; Luxembursko – Luxembourg; Maďarsko – Hungary; Malta – Malta; Holandsko – Netherlands; Rakusko – Austria; Poľsko – Poland; Portugalsko – Portugal; Rumunsko – Romania; Slovinisko – Slovenia; Slovensko – Slovakia; Fínsko – Finland; Svedsko – Sweden; Velka Britania – United Kingdom

Prameň: NCSS 2007, na základe vlastných výpočtov¹

1/ Source: NCSS 2007, based on own calculations

Záver

Slovenské poľnohospodárstvo svojimi ekonomickými a produkčnými výsledkami sa nachádza vo väčšine ukazovateľov nielen pod priemerom pôvodných štátov EÚ-15, ale aj pod priemerom štátov zoskupenia EÚ -27, ako aj štátov V-4, ktoré vstúpili v rovnakom období ako Slovensko do EÚ. Výsledky slovenského poľnohospodárstva prepočítané na ha p.v.p. sú lepšie ako výsledky Bulharska, Rumunska a pobaltských krajín.

Na základe analýzy jednotlivých ukazovateľov Slovenska a ostatných štátov EÚ-27 a zoskupení štátov EÚ sme dospeli k nasledovným záverom:

- Slovenské poľnohospodárstvo dosahuje, v porovnaní k priemeru EÚ-27 relatívne nízky **prijem z podnikateľskej činnosti** (výsledok hospodárenia) na pracovnú jednotku, ale vo

vzťahu k úrovni výroby má disproporcionálne vysokú výrobnú spotrebu oproti ostatným štátom. Je to v dôsledku vyšších výdavkov na pracovné a materiálové vstupy, t.j. na pracovnú jednotku (AWU), materiál, energie a služby. V rokoch 2004 – 2011 najväčší nárast výsledku hospodárenia v prepočte na hektár bol v pristúpených štátoch do EÚ v roku 2004 a to v Českej republike, Poľsku a Maďarsku. Najväčší pokles bol v Luxembursku, Taliansku a Portugalsku. Najvyšší výsledok hospodárenia poľnohospodárstva v absolútnom vyjadrení bol dosiahnutý v Španielsku, Francúzsku, Taliansku, Veľkej Británii a v Nemecku. Z pristúpených členských štátov v poslednom sledovanom roku to bolo Poľsko, Rumunsko.

- Slovensko v porovnaní s okolitými štátmi Poľskom, Maďarskom a Rakúskom malo vyššie **náklady na pracovnú jednotku**. Vyššie osobné náklady na pracovnú jednotku oproti Slovensku malo Česko, Francúzsko a Anglicko, ale v týchto krajinách bol niekoľkonásobne vyšší podnikateľský príjem.
- V **produktivite práce z výroby** je Slovensko mierne nad priemerom štátov EÚ-27. Najvyššiu produktivitu práce dosahujú produkčne rozhodujúce štáty a to Nemecko, Francúzsko a Veľká Británia, ktoré viac ako 100 % prevyšujú priemer EÚ-27. Najnižšiu produktivitu práce majú štáty ako Bulharsko, Poľsko a Rumunsko a to až 3-násobne nižšie ako Slovensko. Produktivita práce v poľnohospodárstve na Slovensku dlhodobo rastie vplyvom racionalizácie výrob a úspornosti pracovných síl, zlepšovanie manažmentu a organizácie riadenia odvetvia. Napriek tomu naďalej pretrváva mzdová disparita medzi poľnohospodárstvom a inými odvetviami ekonomiky Slovenska, u ktorých rastie produktivita práce rýchlejšie.
- Hoci integrácia Slovenska a prevzatie SPP EÚ v roku 2004 mala pre slovenské poľnohospodárstvo pozitívny ekonomický dopad, ale jeho postavenie oproti krajinám EÚ-15 stagnuje a to z dôvodu nižšej podpory, v porovnaní so starými členskými štátmi EÚ. Objem **podpôr** alokovaných do poľnohospodárstva Európskej únie napr. v roku 2011 predstavoval 55,5 mld. €. Z tohto objemu 82,3 % smerovalo do členských štátov EÚ-15 a 17,7 % bolo rozdelených do členských štátov EÚ-12. Podporná politika so sebou niesla, tak ako po iné roky princíp nerovnosti medzi starými a novými členskými štátmi. Po vstupe Slovenska do EÚ dosiahlo poľnohospodárstvo zisk aj napriek poklesu produkcie. Dôvodom bol nárast poľnohospodárskych podpôr a odviazanie dotácií od produkcie (tzv. decoupling, t.j. podpora nie je viazaná na výrobu).
- **Ceny poľnohospodárskych výrobkov** v priemere štátov EÚ-27 rástli pomalšie ako ceny vstupov do poľnohospodárstva (bez investícií). Slovensko patrilo ku krajinám s najpomalším nárastom cien poľn. výrobkov.
- Úrovníou **celkovej poľnohospodárskej produkcie** na hektár poľnohospodársky využívanej pôdy je Slovensko na nízkej úrovni. Zaostáva nielen za priemerom štátov EÚ-27 oproti ktorým dosahuje len polovičné hodnoty, ale aj za Českom, Maďarskom a Poľskom, čiže za štátmi s ktorými vstúpilo Slovensko do EÚ. Nižšiu intenzitu výroby ako Slovensko má len Bulharsko. Najvyššiu intenzitu výroby má Nemecko, Taliansko a Francúzsko.

- **Rastlinná výroba** dosahuje na Slovensku lepšie výsledky ako živočíšna výroba. Rastlinná výroba v bežných cenách svojím vývojom kopírovala hrubú poľnohospodársku produkciu a v roku 2011 dosiahla opäť predkrízovú úroveň. Postupne sa zmenila štruktúra rastlinnej výroby v prospech obilnín a niektorých technických plodín, najmä olejní, naopak klesla produkcia niektorých klasických trhových plodín ako zemiakov, zeleniny, ovocia a hrozna. Vývoj rastlinnej produkcie bol charakteristický poklesom vyprodukovaných objemov v naturálnom vyjadrení a medziročným zvyšovaním jednotkových cien.
- V rokoch 2004-2011 poklesli zberové plochy **obilnín** vo väčšine štátov EÚ-27. Pokles zberových plôch obilnín na Slovensku v rokoch 2004-2011 je porovnateľný s Českom, Maďarskom a Španielskom. Slovensko v žiadnej z vybraných komodít (hektárových úrod obilnín, pšenice, zemiakov, repky) nedosiahlo výšku hektárových úrod zoskupenia (okrem ha úrod slnečnice).
- Slovensko dosiahlo pri obilí 75 % hektárových úrod EÚ-15, pri pšenici 68,5 %, pri zemiakoch iba 39,9 % hektárových úrod EÚ-15. V porovnaní Slovenska s EÚ -27 bol priemer úrod za EÚ-27 vyšší pri hektárových úrodách obilnín o 88 %, pšenice o 79,2 %.
- Produkcia **zemiakov** na Slovensku mala každoročný pokles. Podobne aj v ostatných susedných štátoch došlo k poklesu zberových plôch zemiakov (Česká republika o 9,5 tis. ha, Poľsko o 320,3 tis. ha, Maďarsko 10 tis. ha). Najväčšími pestovateľmi zemiakov boli: Nemecko, Francúzsko, Holandsko, Poľsko, Rumunsko, Veľká Británia. Tieto štáty pestovali zemiaky na ploche 71,3 % zberovej plochy zemiakov celej Európskej únie. Na Slovensku v sledovanom období klesla produkcia zemiakov v absolútnom vyjadrení o 43,1 %. Priemerné hektárové úrody zemiakov na Slovensku boli v porovnaní s ostatnými štátmi EÚ podstatne nižšie a to len 49,5 % priemeru hektárových úrod EÚ-27.
- Hektárové úrody **repky olejnej** na Slovensku sa pohybovali v rokoch 2004-2011 v rozmedzí 2,0 - 2,8 t.ha⁻¹, čo bolo v porovnaní s Belgickom, ktoré dosiahlo najvyššie hektárové úrody repky olejnej (4,0 t.ha⁻¹) menej o 1,7 t.ha⁻¹. Najväčším producentom repky olejnej v EÚ-27 bolo Francúzsko, ktorého produkcia predstavovala až 37,9 % produkcie repky olejnej v rámci Európskej únie.
- Len pri hektárových úrodách **slnečnice** dosiahlo Slovensko v rokoch 2004-2011 priemerné hektárové úrody štátov EÚ-27.
- Adaptácia **živočíšnej výroby** Slovenska na podmienky európskeho agrárneho priestoru nebola až tak úspešná. S výnimkou rokov 2008 a 2009 poklesla hodnota produkcie, čo bolo úzko spojené s poklesom stavov hospodárskych zvierat. Intenzita chovu hospodárskych zvierat meraná počtom dobytčích jednotiek (DJ) na 100 hektárov poľnohospodársky využívanej pôdy (p. v. p.) dosahuje na Slovensku pri hovädzom dobytku len 52,1 % priemernej intenzity chovu v EÚ-27, v chove dojnic 69,2 % a v chove ošípaných len 53,2 %.
- Chov **hovädzieho dobytku** na Slovensku v sledovanom období 2004-2011 každoročne klesal. Slovensko s intenzitou chovu v priemere 25,7 ks na 100 ha p. v. p. v sledovanom období 2004-2011 nedosahuje ani polovicu tohto priemeru EÚ-27.

- Intenzita chovu **dojnic** v EÚ-27 v sledovaných rokoch 2004-2011 poklesla o 4 %. Najvyššiu intenzitu na 100 ha dosahuje Holandsko (80,3 ks/100 ha p. v. p.). Slovensko s priemernou intenzitou 9,2 ks/100 ha p. v. p. nedosahuje ani priemer nových členských štátov. **Denná dojivosť kráv** sa na Slovensku v rokoch 2004-2011 zvýšila o 1,8 litra a dosiahla 16,1 litra. Tento trend môžeme sledovať vo väčšine krajín EÚ-27.
- V chove **oviec** Slovensko aj napriek svojmu disponibilnému potenciálu dosiahlo iba 18,5 ks na 100 ha p. v. p., čo nebol ani priemer nových členských štátov.
- Chov **ošípaných** na Slovensku v rokoch 2004-2011, podobne ako v ostatných predchádzajúcich rokoch, dosiahol úpadok. Stavby ošípaných sa v sledovanom období znížili o viac ako polovicu v roku 2011 v porovnaní s rokom 2004, a to v dôsledku nepriaznivých odbytových cien, ktoré poľnohospodárom nekryli ani vynaložené náklady na chov.
- Z vybraných štátov EÚ zaznamenalo Slovensko najväčší pokles **miery zamestnanosti** v poľnohospodárstve, naopak najmenší pokles v sledovanom období bol vo Veľkej Británii, kde sa udržala zamestnanosť v poľnohospodárstve takmer na rovnakej úrovni.
- Úroveň **nájomného za pôdu** na Slovensku sa postupne zvyšovala, aj napriek tomu, jeho hodnota nebola v porovnaní s ostatnými štátmi EÚ-27 tak vysoká, aby znevýhodňovala slovenských farmárov, ktorí hospodária na prenajatej pôde, ktorá je vlastníctvom štátu, fyzických osôb, alebo cirkvi.
- **Počet fariem** v EÚ-27 postupne klesal a zvyšovala sa ich priemerná výmera. Podobný vývoj bol aj na Slovensku, kde klesal počet poľnohospodárskych podnikov najmä poľnohospodárskych družstiev, ale najmä (v dôsledku zmeny metodiky EÚ) aj počet malých podnikov do 1 ha p.p.. V slovenskom poľnohospodárstve dominujú právnické osoby (transformované družstvá a obchodné spoločnosti), ktoré obhospodarujú 90 % poľn. pôdy, kým v členských štátoch EÚ-15 majú dominantné postavenie fyzické osoby (rodinné farmy). **Podnikateľská štruktúra** v slovenskom poľnohospodárstve sa vyvíjala v prospech zvyšovania počtu obchodných spoločností.
- V **zahranično-obchodnej výmene** s agropotravinárskymi produktmi patrí Slovensko medzi krajiny s pretrvávajúcim pasívnym saldom, kde dovoz prevyšuje vývoz. Najvyššie obraty v zahraničnom obchode s agropotravinárskymi komoditami má Nemecko, Francúzsko, Taliansko. Najvyššie kladné saldo v ZO má Holandsko, Francúzsko, Dánsko, Španielsko, Belgicko, Poľsko, Írsko, a z pristúpených krajín po roku 2004 Maďarsko a Litva. Najvyššie záporné saldo v ZO má Veľká Británia, Taliansko, Nemecko, Švédsko, Portugalsko, Fínsko, Grécko, Česká republika.

Pomocou metódy multidimenzinálneho škálovania bola zaznamenaná nasledovná dynamika zmien ukazovateľov v jednotlivých krajinách a zoskupeniach v priebehu rokov 2004 - 2011. **Interpretáciu je potrebné chápať z hľadiska zmien, nie z hľadiska hodnôt**

ukazovateľov v tom ktorom štáte alebo zoskupení. Cieľom bolo skúmanie pozície Slovenska k ostatným štátom.

- Pozícia Slovenska je z hľadiska ukazovateľa „Poľnohospodársky využívaná pôda (v tis. ha)“ asociovaná s geograficky alebo čiastočne aj politicko-ekonomickým vývojom príbuznými štátmi (Bulharsko, Nemecko, Maďarsko, Rakúsko, Poľsko, Rumunsko).
- Z hľadiska ukazovateľa „Čistá pridaná hodnota (v €·ha⁻¹ p.v.p.)“ sú k Slovensku asociované pozície týchto štátov: silnejšie asociácie s Nemeckom, slabšie asociácie s Talianskom, s Veľkou Britániou, Bulharskom, Rumunskom. Tieto štáty vykazujú podobnú dynamiku zmien v čistej pridanej hodnote v priebehu rokov.
- Z hľadiska medzispotreby (v €·ha⁻¹ p.v.p.) je Slovensko asociované s Českom, Rumunskom, Poľskom, Litvou.
- Z hľadiska fixného kapitálu poľnohospodárstva (v €·ha⁻¹ p.v.p.) Slovensko je najviac asociované s Maďarskom, ale pozične taktiež susedí s ďalšími krajinami Vyšehradskej štvorky – Poľskom a Českom.
- Celková poľnohospodárska produkcia (v €·ha⁻¹ p.v.p.) (slabšie) asociuje Slovensko so štátmi: Veľká Británia, Maďarsko, Bulharsko, Česko, Rumunsko.
- Slovensko vykazuje z hľadiska hektárových úrod obilnín vývojové tendencie asociované s Českom, s Maďarskom a s Rakúskom. Z hľadiska hektárových úrod pšenice sú asociácie Slovenska najsilnejšie s Maďarskom a s Českom, potom s Poľskom, s Rakúskom a aj s Rumunskom. Z hľadiska hektárových úrod zemiakov evidujeme asociácie s Dánskom (vývojové tendencie, z hľadiska hodnôt ukazovateľa sú hodnoty v Dánsku výrazne vyššie). Z hľadiska hektárových úrod repky olejnej evidujeme silnú asociáciu s Maďarskom. Z hľadiska hektárových úrod slnečnice evidujeme najsilnejšiu asociáciu s Maďarskom, potom s Českom a Talianskom.
- Intenzita chovu hovädzieho dobytku Slovensko asociuje v kontexte zmien s Lotyšskom, Estónskom a Fínskom (generovaná mapa ale vykazuje vyššiu hodnotu stressu, čo dokumentuje zníženú kvalitu geometrickej reprezentácie). Intenzita chovu dojníc umiestňuje Slovensko do zhluku veľa krajín a zoskupení, z ktorých Slovensko je najviac asociované s Lotyšskom, Fínskom, Švédskom a Estónskom. Intenzita chovu oviec v dynamike zmien asociuje Slovensko s Litvou, Švédskom, Rakúskom a z časti aj s Rumunskom. Intenzita chovu ošípaných v dynamike zmien asociuje Slovensko s Českom, Estónskom a Fínskom.
- Pri skúmaní ukazovateľa „Podpora v krajinách EÚ (v €·ha⁻¹ p.v.p.)“ je Slovensko umiestnené v zhluku viacerých štátov, pričom môžeme určiť najsilnejšie asociácie pozície Slovenska s Poľskom, Českom, Litvou.
- Produkcia mlieka (v l/deň) k Slovensku najviac priraduje Maďarsko, Portugalsko a Slovinsko.
- V dennej doživosti kráv (v l/deň) je Slovensko pozične najbližšie k Maďarsku, čomu zodpovedá podobná dynamika vývoja.

- Ročné mzdy zamestnancov v poľnohospodárstve (v € na 1 zamestnanca) v rokoch 2004 až 2011 vykazujú u väčšiny krajín porovnateľnú dynamiku v čase (nie hodnoty). Slovensko z hľadiska dynamiky zmien nie je extrémne.
- Z hľadiska nájomného za pôdu (v €·ha⁻¹ p.v.p.) k Slovensku asociujú ďalšie krajiny V-4 (Poľsko, Česko a Maďarsko).

Literatúra

- [1] DOUCHA, T.: Zemědělství v nových zemích Německa, Zemědělec, 2011, č. 4, s. 28
- [2] FOLTÝN, I. Dopady agrární politiky na vybrané zemědělské komodity před a po vstupu ČR do EU, studie č.94, ÚZEI Praha 2008, 130s.
- [3] GRZNÁR, M.- SZABO, L. Poľnohospodárstvo a hospodárska a finančná kríza. In: Medzinárodné vedecké dni 2012. Globálne komoditné trhy: Nové výzvy úloha verejných politik. Zborník vedeckých recenzovaných príspevkov. Nitra 16-18 máj 2012. Nitra: SPU, s. 382-391. ISBN 978-80-552-0792-6.
- [4] HAIR, JOSEPH F. JR. - ANDERSON, ROLPH E. - TATHAM, RONALD L. - BLACK, WILLIAM C., 1992: Multivariate Data Analysis with Readings. 3. vyd. New York: Macmillan Publishing Company, 544 s. ISBN 978-0023487507
- [5] HUDÁK, J. - ROVNÝ, P. 2007. Diferenciácia vývoja podnikateľskej štruktúry na Slovensku v porovnaní s ostatnými štátmi EÚ. Nitra: Slovenská akadémia pôdohospodárskych vied. Zborník referátov a diskusných príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou na tému „Riešenie regionálnych disparít a nerovnovážnych stavov v prírodnom a hospodárskom prostredí, r.2007, s. 201-209. ISBN 978-80-89143-55-9
- [6] CHRASTINOVÁ, Z. a kol.: Ekonomické parametre slovenského poľnohospodárstva a potravinárstva v kontexte štátov EÚ, výskumná správa VÚEPP, Bratislava 2013, 143 s., Tabuľková príloha 59 s.
- [7] NCSS Help System, 2007. Published by NCSS, Dr. Jerry L. Hintze, Kaysville, Utah
- [8] RIMARČÍK, M., 2000: Štatistický navigátor. Dostupné na internete <http://rimarcik.com/navigator/mds.html>

Došlo 25. 02. 2014

Kontaktná adresa

Ing. Zuzana CHRASTINOVÁ

Mgr. Eva UHRINČAŤOVÁ, PhD.

NÁRODNÉ POĽNOHOSPODÁRSKE A POTRAVINÁRSKE CENTRUM, Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Trenčianska 55, 824 80 Bratislava, SR

zuzana.chrastinova@vuepp.sk; eva.uhrincatova@vuepp.sk

Dagmar Matošková – Jozef Gálik

Dodávateľsko-odberateľský reťazec v sektore mlieka

Supply and consumer chain in the milk sector

Abstract *The contribution is aimed at the analysis of the supply and consumer chain in the milk sector in connection with competitiveness of our products at domestic and foreign market in the period of 2004-2012. Milk as a raw material to milk industry has been produced in adequate volume, even though the share of milk production at its consumption was markedly decreased. As to competitiveness of Slovak milk industry products, at domestic market their share was significantly decreased, at EU markets their competitiveness was deteriorated namely by products with the higher value added.*

Key words *milk - food vertical - milk industry - competitiveness – prices – economic indicators – international comparisons*

Abstrakt *Cieľom príspevku bolo zhodnotiť situáciu v dodávateľsko-odberateľskom reťazci kravského mlieka v súvislosti s konkurencieschopnosťou našich produktov na domácom a zahraničnom trhu v období rokov 2004-2012. Mlieko ako základnú surovinu do mliekarenského priemyslu vyrábame v dostatočnom objeme, aj keď sa podiel produkcie mlieka na jeho spotrebe výrazne znížil. Z hľadiska konkurencieschopnosti slovenských výrobkov mliekarenského priemyslu, na domácom trhu ich podiel výrazne klesol a na trhoch EÚ sa zhoršila konkurencieschopnosť najmä výrobkov s vyššou pridanou hodnotou.*

Kľúčové slová *mlieko - potravinová vertikála - mliekarenský priemysel – konkurencieschopnosť – ceny – ekonomické ukazovatele – medzinárodné porovnania*

Mlieko patrí k nenahradiiteľným zložkám ľudskej výživy, je zdrojom biologicky aktívnych látok a minerálov nevyhnutných pre zdravý vývoj človeka. Priemerný slovenský obyvateľ v roku 2012 spotreboval 154,7 kg kravského mlieka (vrátane výrobkov), pričom odporučený interval spotreby (Spotreba potravín v SR, 2011) sa pohybuje v rozmedzí 206-240 kg. K danému stavu okrem meniacich sa stravovacích návykov obyvateľstva prispievajú pomerne vysoké ceny kvalitných mliečnych výrobkov v relácii k priemerným príjmom obyvateľstva. Konečnú cenu mlieka a výrobkov z neho okrem iného ovplyvňuje aj kvalita dodávateľsko-odberateľských vzťahov v rámci potravinovej vertikály (prvovýroba – spracovanie - obchod) a tým aj ich konkurencieschopnosť na domácom a zahraničnom trhu, ktorá je kľúčovou pre udržanie dostatočného produkčného zázemia a prijateľnej miery sebestačnosti v produkcii

mlieka na Slovensku, ktorá v roku 2012 klesla na 100,1%, čo v porovnaní s rokom 2004 znamená zníženie až o 26,5% p.b.

¹ Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-0894-11

Predmetná problematika je exponovaná vo viacerých vedeckých a odborných publikáciách. Ku kľúčovým autorom, ktorí sa sektorom mlieka z ekonomického hľadiska v posledných rokoch zaoberali patria Šajbidorová, V. (2006-2012), Veselá, Z. (2012), Gálik, J. (2011-2013), Matošková, D. (2009, 2011, 2013).

Príspevok vychádza z výsledkov rezortného projektu „Konkurencieschopnosť agropotravinárskeho sektora Slovenskej republiky“, ktorá sa riešila na výskumnom ústave ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva v roku 2013. Konkrétne ide o záverečnú výskumnú správu „Formovanie ponuky a dopytu slovenského trhu s potravinami a poľnohospodárskymi komoditami“ a realizačný výstup „Konkurencieschopnosť slovenských výrobkov živočíšneho pôvodu“.

Metodický postup

Zvolený metodický postup sa odvíjal od vecného zamerania príspevku orientovaného na analýzu situácie v potravinovej vertikále mlieka vrátane trho-odbytových vzťahov a identifikáciu príčin daného stavu s dopadom na konkurencieschopnosť sledovaných komodít na domácom a zahraničnom trhu v období rokov 2004-2012.

Prezentované poznatky sú výsledkom analýzy a syntézy disponibilnej poznatkovej a numerologickej databázy. Konkrétne išlo o kombináciu analýzy založenej na

- existujúcich informáciách (analýzy a publikácie VÚEPP, ŠÚ SR, rezortná štatistika MPRV SR, MZ ČR, ÚZEI, AKI-MR, FAPA-PR) a
- riadených rozhovorov s komoditnými expertmi (VÚEPP, PPA-SR...) a pracovníkmi MPRV SR.

V práci boli použité nasledovné matematické výpočty:

Ukazovateľ preukázaných komparatívnych výhod (RCA)

$RCA = [\ln (X_i/M_i : X/M)]$, kde

X_i - hodnota exportu komodity (tovarovej skupiny, odvetvia) „i“ do sledovanej krajiny

M_i - hodnota importu komodity (tovarovej skupiny, odvetvia) „i“ zo sledovanej krajiny

X - hodnota celkového exportu agropotravinárskeho tovaru do sledovanej krajiny

M - hodnota celkového importu agropotravinárskeho tovaru zo sledovanej krajiny

- Ak $RCA > 0$, príslušná komodita (odvetvie) je v komparatívnej výhode.
- Ak $RCA < 0$, príslušná komodita (odvetvie) je v komparatívnej nevýhode.
- Ak $RCA = 0$, nejde ani o komparatívnu výhodu ani o nevýhodu.

Porovnateľná cenová hladina (CPL)

$$CPL = \frac{Pd}{Pf}, \text{ kde}$$

P_d je cena výrobcu komodity vyprodukovanej v SR,

P_f je cena výrobcu komodity vyprodukovanej inde ako v SR.

- Ak $CPL \leq 1,15$, ide o cenovú konkurencieschopnosť na domácom trhu.
- Ak $CPL \leq 0,85$, ide o cenovú konkurencieschopnosť na zahraničných trhoch.

Situácia na úrovni prvovýroby kravského mlieka

Jedným z významných opatrení pri komodite mlieko a mliečne výrobky v EÚ je regulácia produkcie prostredníctvom mliečnych kvót. V roku 2003 sa EK rozhodla sektor mlieka a mliečnych výrobkov čiastočne reformovať, s čím súvisí aj potenciálne ukončenie platnosti výrobných kvót od 1. apríla 2015. Dôvodom je skutočnosť, že regulácia nadproduktie mlieka sa v súčasných podmienkach stáva bezpredmetnou, keďže z celosvetového hľadiska sa zvyšuje dopyt po mlieku a mliečnych výrobkoch. Pre bezproblémové ukončenie kvótového systému sa od roku 2009/2010 kvóty mlieka vo väčšine krajín EÚ vrátane Slovenska medziročne zvyšovali o 1%.

Obchodovať s mliekom môžu len držiteľia národnej kvóty. Z údajov uvedených v Tab. 1 je evidentné, že sa nám v uplynulých kvótových rokoch nepodarilo národnú kvótu plne vyčerpať. V tejto súvislosti je nutné poznamenať, že vzhľadom na povolenie predaja z dvora (od roku 2009) sa národná kvóta priameho predaja v kvótovom roku 2009/2010 medziročne takmer zdvojnásobila a v roku 2012/2013 v porovnaní s rokom 2008/2009 vzrástla 3,1 krát, pričom bola vyčerpaná len na 53,5%.

Podľa údajov PPA, v kvótovom roku 2012/13 bola pridelená kvóta 615 výrobcov, čo v porovnaní s rovnakým obdobím kvótového roku 2004/2005 bolo približne o štvrtinu (o 212 výrobcov) menej. Podľa údajov z výkazu Poľ 1-12 sa však chovom dojníc v roku 2012 zaoberalo 1 003 fariem, pričom ich počet v porovnaní s rokom 2004 klesol o 12,9% (Tab.2).

Národná kvóta surového kravského mlieka a jej plnenie na Slovensku

The national quota of raw cow milk and its performance in Slovakia

Tab. 1

Ukazovateľ ¹	2004/2005	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013*
Počet výrobcov s disponibilnou kvótou²	827	718	701	661	638	615
NK celková (t), z toho³:	1 013 316	1 061 604	1 072 220	1 082 942	1 093 771	1 104 709
- dodávková ⁴	1 004 991	1 049 485	1 049 575	1 046 629	1 055 743	1 066 819
- priameho predaja ⁵	8 325	12 118	22 645	36 313	38 029	37 889
Plnenie NK celkovej (%)⁶	94,3	89,4	79,0	76,4	78,3	79,2
z toho: - dodávky ⁷	94,5	89,6	79,3	76,9	79,1	80,0
- priameho predaja ⁸	70,0	74,9	64,0	62,1	54,9	53,5

Prameň: PPA SR⁹

Poznámka: NK - národná kvóta, resp. národné referenčné množstvo (podľa nariadenia Rady (ES) č. 72/2009);

Údaje k 31.3. príslušného; o kvótového roku, aktualizované v máji 2013. * Prognóza VÚEPP¹⁰

1/ Indicator, 2/ number of producers with available quota, 3/ national quota (t), out of which, 4/ supply quota, 5/ direct sale quota, 6/ performance of national quota (%), 7/ out of which: supply quota, 8/ direct sale quota, 9/

Source: APA SR, 10/ Note: NK-national quota (according to the order of the Council (EC) No. 72/2009; Data as per March 31 of the quota year, updated on May 2013. *RIAFE prognosis

Počet fariem zaoberajúcich sa chovom dojníc
The number of farms dealing with cows marketing

Tab. 2

Intervaly počtu zvierat ¹	2004	2008	2009	2010	2011	2012	2012/04
1 - 10	485	536	505	460	432	482	99,4
11 - 50	391	343	299	278	279	296	75,7
51 - 100	332	276	262	269	271	235	70,8
101 - 300	435	384	379	358	332	339	77,9
301 - 500	94	90	70	75	74	62	66,0
501 - 1000	39	24	26	24	23	23	59,0
nad 1000	1	3	2	3	3	3	300,0
Počet podnikov spolu²	1 151	1 122	1 056	1 001	958	1 003	87,1

Prameň: ŠÚ SR, Poľ 1-12, CD MPRV SR, vlastné výpočty³

1/ Intervals of animal number, 2/ total number of enterprises, 3/ Source: SO SR, Poľ 1-12, CD MARD SR, own calculations

Stavy dojníc v období rokov 2004-2012 klesli viac ako o štvrtinu (Tab.3). K hlavným príčinám patria dovozy konkurenčných mliečnych výrobkov (ktoré sa v rámci odstránenia colných bariér a uvoľňovania mliečnych kvót na liberalizovanom trhu EÚ stupňujú), nízka rentabilita výroby mlieka, celoeurópska mliečna kríza (v rámci ktorej bol zaznamenaný dramatický prepád farmárskych cien mlieka)², rast cien vstupov a volatilita agrárnych trhov hlavne v súvislosti s extrémnymi výkyvmi počasia s dopadom na ceny obilnín a kŕmnych zmesí. Na základe uvedených skutočností celková **výroba kravského mlieka** na Slovensku v sledovanom období klesla o 11,1%.

Vývoj počtu dojníc a výroby kravského mlieka (tis. ks, tis. t)
Development of dairy cows number and cow milk production (th. pc, th. t)

Tab. 3

Ukazovateľ ¹	2004	2008	2009	2010	2011	2012	2013*	2012/04
Počet dojníc ²	206,0	175,5	165,9	161,3	156,1	152,4	149,0	74,0
Výroba ³	1 078,6	1 057,2	957,3	918,0	928,3	959,4	975,1	88,9

Prameň: Šajbidorová, V.: Mlieko. Situačná a výhľadová správa. Bratislava: VÚEPP, MPRV SR, 2005-2013; ŠÚ SR, Poľ 1-12, CD MPRV SR, vlastné výpočty, *) Prognóza VÚEPP⁴

1/ Indicator, 2/ number of milking cows, 3/ production, 4/ Source: Šajbidorová, V.: Milk. Situation and Outlook Report. Bratislava: RIAFE, MARD SR, 2005-2013; SO SR, Poľ 1-12, CD MARD SR, own calculations, *) RIAFE prognosis

² K stabilizácii sektora postihnutého mliečnou krízou mali dopomôcť **podporné opatrenia** vydané v roku 2009. Nariadením Komisie (ES) č. 733/2009 z 11. augusta 2009, sa prijali **núdzové opatrenia pre trh s mliekom a mliečnymi** výrobkami formou nákupu masla a sušeného odstredeného mlieka prostredníctvom verejnej súťaže. Nariadením Európskej komisie (EÚ) č. 1233/2009 z 15. decembra 2009, sa ustanovilo **osobitné opatrenie na podporu trhu v mliekarenskom odvetví** vyčlenením 300 mil. EUR. Výška podpory pre Slovensko vyplývajúca z uvedeného nariadenia bola stanovená na 2,03 mil. EUR (najvyššia podpora bola vyčlenená pre Nemecko 61,20 EUR). Následne v roku 2010 nariadením vlády SR SR č. 78/2010 Z. z. sa ustanovili podmienky poskytnutia jednorázovej podpory v sektore produkcie mlieka. Vyčlenené boli aj finančné čiastky na podporu predaja mlieka prostredníctvom mliečnych automatov.

Mlieko sa na slovenských farmách z najväčšej časti používa na dodávku **schválenému nákupcovi**. Podľa údajov PPA v kvótovom roku 2012/2013 bolo na Slovensku 56 nákupcov mlieka, z toho 22 odbytových združení, 22 spracovateľov a 12 iných obchodných organizácií.
Schválení nákupcovia surového kravského mlieka
Approved buyers of raw cow milk

Tab. 4

Kvótový rok/ schválený nákupca ¹	2005/ 2006	2006/ 2007	2007/ 2008	2008/ 2009	2009/ 2010	2010/ 2011	2011/ 2012	2012/ 2013
POČET PODN. SUBJEKTOV²								
Odbytové združenia ³	7	11	15	25	26	25	24	22
Obchodné organizácie ⁴	9	5	5	5	7	9	13	12
Spracovatelia ⁵	27	25	25	24	25	22	23	22
Počet nákupcov celkom ⁶	43	41	45	54	58	56	60	56
PODIEL NAKÚP. MLIEKA (%)⁷								
Odbytové združenia ³	11,6	15,9	21,2	30,5	37,3	35,3	33,2	29,3
Obchodné organizácie ⁴	0,0	1,4	1,4	1,7	2,7	6,5	9,8	13,5
Spracovatelia ⁵	88,4	82,7	77,4	67,8	60,0	58,3	57,0	57,2
Nákupcovia celkom ⁸	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Prameň: PPA SR⁹

1/ The quota year/approved buyer, 2/ number of business subjects, 3/ marketing unions, 4/ trade companies, 5/ processors, 6/ total number of buyers, 7/ share of purchased milk (%), 8/ buyers in total, 9/ Source: APA SR

Pre poľnohospodárov je veľmi dôležité obchodovať prostredníctvom *odbytových združení*, ktoré sú vhodnou alternatívou ako ich začleniť do obchodného reťazca a zaistiť im primerané zmluvné podmienky. Hlavným cieľom spoločného odbytu je získať pre prvovýrobcov primeranú cenu za výhodných podmienok pre dlhšie časové obdobie. Napriek tomu väčšina slovenských producentov túto možnosť nevyužíva a nemotivuje ich ani poskytovanie predmetnej dotačnej podpory, aj keď pozitívny posun v objeme nakúpeného mlieka od prvovýrobcov prostredníctvom odbytových združení je v porovnaní s rokom 2005 evidentný. Svedčí o tom fakt, že v roku 2012/13 odbytové združenia nakúpili 29,3% z celkového objemu nakúpeného mlieka (Tab. 4). Napriek tomuto pozitívnemu trendu považujeme uvedený podiel za nedostatočný, vo vyspelých krajinách sa prostredníctvom odbytových združení realizuje viac ako 50% celkovej produkcie mlieka.

Odbytovým združeniam výrobcov začali konkurovať iné *obchodné organizácie*, ktorých podiel na celkovom nákupe mlieka sa v posledných rokoch výrazne zvyšuje, čo od roku 2010/11 spôsobuje postupný pokles podielu nakúpeného mlieka odbytovými organizáciami (- 8 p.b v roku 2012/13 v porovnaní s rokom 2009/10).

Použitie surového mlieka na farmách sa delí hlavne na dodávky mlieka pre ďalšie spracovanie inými podnikateľskými subjektmi, na kŕmenie vlastných hospodárskych zvierat, a priamy predaj. Humánny konzum a straty sú zanedbateľné. Do *spracovateľského priemyslu smeruje viac ako 90% nadojeného kravského mlieka*, hospodárske zvieratá skonzumujú takmer 5% mlieka (Tab. 5).

Na **priamy predaj** sa v sledovanej časovej perióde využilo 0,9-2,6% vyprodukovanej produkcie mlieka. Vyšší podiel priameho predaja v časovej perióde 2009-2012 v porovnaní s predchádzajúcim obdobím bol spôsobený povolením predaja z dvora a čiastočne tiež

krátkodobým znížením sadzby DPH na predaj z dvora (od 1. mája 2010 do 31. októbra 2011). Toto obdobie však bolo príliš krátke na to, aby sa prejavili kladné vplyvy tohto opatrenia, napr. zvýšenie predaja domácich potravín, zlepšenie odbytovej situácie najmä u malých a stredných výrobcov s možnosťou získať viac prostriedkov na rozvoj podniku, čo by v konečnom dôsledku prispelo k zvýšeniu zamestnanosti na vidieku a znižovaniu tlaku na sociálny systém.

Použitie surového kravského mlieka* na farmách SR (% z celkovej produkcie)
Using of raw cow milk on farms in the SR (% of total production)

Tab. 5

Ukazovateľ ¹	2004	2008	2009	2010	2011	2012
Kŕmenie na vlastnej farme ²	4,83	4,36	4,99	4,92	4,69	4,46
Skonzumovanie na farme ³	0,12	0,08	0,11	0,13	0,09	0,12
Priamy predaj ⁴	0,86	0,94	1,30	2,56	2,49	2,30
Dodávky ⁵	94,15	94,59	93,55	92,34	92,69	93,00
Straty a iné ⁶	0,03	0,02	0,06	0,04	0,04	0,12
Spolu ⁷	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Prameň: ŠÚ SR, Poľ 1-12, CD MPRV SR, vlastné výpočty⁸

Poznámka: * nadojené kravské mlieko⁹

1/ Indicator, 2/ feeding at own farm, 3/ consuming at the farm, 4/ direct sale, 5/ supplies, 6/ losses and other, 7/ total, 8/ Source: SO SR, Poľ 1-12, CD MARD SR, own calculations, 9/ Note: drew cow milk

V rámci priameho predaja sa mlieko distribuuje pre účely humánneho konzumu, kŕmenia hospodárskych zvierat alebo sa presúva do vlastnej prevádzky na spracovanie (Tab.5). Podľa rezortného výkazu Poľ bolo na Slovensku v roku 2012 evidovaných len 25 podnikov, ktoré spracovávali kravské mlieko vo vlastnej prevádzke, čo považujeme za veľmi nízky stav. V budúcnosti by bolo vhodné, keby sa na Slovensku výraznejšie rozšíril počet fariem vyrábajúcich mliečne produkty. Okrem toho farmári realizujú svoju produkciu mlieka aj prostredníctvom mliečnych automatov, na ktoré dostali dotácie podmienené trojročnou prevádzkou. Podľa medializovaných informácií (SPPK) záujem o mlieko z automatov v súčasnosti klesá z dôvodu vyššej DPH na predaj z dvora, čo sa prejavuje na nižšom objeme jeho predaja³.

Štruktúra výrobkov zo surového kravského mlieka na farmách (%)
The structure of raw cow milk products on farms (%)

Tab. 6

Komodita ¹	2004	2008	2009	2010	2011	2012
Konzumné mlieko ²	71,3	86,9	75,0	77,1	63,8	55,5
Smotana ³	0,7	1,9	1,5	1,9	2,3	6,2
Maslo ⁴	0,1	0,3	0,6	2,0	3,2	2,6
Syry ⁵	18,0	4,7	6,9	11,5	18,2	19,1
Ostatné výrobky ⁶	9,9	6,1	16,0	7,5	12,5	16,7

³ <http://ekonomika.sme.sk>

Spolu ⁷	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Počet podnikov ^{8*}	19	11	16	25	23	25

Prameň: ŠÚ SR, Poľ 1-12, CD MPRV SR, vlastné výpočty⁹

* Počet poľnohospodárskych podnikov spracovávajúcich mlieko vo vlastných prevádzkach¹⁰

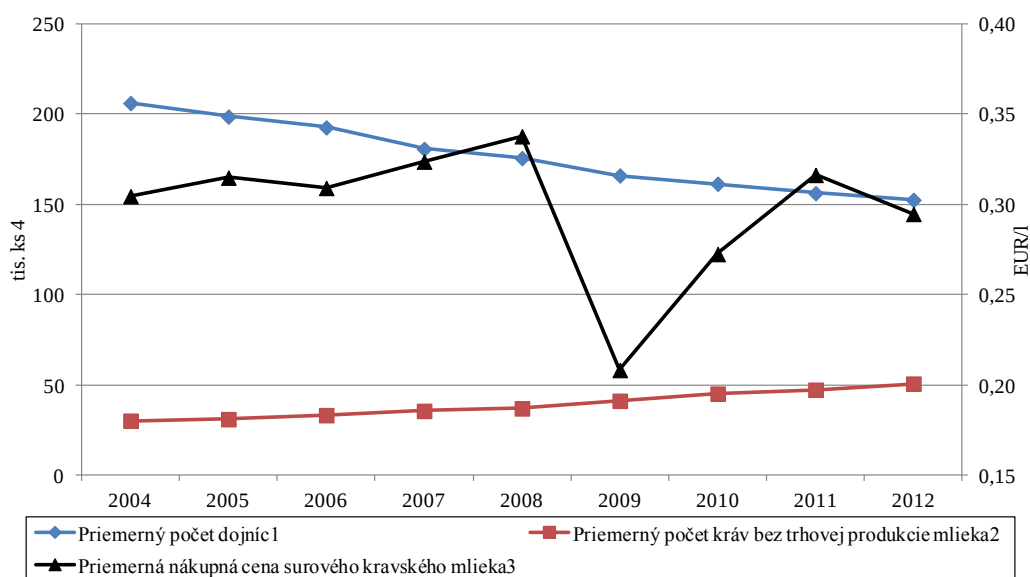
1/ Commodity, 2/ marketing milk, 3/ cream, 4/ butter, 5/ cheeses, 6/ other products, 7/ total, 8/ number of enterprises, 9/ Source: SO SR, Poľ 1-12, CD MARD SR, own calculations, 10/ number of agricultural enterprises processing milk in own plants

Surové kravské mlieko, ktoré sa spracováva vo vlastných prevádzkach na farmách sa spotrebuje z najväčšej časti na výrobu konzumného mlieka. V štruktúre výrobkov klesá podiel konzumného mlieka a zvyšuje sa podiel iných výrobkov s vyšším podielom pridanej hodnoty (Tab.6).

Pre zabezpečenie bezproblémového chodu farmy, generovanie zisku a následného investovania do moderných technológií, kvalitnejšieho genetického materiálu a nákupu hodnotných krmív je dôležitá realizačná cena mlieka, ktorá sa v roku 2009 výrazne medziročne prepadla v dôsledku mliečnej krízy, pričom ani v roku 2012 úroveň cien z roku 2008 nedosiahla (Tab.21).

Vývoj početných stavov a priemerných nákupných cien kravského mlieka Development of cows number and average purchase prices of cow milk

Graf 1

Prameň: Výkaz ML (MPRV SR) 6-12, ŠÚ SR⁵

1/ Average cows number, 2/ average suckler cows number, 3/ average purchase price of raw cow milk, 4/ thousand pieces, 5/ Source: ML (MARD SR) 6-12, SO SR

Z Grafu 1 je zrejmé, že pomerne stagnujúca nákupná cena surového kravského mlieka pod hranicu rentability, s výnimkou cenového prepadu v roku 2009 spôsobeného celoeurópskou mliečnou krízou, sa prejavila v postupnom poklese početných stavov dojníc na Slovensku. Uvedený negatívny vplyv nákupných cien na vývoj stavov dojníc potvrdzujú aj údaje VÚEPP z výberového súboru podnikov (Tab. 7), podľa ktorých realizačné ceny mlieka bez dotačnej

podpory nedokázali pokryť náklady na jeho výrobu ani v jednom roku sledovaného obdobia. V rokoch 2008-2012 napriek stabilnej úrovni jednotkových výrobných nákladov chovateľa generovali stratu vo výške 0,04 až 0,14 EUR na liter mlieka. Za rovnaké obdobie sa však neustále zvyšovali početné stavy kráv bez trhovej produkcie mlieka. Postupný odklon od primárnej produkcie mlieka spôsobila, v snahe minimalizovať negatívny vplyv stratovej produkcie mlieka, zvýšená orientácia chovateľov na produkciu hovädzieho mäsa, ako aj vyplácané stimuly na podporu chovu kráv bez trhovej produkcie mlieka.

Pre dosiahnutie rentabilnej výroby je dôležité dosahovať primerané parametre intenzity výroby. Pozitívne hodnotíme skutočnosť, že sa úžitkovosť dojníc na Slovensku od roku 2004 zvyšuje, čím sa zmierňuje dopad poklesu počtu dojníc na celkovú produkciu mlieka.

Zisk/strata pri výrobe kravského mlieka (EUR/l) Profit/loss of cow milk production (EUR/l)

Tab. 7

Rok ¹	Výrobné náklady (EUR/l) ²	Realizačná cena (EUR/l) ³	Zisk/strata (EUR/l) ⁴
2004	0,33	0,32	-0,01
2008	0,40	0,35	-0,05
2009	0,37	0,23	-0,14
2010	0,39	0,29	-0,10
2011	0,43	0,39	-0,04
2012	0,40	0,31	-0,09

Prameň: Vlastné náklady a výsledky hospodárenia poľn. podnikov v SR za roky 2004, 2008-2012. Bratislava: VÚEPP, 2005, 2009-2013; vlastné výpočty⁵

Poznámka: bez dotačnej podpory; zisk/strata = cena - náklady; Realizačná cena nemusí korešpondovať s cenou ŠÚ SR, lebo údaje sú zo vzorky vybraných podnikov⁶.

1/ Year, 2/ production costs (EUR/l), 3/ sale price (EUR/l), 4/ profit/loss (EUR/l), 5/ Source: Own Calculations and Profit/Loss of Agricultural Enterprises in the SR in 2004, 2008-2012. Bratislava: RIAFE, 2005, 2009-2013; own calculations, 6/ Note: excluding subsidies; profit/loss = price-costs; sale price does not need replicate the SO SR price, because data are from the sample of selected enterprises

Úžitkovosť dojníc (dojnosť) v členení podľa veľkostnej štruktúry fariem (kg/rok/dojnica; %)

Milk yield classified according to farms size structure (kg/year/milking cow; %)

Tab. 8

Intervaly počtu dojníc ¹	2004	2008	2009	2010	2011	2012	2012/2004
1 - 10	3 067	2 729	2 060	1 791	1 829	1 868	60,9
11 - 50	3 530	3 569	2 654	2 298	2 235	2 299	65,1
51 - 100	3 779	4 144	3 168	3 313	2 790	2 790	73,8
101 - 300	4 795	5 399	5 141	5 013	5 230	5 389	112,4
301 - 500	4 862	5 798	5 351	5 313	5 392	6 160	126,7
501 - 1000	5 187	6 287	6 207	6 093	6 616	7 178	138,4
nad 1000	4 619	5 936	6 056	6 748	7 263	7 833	169,6
Priem. dojnosť (Poľ 1-12)²	4 832	5 652	5 363	5 319	5 541	5 937	122,9
Priemerná dojnosť (ŠÚ SR)³	5 236	6 025	5 770	5 692	5 946	6 296	120,2

Prameň: ŠÚ SR, Poľ 1-12, CD MPRV SR, vlastné výpočty⁴

1/ Intervals of milking cows number, 2/ average milk yield (Poľ 1-12), 3/ average milk yield (SO SR), 4/ Source: SO SR, Poľ 1-12, CD MARD SR, own calculations

Z údajov uvedených v Tab. 8 vyplýva, že so stúpajúcim počtom dojníc na farme rastie ich priemerná dojnosť. Najvyššia dojnosť sa dosahuje v chovoch, ktoré majú viac ako 500 dojníc. Uvedený ukazovateľ je veľmi dôležitý z hľadiska znižovania výrobných nákladov na liter mlieka a dosiahnutie konkurencieschopnosti na domácom a zahraničnom trhu.

Pre zvýšenie dojnosti na Slovensku by bolo vhodné zamerať pozornosť na zvýšenie kvality a produkčnej účinnosti objemových krmív, zlepšenie odchovu teliat a mladého dobytku a zmodernizovanie technológií ustajnenia zvierat. Za predpokladu dostatočného objemu finančných prostriedkov bude v poľnohospodárskych podnikoch aj v nasledujúcich rokoch pokračovať obnovovanie genofondu dojníc s vysokou dojnosťou. Okrem toho dôležitým bude aj vývoj cien krmív, ktorý je ovplyvnený čoraz častejšou volatilitou cien obilnín na svetových trhoch. Zvýšenie dojnosti by mohlo prispieť k zmierneniu výpadku produkcie v prípade ďalšieho znižovania počtu dojníc a k zvýšeniu efektívnosti ich chovu na Slovensku.

Efektívnosť výroby ovplyvňuje aj úroveň dojacích zariadení. V súvislosti s poklesom počtu dojníc sa v období rokov 2004-2012 znížil celkový počet dojacích a chladiacich zariadení na mlieko. Z hľadiska typu predmetných zariadení klesli počty potrubných zariadení pri stojisku a zariadení s kanvami. Počet dojacích zariadení v dojárni sa zvýšil, čo môžeme považovať za pozitívny trend, ktorý svedčí o modernizácii stajní kvalitnejšou dojacou technikou. Priaznivým je tiež fakt, že využiteľnosť kapacít pre chov dojníc sa v sledovanom čase zvyšuje.

Počet strojov a zariadení (ks)

The number of machines and equipments (pc)

Tab. 9

Ukazovateľ ¹	2004	2008	2010	2012	2012/04
Dojacie zariadenia ²	2 708	2 484	2 284	2 208	81,5
s kanvami ³	801	681	589	523	65,3
potrubné pri stojisku ⁴	720	434	248	226	31,4
v dojárni ⁵	1 187	1 369	1 447	1 459	122,9
Chladiace zariadenia na mlieko ⁶	1 774	1 525	1 362	1 307	73,7

Prameň: ŠÚ SR, Poľ 1-12, CD MPRV SR, vlastné výpočty⁷

1/ Indicator, 2/ milking units, 3/ with milk cans, 4/ tube, 5/ in milking place (parlour), 6/ cooling plants on milk, 7/ Source: SO SR, Poľ 1-12, CD MARD SR, own calculations

Objekty pre chov dojníc

Constructions for cows marketing

Tab. 10

Ukazovateľ ¹	Počet objektov spolu (ks) ²				z toho: využívané objekty (%) ³			
	2004	2008	2010	2012	2004	2008	2010	2012
Objekty pre chov dojníc ⁴	3 019	3 011	2 757	2 925	79,2	80,1	81,1	84,6

Prameň: ŠÚ SR, Poľ 1-12, CD MPRV SR, vlastné výpočty⁵

1/ Indicator, 2/ total number of constructions (pc), 3/ out of which: used constructions (%), 4/ constructions for cows marketing, 5/ Source: SO SR, Poľ 1-12, CD MARD SR, own calculations

Mliekarenský priemysel

Mliekarenský priemysel patrí k významným odborom potravinárskeho priemyslu. Napriek tomu sa konkurencieschopnosť mliečnych výrobkov meraná ich podielom na domácom trhu od roku 2004 značne znížila (Tab.11).

Podiel slovenských výrobkov mliekarenského priemyslu na domácom trhu (%)

The share of Slovak milk products at domestic market (%)

Tab. 11

Rok ¹	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2004-12 rozdiel (p.b.)
Mliek. priem. ²	84,2	67,7	59,9	60,4	58,9	58,0	47,9	52,6	55,5	-28,7

Prameň: Potrav (MPRV SR) 1-02, CD MPRV SR, vlastné výpočty³

1/ Year, 2/ milk industry, 3/ Source: Potrav (MARD SR) 1-02, CD MARD SR, own calculations

Hospodárske výsledky mliekarenského priemyslu v sledovanom období boli negatívne, pričom zisk dosahovali približne dve tretiny subjektov. Výnimkou bol rok 2009, kedy mliekarenský priemysel ako celok dosiahol zisk v dôsledku extrémne nízkej nákupnej ceny mlieka. Hlavným problémom nestabilných hospodárskych výsledkov je výška nákupnej ceny mlieka, ktorá v posledných rokoch zaznamenala výrazné výkyvy. Na uvedenú situáciu tiež vplýva dovoz mliečnych výrobkov zo zahraničia, pretože väčšina slovenských spotrebiteľov preferuje lacnejšie výrobky z dovozu. Adekvátne hospodárskym výsledkom sa vyvíjali ukazovatele rentability vypočítané z nákladov, výnosov, výroby a tržieb (Tab.12).

Čo sa týka ďalších ekonomických ukazovateľov (Graf 2), tržby za vlastné výrobky a služby sa na výnosoch v roku 2012 podieľali 69,3%-ami, ich hodnota od roku 2004 len mierne vzrástla (+3,9%). Rastúci trend bol zaznamenaný aj pri nákladoch (+3,3%), výrobe (+7,7%), výnosoch (+5,2%) a pridanej hodnote, ktorá vzrástla až o 84,1%.

Rentabilita mliekarenského priemyslu (%)

Profit/cost ratio of milk industry (%)

Tab. 12

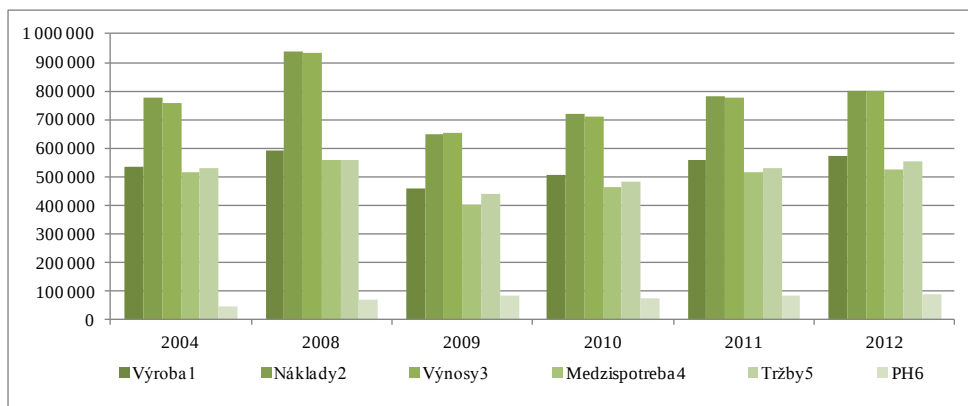
Rentabilita ¹	2004	2008	2009	2010	2011	2012
. nákladov ²	-2,1	-0,8	0,4	-1,0	-0,1	-0,4
. výnosov ³	-2,1	-0,8	0,4	-1,0	-0,1	-0,4
. výroby ⁴	-3,0	-1,2	0,6	-1,4	-0,2	-0,5
. tržieb ⁵	-3,0	-1,3	0,6	-1,5	-0,2	-0,5

Prameň: Potrav (MPRV SR), vlastné výpočty⁶

1/ Profit/cost ratio of, 2/ costs, 3/ revenues, 4/ production, 5/ sales, 6/ Source: Potrav (MARD SR), own calculations

Vybrané ekonomické ukazovatele mliekarenského priemyslu (tis. EUR)
Selected economic indicators of milk industry (th. EUR)

Graf 2

Prameň: Potravná (MPRV SR), vlastné výpočty⁷

Poznámka: Tržby za vlastné výrobky a služby; PH – pridaná hodnota⁸

1/ Production, 2/ costs, 3/ revenues, 4/ intermediate consumption, 5/ sales, 6/ value added, 7/ Source: Potravná (MARD SR), own calculations

V štruktúre **nákladov** sledovaného priemyslu predstavovala medzispotreba v posledných troch rokoch približne 65,4%, pričom jej objem v porovnaní s rokom 2004 klesol o 1 p.b. Podiel miezd na výrobných nákladoch od roku 2009 klesá (cca o 0,7 p.b.), v roku 2012 dosiahol 5,2%.

Priemerná mesačná mzda mliekarenského sektora v roku 2012 (762 EUR) bola o 2,7% nižšia v porovnaní s priemernou mzdou v potravinárskom sektore. V tom istom roku pracovalo v mliekarenskom priemysle 4 530 zamestnancov, čo bolo o 20,1% menej ako v roku 2004. Bolo to spôsobené hlavne pokračujúcou reštrukturalizáciou mliekarenského priemyslu. Podiel zahraničného kapitálu na základnom imaní vzrástol zo 68,2% v roku 2004 na 76,8% v roku 2012.

Pozitívnym signálom do budúcnosti je skutočnosť, že **produktivita práce z pridanej hodnoty od roku 2004 vzrástla** viac ako dvojnásobne. K tomuto vývoju výrazne prispievajú podniky so zahraničným kapitálom, v ktorých hodnota uvedeného ukazovateľa výrazne prevyšuje priemernú úroveň sledovaného priemyslu.

Finančná disciplinovanosť mliekarenského priemyslu z hľadiska doby splácania svojich záväzkov z tržieb voči svojim dodávateľom sa v posledných rokoch mierne zlepšila (Tab.13). Kým v roku 2004 svoje záväzky splácal za 84 dní, v roku 2012 to bolo za 75 dní. O 2 dni sa zlepšila aj doba inkasa pohľadávok mliekarenského priemyslu od svojich odberateľov, ku ktorým patria hlavne obchodné spoločnosti. Z porovnania doby inkasa pohľadávok a splácania záväzkov vyplýva, že mliekarenský priemysel v roku 2012 svoje záväzky voči dodávateľom (väčšinou farmárom) splácal o 19 dní dlhšie ako mu jeho pohľadávky splácal obchod. Podiel záväzkov voči prvovýrobe z cudzích zdrojov sa zlepšil o 7,8 p.b., čo znamená, že mliekarenský priemysel skracuje nielen dobu splácania svojich záväzkov, ale aj ich podiel voči prvovýrobe.

Finančná disciplinovanosť v mliekarenskom priemysle (počet dní, %) Financial orderliness in milk industry (days, %)

Tab. 13

Ukazovateľ ¹	2004	2008	2009	2010	2011	2012
Doba inkasa pohľadávok ²	58	67	64	57	57	56
Doba splácania záväzkov z tržieb za vl. výr. a tovar ³	84	93	87	79	76	75
Podiel závaz. voči prvovýrobe z cudzích zdrojov (%) ⁴	15,8	12,7	10,1	10,2	13,6	8,0

Prameň: Potravná (MPRV SR), vlastné výpočty⁵

1/ Indicator, 2/ debt collection period, 3/ period of sales liabilities repayment (per own products and goods), 4/ share of liabilities towards primary production from external sources (%), 5/ Source: Potravná (MARD SR) 1-02, own calculations

V posledných deviatich rokoch z mliekarenského odboru odišlo 12 podnikateľských subjektov, čo naznačuje zvyšovanie koncentrácie mliekarenského priemyslu. Z hľadiska ich veľkosti definovanej počtom zamestnancov zanikli 3 veľké a 5 stredných podnikov a 4 podniky s maximálnym počtom 49 zamestnancov (Tab.14).

Počet podnikov v mliekarenskom priemysle The number of enterprises in milk industry

Tab. 14

Ukazovateľ ¹	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Rozdiel ² 2012/04
Celkom, z toho ³ :	41	40	42	45	51	30	31	29	29	-12
Podľa počtu zamest. ⁴										
. mikro (0-9)	6	11	13	14	21	5	5	4	4	-2
. malé ⁵ (10-49)	11	6	5	9	10	7	7	7	9	-2
. stredné ⁶ (50-249)	17	16	17	16	14	12	15	14	12	-5
. veľké (250-viac) ⁷	7	7	7	6	6	6	4	4	4	-3

Prameň: Potravná (MPRV SR), vlastné výpočty⁸

1/ Indicator, 2/ difference, 3/ total, out of which, 4/ according to the number of employers, 5/ small, 6/ medium, 7/ large (250-more), 8/ Source: Potravná (MARD SR), own calculations

Dlhodobým problémom mliekarenského priemyslu je nedostatočné využívanie výrobných kapacít (Tab.15), pričom v priebehu hodnotenia došlo k negatívnemu vývoju. V roku 2012 výrobné kapacity pre mlieko, maslo, kyslo-mliečne výrobky, tavené a prírodné syry neboli vyťažené ani na 50%. Mierne lepšia situácia bola pri vyťaženosti prírodných syrov (59,7%).

Využitie výrobných kapacít v mliekarenskom priemysle (%)
Using of production capacities in milk industry (%)

Tab. 15

Ukazovateľ ¹	2004	2008	2009	2010	2011	2012
Mlieko konzumné spolu ²	54,4	44,0	49,2	46,1	43,4	45,9
Kyslomlieč.výrobky spolu ³	47,1	28,6	22,9	19,1	18,4	35,0
Maslo ⁴	45,3	38,0	25,9	10,9	92,4	27,4
Syry prírodné ⁵	62,0	70,7	66,8	50,9	53,2	59,7
Syry tavené ⁶	59,0	55,2	48,9	51,0	51,8	45,8

Prameň: Potrav (MPRV SR), vlastné výpočty⁷

1/ Indicator, 2/ market milk in total, 3/ fermented milk products, 4/ butter, 6/ natural cheeses, 7/ processed cheeses, 8/ Source: Potrav (MARD SR), own calculations

Dopyt po výrobkoch mliekarenského priemyslu výrazne ovplyvňuje štruktúru produkcie jednotlivých mliečnych komodít. Vzhľadom na pokles celkovej produkcie kravského mlieka na Slovensku v období rokov 2004-2012, bol zaznamenaný klesajúci trend výroby niektorých komodít, a to s vyššou pridanou hodnotou, ktoré na kilogram produktu spotrebujú niekoľkonásobne viac surového mlieka v porovnaní s výrobou tekutých mliečnych výrobkov, pri ktorých boli zaznamenané opačné tendencie (Tab.16). Alarmujúcou je skutočnosť, že klesá celková produkcia kravských syrov, ktoré z hľadiska kvalitatívnych parametrov patria k našim proexportným a vysoko žiadaným komoditám na zahraničných trhoch, pričom pre vývoj produkcie mliečnych výrobkov vo vyspelých krajinách EÚ je charakteristická expanzia výroby syrov a čerstvých výrobkov. V súlade s trendom EÚ na Slovensku klesá výroba sušeného mlieka (-62,1%) a masla (-6,6%).

Výroba vybraných výrobkov z mlieka (t)
Production of selected milk products (t)

Tab. 16

Rok ¹	Konz. mlieko spolu ²	Sušené mlieko spolu ³	Syry prírodné ⁴	Syry tavené ⁵	Kyslo-mliečne výrobky ⁶	Maslo a nátierky ⁷
2004	292 712	11 550	37 105	11 747	50 279	13 131
2008	241 996	11 659	38 391	11 695	51 086	11 815
2009	262 748	7 339	35 163	10 315	50 879	10 069
2010	276 711	4 306	29 903	11 256	48 684	10 011
2011	297 387	3 763	31 819	11 663	54 427	12 216
2012	318 306	4 382	33 235	11 499	62 237	12 264
2012/2004	108,7	37,9	89,6	97,9	123,8	93,4

Prameň: Výkaz ML (MPRV SR), ŠÚ SR, vlastné výpočty⁸

1/ Year, 2/ market milk in total, 3/ milk powder, 4/ natural cheeses, 5/ processed cheeses, 6/ fermented milk products, 7/ butter and spreads, 8/ Source: The statement ML (MARD SR), SO SR, own calculations

Analýza vybraných ukazovateľov konkurencieschopnosti

Konkurencieschopnosť na základe zahraničnej obchodnej výmeny

Medzinárodnú konkurencieschopnosť agropotravinárskych produktov patriacich do vertikály mlieka je možné identifikovať na základe ukazovateľov obchodu (dovoz, vývoz a saldo obchodnej bilancie), pričom k sofistikovanejším patrí ukazovateľ komparatívnych výhod (index RCA).

Pri analýze zahraničného obchodu SR s výrobkami mliekarenského priemyslu sme sa zamerali na rozhodujúce položky, ktoré zásadným spôsobom každoročne ovplyvňujú našu celkovú obchodnú bilanciu – jednotlivé druhy mliečnych výrobkov (Tab. 17). Z dôvodu komplexnosti dopĺňame aj prehľad zahraničného obchodu so „surovinou“ pre mliekarenský priemysel – tekuté mlieko (Tab. 18). Napriek tomu, že položka colného sadzovníka HS 0401 „tekuté mlieko“ obsahuje okrem surového aj spotrebiteľské balenia mlieka, zaradili sme uvedenú položku medzi suroviny vychádzajúc z faktu, že chovatelia dojníc hlavne v prihraničných oblastiach SR dodávajú svoju produkciu surového kravského mlieka, v dôsledku lepších obchodných podmienok, do mliekarní v okolitých členských krajinách EÚ.

Vo vývoji zahraničného obchodu SR s mliečnymi výrobkami zaznamenávame v sledovanom období radikálne zmeny. Až do roku 2008 výrobky mliekarenského priemyslu dlhodobo patrili k našim významným exportným komoditám a pozitívne pôsobili aj na celkovú obchodnú bilanciu. Od roku 2009 však mliekarenský priemysel generuje výrazne negatívnu bilanciu zahraničného obchodu. Napriek kolísavému vývoju sme v roku 2012 v porovnaní s bazickým rokom vyviezli do zahraničia o 52,3 mil. EUR (+59,5%) viac mliečnych výrobkov. V rovnakom období sa hodnota importu celkovo zvýšila až o 148,3 mil. EUR (+229,9%). V dôsledku uvedeného vývoja mliekarenský priemysel v bazickom roku 2004 generoval prebytok obchodnej bilancie +23,4 mil. EUR (v roku 2008 ešte +16,9 mil. EUR), avšak rok 2012 skončil s výrazným deficitom na úrovni -72,6 mil. EUR (v roku 2010 až rekordných -94,2 mil. EUR). Negatívny vývoj možno pripísať všetkým položkám colného sadzovníka priradeným pod mliekarenský priemysel.

Postupný útlm výroby nielen na Slovensku, ale v celej EÚ, v dôsledku prebiehajúceho procesu rušenia podpôr exportu na pôde WTO, sa prejavil v zahraničnom obchode so sušeným mliekom. Sušené mlieko, aj vďaka podpore exportu prostredníctvom vývozných náhrad, sa naším výrobcom úspešne darilo umiestňovať na trhoch tretích krajín (hlavne Blízky Východ), čo sa do roku 2008 prejavilo vo výrazne kladnej obchodnej bilancii. Útlmom výroby sme sa v tomto segmente trhu stali nesebestační a čiastočne závislí od dovozu zo zahraničia.

Zahraničný obchod SR – mliekarenský priemysel* (tis. EUR)
Foreign trade of the SR – milk industry* (th. EUR)

Tab. 17

Názov výrobku ¹	2004	2008	2009	2010	2011	2012
VÝVOZ²						
Celkom³	87 924	167 499	109 826	134 243	128 905	140 248
z toho: Sušené mlieko ⁴	17 616	39 951	16 125	10 052	10 729	11 863
Kyslomliečne výrobky ⁵	7 489	17 940	16 146	15 032	19 194	22 879
Srvátka ⁶	2 244	4 856	3 534	4 651	6 596	7 312
Maslo ⁷	5 720	8 922	5 207	5 166	7 216	10 612
Syry a tvaroh ⁸	54 855	95 830	68 814	99 341	84 995	87 581
Laktóza a laktózový sirup ⁹	0	0	0	0	175	0
DOVOZ¹⁰						
Celkom³	64 506	150 646	162 064	228 485	205 134	212 818
z toho: Sušené mlieko ⁴	8 684	21 748	15 834	16 896	17 209	19 685
Kyslomliečne výrobky ⁵	13 228	39 678	37 719	38 452	39 274	37 035
Srvátka ⁶	2 797	3 049	4 295	7 925	8 540	6 598
Maslo ⁷	11 032	15 912	33 421	29 872	35 722	35 629
Syry a tvaroh ⁸	28 508	69 336	70 571	135 077	104 168	113 687
Laktóza a laktózový sirup ⁹	258	922	225	264	220	184
SALDO¹¹						
Celkom³	23 418	16 852	-52 238	-94 243	-76 229	-72 570
z toho: Sušené mlieko ⁴	8 931	18 203	291	-6 844	-6 480	-7 822
Kyslomliečne výrobky ⁵	-5 738	-21 738	-21 573	-23 419	-20 080	-14 156
Srvátka ⁶	-553	1 806	-761	-3 274	-1 944	714
Maslo ⁷	-5 311	-6 991	-28 214	-24 706	-28 506	-25 016
Syry a tvaroh ⁸	26 347	26 494	-1 756	-35 736	-19 173	-26 106
Laktóza a laktózový sirup ⁹	-258	-922	-225	-264	-46	-184

* Mliekarenský priemysel¹² - HS 0401, 0402, 0403, 0404, 0405, 0406, 1702 11-19

Prameň: Štatistický úrad SR, vlastné výpočty¹³

1/ Description, 2/ export, 3/ total, 4/ out of which: milk powder, 5/ fermented milk products, 6/ whey, 7/ butter, 8/ cheeses, 9/ lactose and syrup, 10/ import, 11/ trade balance, 12/ milk industry, 13/ Source: SO SR, own calculations

Zahraničný obchod SR s tekutým mliekom ako surovinou do mliekarenského priemyslu (tis. EUR)

Foreign trade of the SR with liquid milk as a raw material to milk industry (th. EUR)

Tab. 18

Ukazovateľ ¹	2004	2008	2009	2010	2011	2012	2012/04
Vývoz ²	54 174	105 944	64 963	91 738	112 643	92 424	170,6
Dovoz ³	8 905	48 398	30 851	49 221	56 742	43 232	485,5
Saldo ⁴	45 269	57 546	34 112	42 517	55 901	49 192	108,7

Prameň: ŠÚ SR, vlastné výpočty⁵

Poznámka: tekuté mlieko – HS 0401⁶

1/ Indicator, 2/ export, 3/ import, 4/ trade balance, 5/ Source: SO SR, own calculations, 6/ Note: liquid milk-HS 0401

Rozhodujúci podiel na aktívnej bilancii mliekarenského priemyslu SR do roku 2008 mali **syry a tvaroh**. V nasledujúcom období útlm exportu pri zvyšovaní hodnoty dovozu sa prejavil vo výrazne pasívnej obchodnej bilancii. Pokým ešte v roku 2008 obchod so syrmami generoval prebytok +26,5 mil. EUR, v roku 2012 už deficit -26,1 mil. EUR, čo predstavuje takmer 36,0% celkovej pasívnej bilancie mliekarenského priemyslu.

Hlavnou surovinou mliekarenského priemyslu je **tekutého kravské mlieko**. Z hľadiska colnej nomenklatúry sa jedná o značne diferencované mliečne výrobky - od tekutého mlieka a smotany (suroviny) počínajúc až po balené a trvanlivé mlieko a smotanu určené na priamu distribúciu spotrebiteľom. Popri tradičnom vývoze baleného mlieka sa vstupom SR do EÚ dramaticky zvýšil export tekutého mlieka. Odstránenie obchodných bariér po vstupe SR do EÚ aj napriek krátkej trvanlivosti surového kravského mlieka umožnilo jeho producentom hlavne v prihraničných oblastiach západného a južného Slovenska (nízke prepravné náklady) využívať lepšie obchodné podmienky spracovateľov mimo územia republiky. Avšak výhody spoločného trhu využívajú aj zahraniční producenti mlieka, čo sa prejavilo v prudkom zvýšení hodnoty dovozu. Pokiaľ v roku 2004 sme tekuté mlieko vyviezli za 54,2 mil. EUR, v roku 2012 už hodnota jeho vývozu dosiahla hodnotu až 92,4 mil. EUR (v roku 2011 rekordných 112,6 mil. EUR), čo predstavuje celkový nárast o 70,6% (Tab. 18). V porovnateľnom období sa hodnota dovozu tekutého mlieka zvýšila z 8,9 mil. EUR až na 43,2 mil. EUR (v roku 2011 rekordných 56,7 mil. EUR), t.j. celkový nárast až o 385,5%. Aj napriek výraznému nárastu hodnoty dovozu dosahujeme vysokú aktívnu bilanciu obchodnej výmeny. Napriek tomu skladba dovozu a vývozu je pre nás dlhodobo nepriaznivá. Značnú časť slovenského exportu predstavuje tekuté mlieko (surovina), pričom enormne vzrástol import mlieka v spotrebiteľskom balení (hlavne z ČR). Takýto stav jednak odčerpáva surovinu do zahraničia, čím sú domáce výrobné kapacity využité len čiastočne, a zároveň vyvoláva silnejúci konkurenčný tlak na domáce mliekarne.

Konkurencieschopnosť výr. mliekarenského priemyslu podľa indexu RCA Competitiveness of milk industry products according to RCA index

Tab. 19

Kód CS ¹	Komodita ²	Teritórium ³	2004	2008	2009	2010	2011	2012
0401	Mlieko tekuté ⁴	EÚ	2,05	1,07	1,05	0,93	0,88	0,78
		TK	V	11,69	3,70	V	V	6,93
0402	Mlieko sušené ⁵	EÚ	0,78	0,79	0,29	-0,45	-0,49	-0,68
		TK	11,11	5,92	8,88	12,84	8,02	11,13
0403	Kyslo-mliečne výrobky ⁶	EÚ	-0,30	-0,50	-0,54	-0,63	-0,52	-0,42
		TK	V	-4,25	-5,03	0,45	V	3,78
0405	Maslo a nátierky ⁷	EÚ	-0,44	-0,33	-1,55	-1,44	-1,43	-1,14
		TK	2,05	4,06	1,19	...	V	V
0406	Syry a tvaroh ⁸	EÚ	0,86	0,58	0,23	-0,01	-0,02	-0,21
		TK	4,58	4,09	4,93	5,63	3,70	3,14

Prameň: ŠÚ SR, vlastné výpočty; Poznámka: TK - tretie krajiny⁹

1/ Customs Tariff Book code, 2/ commodity, 3/ territory, 4/ liquid milk, 5/ milk powder, 6/ fermented milk products, 7/ butter and spreads, 8/ cheeses, 9/ Source: SO SR, own calculations; Note: TK – third countries

Z výsledkov **ukazovateľa komparatívnych výhod (RCA)** je evidentné, že na trhoch EÚ sme dlhodobo konkurencieschopní len s tekutým mliekom (Tab. 19). V rokoch 2004-2009 sme boli konkurencieschopní aj so slovenskými syrmi, o ktoré bol na trhoch EÚ veľký záujem. Napriek ich vynikajúcim kvalitatívnym parametrom sa od roku 2010 stali podľa indexu RCA nekonkurencieschopnými. Na trhoch tretích krajín je situácia pre slovenských

výrobcov priaznivejšia, o čom svedčí fakt, že všetky sledované komodity vo väčšine rokov monitorovaného obdobia dosahovali kladné hodnoty ukazovateľa komparatívnych výhod.

Cenová konkurencieschopnosť

Fenomén cenovej volatility, ktorý bol v poslednom období charakteristický nielen pre medzinárodné, ale aj domáce agrárne trhy, sa nevyhol ani vývoju cien kravského mlieka, ktoré je základnou surovinou pre mliekarenský priemysel. Svedčia o tom údaje v Tab. 20. V porovnaní hraničných rokov sledovaného obdobia (2009-2012) bolo na Slovensku zaznamenané najnižšie tempo rastu farmárskych cien mlieka spomedzi všetkých krajín V4.

Farmárska cena kravského mlieka a jej porovnateľné cenové hladiny (CPL) v krajinách V4

Farm price of cow milk and its comparable price levels in V4 countries

Tab. 20

Komodita ¹	Rok ²	EUR/t					CPL			
		SR ³	ČR ⁴	PR ⁵	MR ⁶	EÚ	ČR	PR	MR	EÚ
Mlieko ⁷	2009	257,4	226,3	207,1	218,6	268,2	1,14	1,24	1,18	0,96
	2010	273,1	282,8	266,8	260,9	306,7	0,97	1,02	1,05	0,89
	2011	318,0	336,5	294,1	313,1	340,0	0,95	1,08	1,02	0,94
	2012	309,1	309,7	286,2	304,3	326,0	1,00	1,08	1,02	0,95
	2012/2009	120,1	136,9	138,2	139,2	121,6				

Prameň: EK - CIRCA, Eurostat, MZ ČR, AKI MR, FAPA PR, FAPRI, prepočty VÚEPP⁸

Poznámka: mlieko-priemer tried (okrem ČR-trieda Q)⁹

1/ Commodity, 2/ year, 3/ Slovakia, 4/ Czech Republic, 5/ Poland, 6/ Hungary, 7/ milk, 8/ Source: EC-Circa, Eurostat, MA CR, AKI HU, FAPA PL, FAPRI, RIAFE calculations, 9/ Note: milk - average of classes (except the CR – class Q)

Numericky je možné cenovú konkurencieschopnosť voči porovnávaným krajinám vyjadriť pomocou aplikácie výpočtu indexu porovnateľnej cenovej hladiny (CPL) na konkrétne komodity. Z výsledných hodnôt vyplýva, že v rokoch 2010-2012 sme boli na domácich trhoch konkurencieschopní voči dovozom *čerstvého mlieka* z krajín V4. V tejto súvislosti je nutné poznamenať, že medzinárodný obchod s nespracovaným mliekom prebieha výhradne v prihraničných oblastiach, a to len v menších objemoch. Na trhy SR sa dovážajú hlavne *výrobky mliekarenského priemyslu*. Ich odbytová cena bola na slovenskom trhu jednoznačne konkurencieschopná voči dovozom z ČR, PR a MR pri tekutom a sušenom mlieku v celom sledovanom období (Tab. 21). Pri masle a syroch bola situácia v jednotlivých rokoch diferencovaná. V roku 2012 sme boli na domácom trhu konkurencieschopní voči dovozom eidamskej tehly z ČR a masla z PR a MR.

Odbytové ceny mliek. výrobkov a ich porovnateľné cenové hladiny (CPL) v krajinách V4**Processor prices of milk products and their comparable price levels (CPL) in V4 countries**

Tab. 21

Komodita ¹	Rok ²	EUR/kg, l					CPL			
		SR ³	ČR ⁴	PR ⁵	MR ⁶	EÚ	ČR	PR	MR	EÚ
Maslo ⁷	2009	3,55	2,83	2,70	3,60	2,45	1,25	1,31	0,99	1,45
	2010	4,13	3,65	3,49	4,01	3,47	1,13	1,18	1,03	1,19
	2011	4,66	4,12	3,64	4,67	3,80	1,13	1,28	1,00	1,23
	2012	4,32	3,60	3,81	4,64	3,13	1,20	1,13	0,93	1,38
	2012/2009	121,7	127,2	141,1	128,9	127,8				
Eidamská tehla ⁸	2009	3,38	3,14	2,53	2,90	3,30	1,08	1,34	1,17	1,02
	2010	3,91	3,42	3,23	3,38	3,35	1,14	1,21	1,16	1,17
	2011	4,16	3,82	3,29	3,90	3,22	1,09	1,26	1,07	1,29
	2012	4,19	3,70	3,21	3,55	3,15	1,13	1,31	1,18	1,33
	2012/2009	124,0	117,8	126,9	122,4	95,5				
Polotučné mlieko tekuté ⁹	2009	0,36	0,43	0,39	0,50	.	0,83	0,91	0,71	
	2010	0,41	0,44	0,41	0,48	.	0,93	1,00	0,85	
	2011	0,44	0,48	0,41	0,49	.	0,92	1,07	0,90	
	2012	0,41	0,45	0,42	0,45	.	0,91	0,98	0,91	
	2012/2009	115,1	104,7	107,7	90,0	.				

Prameň: PPA SR - ATIS, MZ ČR, AKI MR, FAPA PR, EK - CIRCA, FAPRI, kalkulácie VÚEPP¹⁰Poznámka: . nedisponibilné údaje¹¹

1/ Commodity, 2/ year, 3/ Slovakia, 4/ Czech Republic, 5/ Poland, 6/ Hungary, 7/ butter, 8/ edam cheese, 9/ semi-fat liquid milk, 10/ Source: APA SR-ATIS, MA CR, AKI HU, FAPA PL, EC-CIRCA, FAPRI, RIAFE calculations, 11/ Note: data not available

Na zahraničných trhoch v rokoch 2009-2012 sme neboli konkurencieschopní s čerstvým kravským mliekom v Česku, Poľsku a Maďarsku. Ako bolo uvedené v predchádzajúcom texte, na medzinárodných trhoch sa obchoduje najmä s *výrobkami mliekarenského priemyslu*. Odbytová cena slovenského masla, eidamskej tehly a sušeného mlieka nebola ani v jednom roku sledovaného obdobia konkurencieschopná na trhoch krajín V4. Obdobná situácia bola pri polotučnom tekutom mlieku na trhoch v Poľsku (v celom sledovanom období), v Česku (okrem roku 2009) a v Maďarsku (len v rokoch 2009 a 2010).

Nákladová konkurencieschopnosť

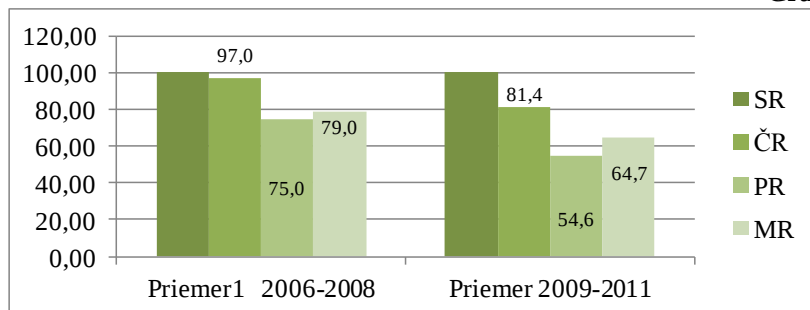
Z medzinárodnej komparácie nákladov na výrobu 1 litra kravského mlieka v rokoch 2006-2008 a 2009-2011 vyplýva, že v ani jednom spriemerovanom období sme z hľadiska nákladovosti konkurencieschopnosť s krajinami V4 nedosiahli. V stredoeurópskom regióne naša krajina dlhodobo vyrába mlieko pri najvyšších nákladoch, pričom v období rokov 2009-2011 sa rozdiel medzi výškou nákladov v sledovaných krajinách zvýšil v neprospech Slovenska (Graf 5).

Medzinárodná komparácia celkových nákladov na výrobu

1 litra kravského mlieka (SR=100%)

International comparison of total costs on production of 1 litre of cow milk (SR=100%)

Graf 5

Prameň: ŠÚ SR, FAPA -PR, MA ČR, ÚZEI, AKI -MR, vlastné výpočty²

1/ Average, 2/ Source: SO SR, FAPA -Poland, MA of the Czech Republic, IAEI, AKI -Hungary, own calculations

Medzinárodná komparácia dojnosti v roku 2011 (l/rok)

International comparison of milk yield in 2011 (l/year)

Tab. 22

Ukazovateľ ¹	SR	ČR	PR	MR
Dojnosť ²	5 946	7 128	4 618	6 667

Prameň: VÚEPP, FAPA PR, MZ ČR, ÚZEI, AKI MR³

1/ Indicator, 2/ milk yield, 3/ Source: RIAFE, FAPA -Poland, MA of the Czech Republic, IAEI, AKI -Hungary

Z disponibilných národných štatistík vyplýva, že v roku 2011 bola vyššia dojnosť ako na Slovensku zaznamenaná v Česku (+19,9%) a v Maďarsku (+12,1%). V Poľsku však priemerná dojnosť nadojila o 22,3% mlieka menej ako na Slovensku (Tab. 22). Objektívne zhodnotiť úroveň intenzity výroby mlieka v jednotlivých krajinách však nie je možné, nakoľko priemerná dojnosť je priamo úmerná technológii chovu a úrovni výživy, ale závisí hlavne na plemennej štruktúre chovov, t.j. od percentuálneho podielu mliekových, kombinovaných a mäsových typov plemien na celkovom početnom stave dojníc.

Záver

Cieľom predkladaného príspevku bolo zhodnotiť situáciu v dodávateľsko-odberateľskom reťazci mlieka na Slovensku v období rokov 2004-2012 v súvislosti s konkurencieschopnosťou našich produktov na domácom, ale aj zahraničnom trhu. Mlieko ako základnú surovinu do mliekarenského priemyslu vyrábame v dostatočnom objeme, aj keď podiel produkcie mlieka na jeho spotrebe v sledovanom období výrazne klesol (zo 127,6% na 100,1%). Problematickým sa javí aj mliekarenský priemysel, ktorý dlhodobo dosahuje negatívne hospodárske výsledky, pričom konkurencieschopnosť mliečnych výrobkov meraná ich podielom na domácom trhu permanentne klesá (z 84,2% na 55,5%). Na zahraničných trhoch sa konkurencia mliečnych výrobkov postupne zhoršuje, od roku 2010 sme na trhu EÚ konkurencieschopní len s tekutým mliekom. Negatívnym je fakt, že sa zmenila štruktúra mliekarenskej produkcie v prospech výrobkov s nižšou pridanou hodnotou.

K hlavným príčinám klesajúcich stavov dojníc a následne produkcie mlieka patrí nízka rentabilita prvovýroby mlieka a jeho vysoká nákladovosť v porovnaní s vyspelými krajinami EÚ, rast cien vstupov a volatilita farmárskych cien mlieka. Situáciu v prvovýrobe, ale hlavne v spracovateľskom priemysle tiež výrazne ovplyvňuje politika obchodných reťazcov, ktoré na Slovensko dovážajú príliš mnoho mliečnych výrobkov zo zahraničia, ktoré cenovo konkurujú slovenským produktom.

Literatúra

- [1] GÁLIK, J. a kol.: Dosahy rozhodnutí svetovej obchodnej organizácie na agropotravinársky zahraničný obchod Slovenskej republiky. Štúdia č. 170/2011. Bratislava: VÚEPP, 2011, s. 150 ISBN 978-80-8058-555-6
- [2] GÁLIK, J. a kol.: Analýza a prognóza konkurencieschopnosti poľnohospodárskej a potravinárskej výroby Slovenskej republiky. Štúdia č.177/2012. Bratislava: VÚEPP, 2012. 214 s. ISBN 978-80-8058-575-4.
- [3] MATOŠKOVÁ, D. a kol.: Prierezové charakteristiky súčasného agropotr. dodávateľského reťazca s akcentom na komodity živočíšneho pôvodu. Štúdia č.172/2011. Bratislava: VÚEPP, 2011. 128 s. ISBN 978-80-8058-557-0.
- [4] MATOŠKOVÁ, D. a kol.: Slovenský trh potravín, poľnohospodárskych a nepotravinárskych produktov a perspektívy jeho špecifickej ponuky. Štúdia č. 144/2009. Bratislava: VÚEPP, 2009, s. 126 ISBN 978-80-8058-496-2
- [5] MATOŠKOVÁ, D. – GÁLIK, J.: Konkurencieschopnosť slovenských výrobkov živočíšneho pôvodu. Bratislava: VÚEPP, 2013. 166 s. V texte tabuľkové prílohy, grafy, schémy. ISBN 978-80-8058-594-5. (CD). Dostupné na internete: <www.vuepp.sk>.
- [6] ŠAJBIDOROVÁ, V.: Mlieko. Situačná a výhľadová správa. Bratislava: VÚEPP, MPRV SR, 2005 až 2013. ISSN 1338-9246
- [7] VESELÁ, Z.: Mléko. Situační a výhledová zpráva. Praha: MZe ČR, 2013, s. 101
- [8] Spotreba potravín v SR. Bratislava: ŠÚ SR, 2011, s. 29. ISBN 978-80-8121-056-3
- [9] Náklady a výnosy poľnohospodárskych výrobkov v SR za roky 2004, 2008-2012 v triedení podľa výrobných oblastí. Bratislava: VÚEPP, 2005, 2009-2013. ISBN 80-8058-525-9
- [10] www.ec.europa.eu

Došlo 5. 2. 2014

Kontaktná adresa

Ing. Dagmar MATOŠKOVÁ, PhD.

Ing. Jozef GÁLIK, PhD.

NPPC-Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Trenčianska 55, 824 80 Bratislava

tel. 02 58243 273

e-mail: dagmar.matoskova@vuepp.sk

tel. 037 6410 194

e-mail: jozef.galik@mail.t-com.sk

Zlatica Muchová - Anna Stred'anská - Ľubomír Konc

Návrh inovatívneho prístupu v stanovení hodnoty pozemkov v projektoch pozemkových úprav

A proposal for an innovative approach to the determination of the value of plots in the comprehensive land consolidation projects

Abstract According to the law on comprehensive landscape adaptations, the owners are entitled to obtain a compensation for the plots involved in the landscape consolidations. New plots have to be "equivalent" to the old ones. Slovak law states that the plots are of an adequate value if the new plots are valued in the range of $\pm 10\%$ of the old ones. Same $\pm 10\%$ criterion applies for the area of the plots as well. The value of a plot is determined on the basis of the official value of the plot soils according to the (seven-position) code of the valued (bonited) soil ecological units (BPEJ). BPEJ areas do not overlap with the plots, neither the old or new ones. The land consolidation designers face a difficult task to satisfy the value requirements for the proposed plots especially in rugged territories with heterogeneous soils having diverse BPEJ values. This contribution addresses the above mentioned problem by a proposal based on relative values of plots using adaptive coefficients determined by a multicriterion evaluation of a territory. The proposal is illustrated on a particular example in this paper.

Key words landscape consolidations/adaptations, compensation, plot value, valued (bonited) soil ecological units (BPEJ), multicriterion evaluation of plots

Abstrakt Podľa zákona o pozemkových úpravách, patrí vlastníkom pozemkov za pozemky podliehajúce pozemkovým úpravám vyrovnanie, pričom nové pozemky majú byť primerané pôvodným pozemkom. Na Slovensku v zmysle zákona je hodnota nových pozemkov primeraná, ak nie je v porovnaní s hodnotou pôvodného pozemku vyššia alebo nižšia o viac ako desať percent a čo sa týka výmery, rozdiel výmery pôvodných pozemkov a nových pozemkov nepresahuje desať percent výmery pôvodných pozemkov. Určenie hodnoty pozemkov vychádza z úradnej ceny pôdy podľa sedemmiestneho kódu bonitovaných pôdno-ekologických jednotiek (BPEJ), ktoré sa vyskytujú na hodnotenom pozemku. Je zrejmé, že hranice areálov BPEJ sa nekryjú s hranicami pozemkov či už pôvodných alebo navrhovaných. Zvlášť v členitejšom území, pri vyššej heterogenite pôdných vlastností a pestrejšom zastúpení BPEJ (s rôznou hodnotou), projektanti pozemkových úprav sa stretávajú s problémom uspokojenia vlastníkov s určenou hodnotou nových pozemkov. Príspevok sa zaoberá možnosťou riešenia tohto problému návrhom stanovenia pomernej hodnoty pozemkov

pomocou opravných koeficientov, určených systémom kritériálneho hodnotenia územia. Overenie tohto riešenia je v príspevku dokumentované na konkrétnom príklade.

Kľúčové slová pozemkové úpravy, vyrovnanie, hodnota pozemku, bonitované pôdno-ekologická jednotky (BPEJ), viackritériálne hodnotenie pozemkov

Pozemkové úpravy (PÚ) sú nástrojom na dosiahnutie takého funkčného usporiadania územia, ktoré umožní každému vlastníkovi pôdy disponovať so svojím majetkom pri rešpektovaní zásad ochrany a tvorby krajiny a potenciálov pôdy a iných zložiek životného prostredia (Lazúr, R. - Berecová, B. - Rebičová, D., 2004). V zmysle zákona č. 330/1991 Zb. o pozemkových úpravách, usporiadaní pozemkového vlastníctva, pozemkových úradoch, pozemkovom fonde a o pozemkových spoločenstvách v znení neskorších predpisov, za pozemky podliehajúce pozemkovým úpravám patrí vlastníkom pozemkov vyrovnanie zodpovedajúce hodnote ich pozemkov a trvalých porastov, ktoré sa na nich nachádzajú. Vyrovnanie patrí aj vlastníkom spoluvlastníckych podielov. Nové pozemky majú byť svojím druhom, výmerou, bonitou, polohou a hospodárskym stavom primerané pôvodným pozemkom, pričom sa prihliada na výhody získané pozemkovými úpravami. Pre stanovenie hodnoty pôvodných a nových pozemkov je podkladom prienik vrstvy hraníc pozemkov s hodnotovou mapou. Hodnotová mapa predstavuje plochy priestorového rozmiestnenia bonitovaných pôdno-ekologických jednotiek s označením ich 7-miestneho kódu a hodnotou v € za m². Hodnotový cenník je podľa 7-miestneho kódu BPEJ zverejnený vo vyhláske ministerstva pôdohospodárstva č. 38/2005 Z.z. o určení hodnoty pozemkov a porastov na nich na účely pozemkových úprav. Skutočnosť, že areály hodnôt, ktoré sú prezentované aktualizovanými areálmi BPEJ neodzrkadľujú skutočnú hodnotu pozemku, konštatuje veľa autorov napr. (Stredánská, A. - Buday, Š., 2006; Bujnovský a kol., 2009; Buday, Š., 2012; Buday, Š. - Vilček, J., 2013). Paušálne uplatňovanie ohodnocovania pozemkov súčasným spôsobom vedie k nezhodám najmä v tých prípadoch, keď sú vlastníci umiestnení v miestach, kde je výrazný rozdiel dvoch susedných hodnôt BPEJ. Značné problémy spôsobuje aj skutočnosť, že mnohokrát nie je možné dodržať klauzulu primeranosti nárokov v hodnote. Podľa Budaya, Š. - Bradáčovej, K., 2007 a Muchovej, Z., 2013 skúsenosti ukazujú, že vlastníkom menej záleží na bonite, viac kladú dôraz na dodržanie výmery. A vôbec sa nedá dodržať primeranosť nových pozemkov v hodnote, pokiaľ sa jedná o pozemky s predpokladom budúcej výstavby. V tomto prípade sú vlastníci ochotní ísť hodnotovo aj viac ako o 50 % nižšie s predpokladom dodržania výmery. Možnosťou prehodnotenia súčasného postupu ohodnocovania pozemkov a nájdenia nového postupu, ktorý by reálnejšie zohľadňoval benefit pozemkov, ktorý ponúka tá-ktorá lokalita určená na vyčleňovanie pozemkov sa venujeme v predloženom príspevku.

Metodický postup

Celý postup je prispôsobený platnej legislatíve v procese pozemkových úprav a metodickým návodom s využitím areálov hodnôt stanovených v metodickom návode. K nosným legislatívnym a metodickým predpisom patria:

- Zákon Slovenskej národnej rady č. 330/1991 Zb. o pozemkových úpravách, usporiadaní pozemkového vlastníctva, pozemkových úradoch, pozemkovom fonde a o pozemkových spoločenstvách v znení neskorších predpisov,
- Vanek, J., Hudecová, Ľ. a kol. 2008. Metodický návod na vykonávanie geodetických činností pre projekt pozemkových úprav. 2008. Bratislava: ÚGKK, 2008,
- Vyhláška č. 38/2005 Z. z. o určení hodnoty pozemkov a porastov na nich na účely pozemkových úprav.

Praktické riešenie, z ktorého vychádzame predpokladá:

- Riešením nepodmieniť zmenu legislatívy a metodiky pozemkových úprav s výnimkou poradia jednotlivých etáp spracovania projektu PU.
- Ocenenie lesných pozemkov navrhujeme ponechať bez zmeny.
- Zachovať princíp hodnotovej mapy.
- Zohľadniť praktické skúsenosti pri oceňovaní formou koeficientov, ktoré budú stanovené na základe znalostí miestnych pomerov.
- Zohľadniť územný rozvoj v obvode pozemkových úprav na základe územného plánu obce príp. zámerov na základe prerokovaní so zastupiteľstvom.
- Vyhnúť sa disproporciám spôsobených hranicami BPEJ v rámci projekčných celkov.

Mapa hodnoty pozemkov vychádzajúca len z hraníc areálov BPEJ a druhov pozemkov spôsobuje problémy pri stanovení pomernej hodnoty nových pozemkov v rámci navrhnutých projekčných celkov. Hranice areálov BPEJ sú v mnohých prípadoch diametrálne odlišné od hraníc projekčných celkov, pretínajú ich náhodne spravidla na základe vyhodnotenia DMR a iných kritérií, ktoré s projektovaním nových pozemkov nemajú nič spoločné.

Prax ukázala, že nie je problém nájsť v tom istom pôdnom celku susediace areály s dvojnásobným rozdielom hodnoty. Tento fakt enormne sťažuje projektovanie nových pozemkov pri dodržaní zákonných kritérií. Vo väčšine prípadov je prioritným faktorom pre vlastníka dodržanie výmery nového pozemku s minimálnym rozdielom a nie až s maximálne dovolenou zákonnou toleranciou 10 %.

Pri projektovaní nových pozemkov vychádza spracovateľ projektu pozemkových úprav (PPU) hlavne zo Všeobecných zásad funkčného usporiadania územia (VZFU), kde sú navrhnuté projekčné celky a z prejednávania návrhu nových pozemkov s vlastníkmi. Sú to plochy poľnohospodárskej pôdy určené na následnú parceláciu nových pozemkov. Pôdne celky tvoríme tak, aby v nich boli nové pozemky vyčleňované podľa budúceho spôsobu využívania. Pôdny celok môže mať rôzny tvar a veľkosť a podľa okolností sa môže celý pôdny celok stať jedným samostatným novým pozemkom, alebo bude rozdelený na niekoľko

nových pozemkov (v následnej etape projektu – Návrh nového usporiadania pozemkov v obvode projektu pozemkových úprav). Projektant v tejto etape určí základné ukazovatele pre tvorbu optimálnych pôdných celkov (Muchová, Vanek a kol. 2009).

Po prerokovaní s vlastníkom sa pozemky umiestňujú do navrhnutých projekčných celkov na základe dohody. Hranice areálov hodnôt do tohto procesu vstupujú ako cudzorodý prvok s úplne odlišným priebehom hraníc (mnohokrát kopírujúci napr. vrstevnice), ale aj s veľkým významom pre návrh nového pozemku. Ako logický záver z predchádzajúcich faktov vyplýva stotožnenie hraníc týchto riadiacich prvkov pre projektovanie. V prípade stotožnenia je potrebné už v etape VZFÚ citlivo postupovať k tvorbe projekčných celkov a mať na zreteli fakt, že sa vytvárajú areály s homogénnou hodnotou. Tu by bolo nutné pozmeniť zaužívané poradie etáp spracovania PPU, pretože ak chceme stotožniť hranice areálov hodnôt s projekčnými celkami musíme tak urobiť ešte pred vytvorením registra pôvodného stavu, ktorý obsahuje hodnoty pôvodných pozemkov. V praxi to znamená, že po etape spracovania polohopisu a výškopisu by bolo nutné spracovať najprv aktualizáciu BPEJ, Miestny územný systém ekologickej stability (MÚSES) a naň nadväzujúce VZFU.

Z hľadiska projektovania pozemkových úprav predstavuje hodnota určité pomerné číslo pre porovnanie vstupujúcich a vystupujúcich pozemkov. V žiadnom prípade sa nejedná o cenu pozemku v zmysle obchodných vzťahov. Podľa Budaya (2012), neexistuje žiaden mechanizmus, ktorý by túto hodnotu (štátom regulovanú úradnú cenu) transformoval na cenu trhovú.

Výsledky a diskusia

Podľa nového postupu ohodnocovania pozemkov navrhujeme určiť iba jediný areál hodnoty pre projekčný celok. V prvej fáze výpočtu určíme základnú hodnotu ako vážený aritmetický priemer jednotlivých výmer a cenových hodnôt BPEJ zastúpených na pozemku, kde váhu tvorí výmera projekčného celku (súčet výmer všetkých BPEJ) (1):

$$H_z = \frac{P_1 x h_1 + P_2 x h_2 + \dots + P_n x h_n}{P_1 + P_2 + \dots + P_n} \quad (1)$$

kde:

- H_z - priemerná základná hodnota projekčného celku v $\text{€} \cdot \text{m}^{-2}$
- P_1 až P_n - výmera areálu príslušnej BPEJ v m^2 ,
- H_1 až H_n - hodnota príslušnej BPEJ podľa Vyhlášky č. 38/2005 Z. z. v $\text{€} \cdot \text{m}^{-2}$,
- n - počet areálov BPEJ v rámci projekčného celku

Základná hodnota však neodzrkadľuje cieľovú hodnotu, ku ktorej sa chceme dopracovať, pretože reprezentuje iba upravenú hodnotu podľa BPEJ. Na záujmové územie (projekčný celok) pôsobí však mnoho faktorov, ktoré hodnotu pozemku môžu ovplyvniť. Kvôli zjednodušeniu a prehľadnosti určenia hodnoty pozemkov stanovíme dva základné faktory F_R

(faktor rozvoja), a F_M (miestny faktor), ktoré môžu v sebe zahŕňať ďalšie podmnožiny vplyvov. Faktory budú stanovené násobnými koeficientmi pre hodnotu Hz.

Tieto faktory sú určitou zjednodušenou analógiou metódy polohovej diferenciácie v zmysle vyhlášky č. 254/2010 Z. z., ktorou sa mení vyhláška č. 492/2004 Z. z. o stanovení všeobecnej hodnoty majetku v znení neskorších predpisov, postačujúce na účely projektov pozemkových úprav.

Faktor rozvoja F_R

Prvý faktor, ktorý sme nazvali F_R - faktor rozvoja reprezentuje násobný koeficient založený na budúcich perspektívach územného rozvoja obce. Tento faktor "budúcnosti" zahŕňa v sebe územný plán obce ak existuje, územné rezervy pre individuálnu bytovú výstavbu (IBV), kultúrno-spoločenské a oddychové/rekreačné objekty a ostatné investičné zámery v obci. Hodnoty faktora rozvoja znázorňuje tab. 1.

Limity faktora rozvoja stanovíme v intervale 1,05 až 1,25 s krokom 0,05. Charakteristika stanoveného koeficienta je ilustratívna.

Konečnú hodnotu faktora rozvoja pre každý projekčný celok stanovuje po prerokovaní predstavenstvo združenia účastníkov pozemkových úprav na návrh projektanta v spolupráci so správnym orgánom.

Hodnoty faktora rozvoja F_R

Values of the development factor F_R

Tab. 1

Hodnota faktora rozvoja F_R ¹	Charakteristika ²
1,05	Územia pre rekreačno-oddychové zóny ³
1,10	Priemyselná výstavba v strednodobom časovom horizonte ⁴
1,15	IBV v strednodobom časovom horizonte ⁵
1,20	Priemyselná výstavba do 5 rokov ⁶
1,25	IBV v časovom horizonte do 5 rokov ⁷

Prameň: autori / Source: Authors

1) Value of the development factor F_R , 2) Characteristics, 3) Territories for recreation and leisure, 4) Industrial construction in the medium term, 5) Individual housing construction in the medium term, 6) Industrial construction to 5 years, 7) Individual housing construction to 5 years

Faktor miestnych pomerov F_M

Druhý faktor, ktorý sme nazvali faktor miestnych pomerov F_M , reprezentuje množinu vplyvov vyplývajúcich z historických, miestnych, prírodno-spoločenských súvislostí ovplyvňujúcich hodnotu pozemkov. Faktor je postavený na znalostiach miestnych obyvateľov v záujmovom území. Hodnoty faktora miestnych pomerov znázorňuje tab. 2.

Hodnoty miestnych pomerov F_M
Values of the local conditions factor F_M

Tab. 2

Hodnota faktora miestnych pomerov F_M ¹	Charakteristika ²
1,05	Úrodnosť pôdy podľa miestnych znalostí a skúseností, ktorá nie je postavená na údajoch BPEJ ³
1,10	Spoločensko-historická lukratívnosť územia podľa miestnych pomerov ⁴
1,15	Lukratívnosť z hľadiska prístupnosti, príbuzenských vzťahov a iných miestnych faktorov ⁵

Prameň: autori / Source: Authors

1) Value of the local conditions factor F_M , 2) Characteristics, 3) Soil fertility according to local knowledge and experience, which is not based on BPEJ data, 4) Socio-historical lucrativeness of the area based on local conditions, 5) Lucrativeness in terms of accessibility, family relationships, and other local factors

Limity faktora rozvoja stanovíme v intervale 1,05 až 1,15 s krokom 0,05. Hodnotu stanoveného koeficienta stanovuje predstavenstvo združenia účastníkov pozemkových úprav na základe znalostí územia a jeho územno-historických a spoločenských súvislostí. Hodnota faktorov F_R aj F_M sa stanovuje pre každý projekčný celok. V rámci projekčného celku nemôže byť použitých viacero hodnôt faktorov F_R aj F_M .

Príklad:

Na ilustráciu navrhovaných postupov sme vybrali poľnohospodársky obrábané územie - veľkoblková orná pôda. V našom prípade ide o pôdny celok č. 1, na ktorom si ukážeme uplatnenie súčasných a navrhovaných postupov stanovenia hodnoty nových pozemkov. Na tomto projekčnom celku je 10 areálov BPEJ (tab.4) a jeho homogenita je 73%. Nesplňa teda požadované kritérium 80%-nej homogenity. To upozorňuje projektanta na možnosť, že ani projektované nové pozemky na tomto pôdnom celku nemusia byť dostatočne homogénne, čo sa prejaví aj v ich príliš rozdielnej hodnote.

Pri prerokovaní návrhu nového stavu máme požiadavku umiestniť dvoch súrodencov vedľa seba do samostatných parciel (nových pozemkov označených 1A a 1B), čo vyplýva zo zákona a ktorí boli predtým v podielovom spoluvlastníctve. V registri pôvodného stavu má pôvodný pozemok určitú hodnotu, ktorá bude pre všetkých podielových spoluvlastníkov rovnaká a ktorá určuje aj hodnotu nových pozemkov pri zachovaní kritérií primeranosti. Polohu nových pozemkov znázorňuje obrázok 1.

Umiestnenie oboch nových pozemkov v rámci pôdneho celku New plots allocation within a soil unit

Obr. 1

Prameň: autori / Source: Authors

Hodnotu pozemku určíme ako súčet hodnôt areálov BPEJ nachádzajúcich sa v novom pozemku podľa postupu určeného vyhláškou č. 38/2005 Z. z. (tab.3).

Výpočet hodnoty pozemkov súčasným spôsobom The calculation of the land value by the present way

Tab. 3

Označenie pozemku ¹	Výmera pozemku ² [m ²]	Kódy BPEJ na pozemku ³	Výmera BPEJ na pozemku ⁴ [m ²]	Jednotková hodnota BPEJ ⁵ [€/m ²]	Hodnota BPEJ na pozemku ⁶ [€]	Hodnota pozemku ⁷ [€]
1A	27 699,44	0251413	6413,86	0,12	744,65	2 203,73
		0287243	11739,84	0,08	895,75	
		0287443	8974,93	0,06	551,06	
		0292783	570,81	0,02	12,27	
1B	27 753,60	0251413	6779,70	0,12	787,12	2 003,79
		0287243	8123,51	0,08	619,82	
		0287443	8034,03	0,06	493,29	
		0292783	4816,36	0,02	103,55	

Prameň: autori / Source: Authors

1) Plot identification, 2) Plot area 3) BPEJ codes for a plot, 4) BPEJ area for a plot, 5) BPEJ unit value, 6) BPEJ value for a plot, 7) Plot value

Vlastníci samozrejme očakávajú rovnakú hodnotu a výmeru nových pozemkov. Je logické, že väčšinou vlastníci prihliadajú hlavne na výmeru. Pre zjednodušenie nebudeme uvažovať s príspevkom na spoločné zariadenia a opatrenia. V projektovom celku 1 sme naprojektovali dva približne rovnaké pozemky. Už pri projektovaní sme sa snažili čiastočne zmenšiť výmeru, kde sme predpokladali vyššiu hodnotu. Zmena výmer u spoluvlastníctva je veľmi citlivou záležitosťou. preto sme sa snažili ju zmeniť v prospech jedného vlastníka zhruba o jedno percento, čo však v absolútnej hodnote predstavuje vyše 50 m². Keď porovnáme

hodnoty oboch pozemkov, ktoré by mali byť rovnaké na základe ideálneho spoluvlastníctva prichádzame k záveru, že ich rozdiel je 10 % čo však v absolútnej hodnote predstavuje 200 € čo je vidieť v tab. 3. V prípade nezníženia výmery by sme prekročili kritérium primeranosti podľa zákona 330/1991 Zb. Z praktického hľadiska a skúseností sú nerovnaké hodnoty aj pri splnení kritérií primeranosti u spoluvlastníkov často zdrojom námietok a sporov.

Nami navrhované riešenie budeme prezentovať pre dve situácie:

a) lokalita sa nachádza v území určenom na ďalšie poľnohospodárske využitie, bez predpokladu investičnej výstavby alebo iného funkčného využitia,

b) lokalita sa nachádza v území s predpokladom zvýšeného záujmu o iné ako poľnohospodárske využitie.

Prvým krokom pre oba prípady je stanovenie priemernej základnej hodnoty projekčného celku váženým aritmetickým priemerom v $\text{€} \cdot \text{m}^{-2}$ (vzorec 1).

Priemerná základná hodnota projekčného celku

Average base value of a project unit

Tab. 4

Označenie proj. celku ¹	Kódy BPEJ na proj. celku ²	Výmera BPEJ na proj. celku ³ [m ²]	Jednotková hodnota BPEJ ⁴ [€·m ⁻²]	Hodnota BPEJ na proj. celku ⁵ [€]	Hodnota proj. celku ⁶ [€]	Priemerná základ. hodnota proj. celku ⁷ [€·m ⁻²]
1	0251013	1 323,03	0,16	206,39	38 298,34	0,084
	0251413	46 479,67	0,12	5 391,64		
	0251013	34 121,49	0,16	5 322,95		
	0251213	28 005,28	0,14	3 892,73		
	0287243	191 382,20	0,08	14 545,05		
	0287443	85 492,27	0,06	5 215,03		
	0292783	44 269,66	0,02	973,93		
	0250212	6 051,94	0,15	895,69		
	0250212	11 744,40	0,15	1 738,17		
	0292683	5 306,81	0,02	116,75		
Spolu výmera ⁸ :		454 176,75				

Prameň: autori / Source: Authors

1) Project unit identification, 2) BPEJ codes for the project unit, 3) BPEJ area for the project unit, 4) BPEJ unit value, 5) BPEJ value for the project unit, 6) Value of the project unit, 7) Average base value of the project unit

ad a) V snahe priblížiť sa pri rovnakej výmere aj k rovnakej hodnote pozemkov, oba pozemky sú hodnotené jediným a rovnakým areálom hodnoty – základnou hodnotou projekčného celku (tab.5) v celom svojom rozsahu.

Príklad výpočtu upravenej hodnoty pozemkov priemernou hodnotou projekčného celku
Example calculation of the modified plot values by applying the average base value of a project unit

Tab. 5

Označenie nového pozemku ¹	Výmera nového pozemku ² [m ²]	Priemerná zákl. hodnota proj. celku ³ [€·m ⁻²]	Upravená hodnota pozemku ⁴ [€]
1B	27 753,60	0,084	2 331,30
1A	27 699,44	0,084	2 326,75

Prameň: autori / Source: Authors

1) New plot identification, 2) New plot area, 3) Average base value of the project unit, 4) Modified plot value

ad b) Úpravu hodnoty pozemkov v záujme zohľadnenia významnosti umiestnenia lokality pre budúci rozvoj územia navrhujeme vykonať použitím opravných koeficientov F_R , resp. F_M uvádzaných v tab. 1 a 2. Nasledovný príklad je s využitím koeficienta F_R - územie pre rekreačno-oddychové zóny.

Príklad výpočtu upravenej hodnoty pozemkov faktorom rozvoja
Example calculation of the modified plot values using the development factor

Tab. 6

Označenie nového pozemku ¹	Výmera nového pozemku ² [m ²]	Priemerná zákl. hodnota proj. celku ³ [€·m ⁻²]	Koeficient faktora rozvoja ⁴	Upravená priemerná hodnota ⁵ [€·m ⁻²]	Upravená hodnota pozemku ⁶ [€]
1B	27 753,60	0,084	1,05	0,0882	2 447,87
1A	27 699,44	0,084	1,05	0,0882	2 443,09

Prameň: autori / Source: Authors

1) New plot identification, 2) New plot area, 3) Average base value of the project unit, 4) Development factor, 5) Modified average value, 6) Modified plot value

Záver

Navrhovaný postup úpravy stanovenia hodnoty pozemkov pri pozemkových úpravách sa nedotýka zmien v hodnotovom cenníku prílohy 1 vo vyhláske č. 38/2005 Z.z. Tento cenník je v súčasnosti jediným legislatívnym predpisom, v ktorom sa zachovala stanovená úradná cena poľnohospodárskej pôdy v SR a ktorý slúži aj na účely výpočtu výšky nájmu z užívania poľnohospodárskej pôdy a pre výpočet poplatku za drobenie pôdy. K úvahám o potrebe zmeny postupov pri konečnej úprave hodnoty nových pozemkov nás viedli známe problémy pri uspokojovaní nárokov vlastníkov pozemkov. Načrtnutie možností riešenia týchto problémov prispievajú k naplneniu požiadavky danej zákonom - prihliada sa na výhody získané pozemkovými úpravami. Očakávame, že príspevok bude impulzom k vyvolaniu širšej odbornej diskusie, ktorá by načrtnuté riešenia rozvinula a prípadne doplnila.

Predpokladaný prínos vidíme v:

- zjednodušenie projektovania pozemkov v rámci jednotlivých projekčných celkov z hľadiska kritéria hodnoty,
- diferenciácii územia podľa jeho predpokladaného rozvoja ako aj podľa jeho historicko-spoločenských vplyvov,
- zapojení vlastníkov a ich znalostí miestnych pomerov do určenia hodnoty pozemkov prostredníctvom združenia účastníkov pozemkových úprav,
- aplikácii multikriteriálnych metód v stanovovaní hodnoty pôvodných a nových pozemkov,
- tvorbe súboru vyhodnocovacích parametrov s cieľom zvýrazniť alebo potlačiť niektoré aspekty, prehĺbiť alebo zúžiť pohľad na daný systém hodnotenia pôdy podľa konkrétnych potrieb,
- tvorbe „klasifikačného systému“ ohodnocovania pôvodných a nových pozemkov,
- vytvorení modifikovateľnej, rozširiteľnej a integrovanej referenčnej implementácie skúmaných prístupov k ohodnocovaniu pozemkov,
- ilustrácii vyššie uvedených prístupov na reálnych charakteristikách riešeného územia – údaje z projektu pozemkových úprav, čo umožní pochopiť problematiku spracovania týchto dát na účely následných analýz vrátane modelovania na aktuálnych presných dátach, ktoré vyhovujú presnosti údajov katastra nehnuteľností.

PodĎakovanie

Pri príprave tohto príspevku boli využité poznatky získané v rámci riešenia grantových projektov VEGA č. 1/0656/12 a 1/0268/14.

Literatúra

- [1] BUDAY, Š., 2012. Určovanie hodnoty pozemkov. In: *Odborná príprava na opakovanú skúšku držiteľov osvedčenia o získaní oprávnenia na projektovanie pozemkových úprav* (učebné texty). Ministerstvo pôdohospodárstva a regionálneho rozvoja SR: Bratislava, 2012. s.228-279. ISBN 978-80-970552-4-0.
- [2] BUDAY, Š., BRADÁČOVÁ, K., 2007. *Faktory vplývajúce na rozvoj trhu s pôdou na Slovensku*. In: Sborník ze semináře: "Vliv zemědělské politiky EU na využívání půdního fondu a rozvoj venkova. Špindlerův Mlýn, ČR, VUZE Praha, 2007, s. 57-63. ISBN 978-80-86671-43-7
- [3] BUDAY, Š., VILČEK, J., 2013. *Kategorizácia a hodnotenie poľnohospodárskych pozemkov na Slovensku*. Monografia. Mendelova univerzita v Brně: Brno, 2013. 130 s + prílohy. ISBN 978-80-7375-789-2.

- [4] BUJNOVSKÝ, R., BALKOVIČ, J., BARANČÍKOVÁ, G., MAKOVNÍKOVÁ, J., VILČEK, J., 2009. *Hodnotenie a oceňovanie ekologických funkcií poľnohospodárskych pôd Slovenska*. Výskumný ústav pôdozvedectva a ochrany pôdy Bratislava, 2009. 72 s. ISBN 978-80-89128-56-3.
- [5] KONC, Ľ., 2012. *Stanovenie hodnoty pozemkov v pozemkových úpravách s využitím viackriteriálneho prístupu*. Dizertačná práca. Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, 2012. 167 s.
- [6] LAZÚR, R., BEREČOVÁ, B., REBIČOVÁ, D., 2004. *Využitie informácií o pôde a pôdny prieskum pri pozemkových úpravách*. In: Zb. Tretie pôdozvedecké dni v SR. Výskumný ústav pôdozvedectva a ochrany pôdy, Bratislava, 2004. s. 159-163. ISBN: 80-89128-11-4
- [7] MUCHOVÁ, Z., VANEK, J. et al. 2009. *Methodological standards for the projecting of land consolidation*. 1. edition. Nitra : SUA in Nitra, 2009. 397 p., ISBN 978-8-552-0267-9.
- [8] STREĎANSKÁ, A., BUDAY, Š. 2006. *Bonitácia a cena pôdy*. Nitra: SPU v Nitre, 2006. 160 s. ISBN 80-8069-656-X.
- [9] VANEK, J., HUDEC OVÁ, Ľ. a kol., 2008. *Metodický návod na vykonávanie geodetických činností pre projekt pozemkových úprav*. 2008. Bratislava: ÚGKK, 2008,
- [10] Vyhláška č. 38/2005 Z. z. o určení hodnoty pozemkov a porastov na nich na účely pozemkových úprav (2005).
- [11] Vyhláška č. 254/2010 Z. z., ktorou sa mení vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 492/2004 Z. z. o stanovení všeobecnej hodnoty majetku v znení neskorších predpisov (2010).
- [12] Zákon č. 330/1991 Zb. O pozemkových úpravách, usporiadaní pozemkového vlastníctva, pozemkových úradoch, pozemkovom fonde a o pozemkových spoločenstvách (1991).

Došlo 12. 5. 2014

Kontaktná adresa

doc. Ing. Zlatica MUCHOVÁ, PhD.

prof. Ing. Anna STREĎANSKÁ, PhD.

Ing. Ľubomír KONC, PhD.

Fakulta záhradníctva a krajinného inžinierstva SPU v Nitre

Katedra krajinného plánovania a pozemkových úprav

Hospodárska 7, 949 76 Nitra

e-mail: zlatica.muchova@gmail.com

e-mail: anna.stredanska@uniag.sk

e-mail: lubomir.konc@gmail.com

Šimák Ladislav – Klučka Jozef – Strelcová Stanislava

Modulácia hraničných hodnôt ekonomickej bezpečnosti podnikov

Modulation of limits in economic security of enterprises

Abstract *Economic security is a state in which economy of a object whose security should be assured, is not faced risks and threats which could significantly reduce (or are reduced yet) their efficiency necessary to meet basic functions and objectives. An enterprise owns tangible and intangible assets in order to ensure the economic security. An enterprise should react to changes of micro- and macro environment. It is necessary to identify these changes and implement measures that allow efficiently and effectively achieve defined objectives of an enterprise. One of the possible approaches is financial economic analysis. The paper submits theory and the framework of measures that are based on the performed analysis. There are described specific recommendations for the sector Mixed farming – that should be implemented via state bodies, owners and executive managers of enterprises.*

Key words *economic security – enterprise – financial-economic analysis – variability ratios method*

Abstrakt Ekonomická bezpečnosť je stav, v ktorom ekonomika objektu, ktorého bezpečnosť má byť zaistená (štátu, aliancie štátov, podniku, podnikateľských subjektov a p.) nie je vystavená rizikám a ohrozeniam, ktoré by mohli výrazne znížiť (alebo už znižujú) jej výkonnosť potrebnú na plnenie základných funkcií a dosahovanie cieľov. Pre zabezpečenie ekonomickej bezpečnosti podnik vlastní hmotné a nehmotné aktíva. Podnik musí reagovať na zmeny mikro a makro prostredia. Je nutné tieto zmeny identifikovať a implementovať opatrenia, ktoré efektívne a účinne umožňujú podniku plniť definované ciele. Jeden z prístupov je založený na finančno-ekonomickej analýze. Článok okrem teórie prezentuje rámcové opatrenia, ktoré sú založené na analýze. Sú uvedené odporúčenia pre odvetvie Poľnohospodárstvo, ktoré by mali byť aplikované štátnymi orgánmi, vlastníckmi podnikov a ich výkonnými manažérmi.

Kľúčové slová *ekonomická bezpečnosť – podnik – finančno-ekonomické analýza – metóda variability ukazovateľov*

Bezpečnosť reprezentuje „stav, v ktorom je zachovávaný mier a bezpečnosť štátu, jeho demokratický poriadok a zvrchovanosť, územná celistvosť a nedotknuteľnosť hraníc štátu, základné práva a slobody a v ktorom sú chránené životy a zdravie osôb, majetok a životné prostredie“. (Ústavný zákon, 2002)

Z uvedenej definície bezpečnosti vyplýva, že objekty, ktoré je potrebné chrániť pred rôznymi vplyvmi vychádzajúcimi z politického, ekonomického, sociálnohospodárstva ako aj ďalších prostredí, sú jednotlivci, spoločnosť (krajina), ale aj medzinárodné spoločenstvá. Vo vnímaní bezpečnosti z pohľadu všetkých týchto subjektov je možné pozorovať aj určitý ekonomický aspekt, ktorý významne ovplyvňuje nazeranie na problém bezpečnosti. Pri uplatnení komplexného prístupu vnímania bezpečnosti jednotlivých subjektov je potrebné si uvedomiť, že ekonomická bezpečnosť tvorí, spoločne s ďalšími zložkami bezpečnosti, ako napr. informačná, politická, energetická a surovinová, potravinová, environmentálna bezpečnosť, jednotný celok, ktorého časti sa prelínajú a vzájomne ovplyvňujú.

Ekonomická bezpečnosť je podľa Výkladového slovníka terminológie bezpečnostného manažmentu „stav, v ktorom ekonomika objektu, ktorého bezpečnosť má byť zaistená (štátu, aliancie štátov, podniku, podnikateľských subjektov a p.) nie je vystavená rizikám a ohrozeniam, ktoré by mohli výrazne znížiť (alebo už znižujú) jej výkonnosť potrebnú na plnenie základných funkcií a dosahovanie cieľov“. Pre zaistenie takého stavu je nevyhnutné, aby objekty ekonomickej bezpečnosti mali dostatočné zdroje a aby tieto zdroje využívali efektívne a udržateľným spôsobom.

Metodický postup

Na stanovenie hraničných hodnôt ekonomickej bezpečnosti je možné využiť metódu variability ukazovateľov, ktorá slúži na diagnostikovanie zdravia podniku. Jej základom je určenie symptómov – príznakov určitého stavu podniku. Na tento účel sa stanoví sústava ukazovateľov, obvykle ekonomickej povahy, charakterizujúcich čo najkomplexnejšie činnosť podniku a na základe jej menlivosti – variability sa identifikujú silné resp. slabé stránky podniku.

Pri uplatnení metódy sú využité stredné hodnoty finančných ukazovateľov, ktoré sú publikované spoločnosťami INFIN a Slovak CreditBureau za jednotlivé roky podľa ekonomickej klasifikácie podnikov.

S vybranými ukazovateľmi sa pracovalo ako so štatistickým súborom. Zistené kvartilové rozpätie predstavuje štandardné pásmo vývoja ukazovateľov sledovaného súboru, tzn. hraničné hodnoty ekonomickej bezpečnosti podniku.

Z hľadiska zvýšenia vypovedacej schopnosti metódy bolo využité grafické znázornenie. Do štandardného pásma boli vsadené hodnoty dosahované konkrétnym podnikom. Spojením hodnôt ukazovateľov sa získala **čiara postavenia podniku**, ktorá ukazuje na oblasti ohrozujúce ekonomickú bezpečnosť podniku.

Vlastná práca

Globalizácia ako fenomén súčasného hospodárskeho sveta zosilňuje tlak na flexibilitu podnikov, tzn. na ich schopnosť reagovať na zmeny interného a externého prostredia podniku. Jednotlivé prvky prostredia podniku je možné začleniť do mikroprostredia, ktoré je

determinované činiteľmi ako výroba, financie, ľudské zdroje, kvalita, životné prostredie a bezpečnosť alebo do makroprostredia, ktoré pozostáva z konkurencie, cieľových trhov, ďalších relevantných subjektov (stakeholderov), resp. subjektov vytvárajúcich politické, ekonomické, sociálne a technologické prostredie podniku. V tomto neustále sa meniacom prostredí sa čoraz viac dostáva do popredia potreba udržania si ekonomickej bezpečnosti podniku.

Ekonomická bezpečnosť je zo strany podnikov vnímaná jednak ako nevyhnutnosť zabezpečenia dostatočných zdrojov na vykonávanie činnosti v bežných ako aj v mimoriadnych podmienkach a jednak z pohľadu návratnosti vložených prostriedkov. Zdroje, ktoré podnik využíva na zabezpečenie svojej ekonomickej bezpečnosti majú hmotnú a nehmotnú formu (Bugarová, K. – Hudáková, M. – Strelcová, S., 2012).

Nehmotné zdroje ekonomickej bezpečnosti podniku tvoria ľudské schopnosti, informácie, využívané technológie, patenty, licencie, know-how, ale aj povesť podniku. Z hľadiska ekonomickej bezpečnosti sa za najdôležitejšie nehmotné zdroje považujú ľudské schopnosti a informácie.

Informácie často predstavujú významné aktívum podniku. Preto je potrebné zabezpečiť ich ochranu počas celého životného cyklu informácie, tzn. od jej vzniku, cez spracovanie, uloženie, aktualizácie, prenos až po likvidáciu. Informácie môžu byť z oblasti pracovných postupov, obchodných kontraktov, personálnej agendy a pod. a reprezentujú dáta používané pri rozhodovaní. Môžu mať fyzickú (tlačenú) alebo elektronickú podobu (Kašík, J. – Michalko, M. a kol., 1998).

Ľudské zdroje sa podnikových procesov zúčastňujú v pozícii riadiacej a výkonnej zložky. Na jednej strane je preto pre zabezpečenie ekonomickej bezpečnosti potrebné optimalizovať množstvo a štruktúru pracovníkov. Na druhej strane je však nevyhnutné si uvedomiť, že častým faktorom, ktorý môže narušiť ekonomickú bezpečnosť podniku, príp. spôsobiť vznik podnikovej krízy je riadiaca zložka. (Bibeault, D.B., 1999) uvádza faktory, ktoré môžu narušiť ekonomickú bezpečnosť podniku práve zo strany jeho manažmentu, príp. vlastníkov (Tab. 1).

Interné faktory vzniku podnikových kríz
Internal factors of corporate crises

Tab. 1

Faktor	Dôsledky
Manažérsky faktor	nekompetentnosť, chybná vízia, zameranie na nepodstatné aktivity
Riadenie jednou osobou	nadmerne centralizované riadenie, kríza nástupníctva vedenia, netolerancia iných vodcovských osobností
Nedostatočná manažérska hĺbka	povrchné vykonávanie manažérskych činností bez ohľadu na nižšie manažérske stupne
Problémy manažérskej zmeny	nedostatočné zvládnutie odozvy na zmeny vyvolené externými a internými faktormi
Hlboko zakorenený byrokratický manažment	rigidné organizačné štruktúry ktoré neadekvátne reagujú na zmeny
Nevyvážený vrcholový manažérsky tím	nadmerná orientácia na určité podnikové procesy a divízie
Nedostatočné finančné riadenie	neadekvátna finančná a účtovná kontrola
Neparticipatívna správna rada	uprednostnenie krátkodobých ziskov pred dlhodobými

Prameň: BIBEAULT, D. B. 1999. Corporate Turnaround – How Managers Turn Losers into Winners. Washington D.C. : BeardBooks, 1999. 406 s. ISBN 1-893122-02-6

Hmotné zdroje ekonomickej bezpečnosti majú charakter krátkodobého a dlhodobého majetku ako aj rôznych finančných pasív. Z tohto pohľadu sa delia na finančné a naturálne.

Finančné hmotné zdroje ekonomickej bezpečnosti podniku vznikajú vo vnútri podniku alebo ich podnik získava z vonkajšieho prostredia. Podľa toho ich môžeme rozdeliť na:

1. vnútorné zdroje, ktoré podnik vytvára:
 - zo zisku (samofinancovanie),
 - z odpisov,
 - z dlhodobých rezerv,
 - z prostriedkov uvoľnených zrýchleným obratom kapitálu,
2. vonkajšie zdroje, ktoré podnik získava:
 - z vlastných zdrojov, napr. rozšírením základného imania (akcie, podielové listy),
 - z cudzích zdrojov, napr. prostredníctvom rôznych druhov krátkodobých a dlhodobých úverov, emisiou obligácií, využitím lízingu, faktoringu, príp. finančných derivátov a dotácií.

Pre ekonomickú bezpečnosť je dôležité, aby podnik dokázal zabezpečiť dostatočné množstvo finančných zdrojov tak, aby bol schopný vykonávať podnikateľskú činnosť, uhrádzať svoje záväzky voči obchodným partnerom, bankám, poisťovniam, štátu a v prípade mimoriadnych udalostí dokázal zabezpečiť uvedenie podniku do pôvodného stavu.

Naturálne hmotné zdroje ekonomickej bezpečnosti podniku sú hmotné zložky dlhodobého a krátkodobého majetku využívané v rámci podnikateľskej činnosti alebo zabezpečujú priestory pre jej vykonávanie. Typickými naturálnymi (hmotnými) zdrojmi podniku sú budovy, výrobné a iné zariadenia, dopravné prostriedky, pozemky, zvieratá a zásoby.

Z hľadiska ekonomickej bezpečnosti je dôležité, aby boli naturálne zdroje rozmiestňované v podniku tak, aby umožňovali dosiahnuť čo najväčšie úspory a aby ich využitie bolo čo najvyššie.

Hmotné zdroje ekonomickej bezpečnosti podniku predstavujú z bilančného pohľadu kapitál a majetok podniku. Najdôležitejším prostriedkom, ktorý umožňuje odhaliť príznaky negatívneho vývoja podniku na základe množstva a kvality hmotných zdrojov a dáva podnety pre jeho zlepšenie je **finančno-ekonomická analýza**. Z hľadiska času je možné ju rozdeliť do dvoch častí a to na retrospektívnu a predikčne zameranú finančno-ekonomickú analýzu.

Retrospektívne zameraná finančno-ekonomická analýza sa zameriava na analýzu súčasnej finančnej situácie podniku pomocou pohľadu do minulosti a zároveň poskytuje záchytné body pre zlepšenie finančného zdravia a tým ekonomickej bezpečnosti podniku. Využíva pri tom tradičné a progresívne ukazovatele finančno-ekonomickej analýzy. Tradičnými ukazovateľmi sú predovšetkým pomerové ukazovatele aktivity, zadlženosti, rentability a likvidity. Medzi progresívne ukazovatele zaraďuje ekonomickú pridanú hodnotu (EVA) a hodnotu pridanú trhom (MVA). Okrem ukazovateľov charakterizujúcich finančnú situáciu by mal podnikový manažment sledovať aj ukazovatele majetkovej a kapitálovej štruktúry.

Perspektívne zameraná finančno-ekonomická analýza sa usiluje predvídať vývoj finančnej situácie do budúcnosti. Pomocou vybraných finančných ukazovateľov a metód finančno-ekonomickej analýzy umožňuje predvídať vývoj finančnej situácie s niekoľkoročným predstihom, čo umožňuje včas urobiť potrebné zmeny a zabrániť tak narušeniu ekonomickej bezpečnosti podniku, príp. akútnym finančným krízam. Tento druh analýzy možno uskutočňovať pomocou rôznych, do budúcnosti orientovaných metód. Ich spoločnou charakteristickou črtou je výpočet ukazovateľov, ktoré určujú prípadný negatívny vývoj. Podľa (Zalaia, K. a kol., 2004) ich je možné rozdeliť na:

1. metódy bodového hodnotenia, pri ktorých sa hodnoty vybraných finančných ukazovateľov transformujú na body pomocou tzv. bodových stupníc stanovených expertnými metódami. Najznámejšou z nich je Kralickov Quick Test.

2. matematicko-štatistické metódy, v rámci ktorých sa podľa počtu použitých ukazovateľov rozlišuje:

- jednorozmerná diskriminačná analýza, napr. Beaverova diskriminačná funkcia,
- dvojrozmerná diskriminačná analýza,
- viacrozmerná diskriminačná analýza, napr. Altmanov model, Beermanova diskriminačná funkcia, Index Bonity a ďalšie.

3. neurónové siete, ktorých výhodou je schopnosť odhaliť nelineárne súvislosti v údajoch.

Uvedené metódy poskytujú len všeobecný rámec pre posúdenie ekonomickej bezpečnosti podnikov. Jednotlivé podniky pôsobia v rôznych podmienkach a sektoroch hospodárstva, ktoré vytvárajú špecifické požiadavky na ich činnosť. Rozdielne výsledky sa dosahujú vo výrobných podnikoch, pre ktoré je typická kapitálová náročnosť, či v podnikoch služieb, v ktorých sa kladie väčší dôraz na personálne zabezpečenie. Špecifické postavenie majú poľnohospodárske podniky, a to predovšetkým z dôvodu dlhého výrobného cyklu tak v živočíšnej ako aj v rastlinnej výrobe.

Preto je vhodné, ak sa ukazovatele získané finančno-ekonomickou analýzou v konkrétnom podniku porovnajú s hodnotami dosahovanými v podnikoch s rovnakou ekonomickou činnosťou.

Jednou z metód, ktoré umožňujú medzipodnikové porovnávanie je metóda variability ukazovateľov. Aby bolo možné uskutočniť porovnávanie, je potrebné zostaviť sústavu ukazovateľov, ktoré čo najkomplexnejšie charakterizujú činnosť porovnávaných podnikov. Smerodajným kritériom pre ich výber je možnosť porovnania s inými podnikmi toho istého odvetvia. Je teda potrebné vybrať také ukazovatele, ktoré majú rovnakú vyjadrovaciu schopnosť vo všetkých porovnávaných podmienkach. Následne sa zistia hodnoty vybraných ukazovateľov v dostatočnom množstve podnikov, ktoré sa zaoberajú rovnakou ekonomickou činnosťou a majú podobné kvantitatívne charakteristiky (napr. dosahovaný obrat, množstvo zamestnancov, celkové aktíva a pod.).

Pre každý zo zvolených podnikových ukazovateľov sa zistí maximálna a minimálna hodnota dosiahnutá v súbore porovnávaných podnikov. Minimálna a maximálna hodnota ukazovateľa vymedzuje variačné rozpätie podnikov zahrnutých do súboru.

Následne sa hodnoty každého ukazovateľa zoradia od maxima do minima a určí sa prostredný člen takto vzniknutého zostupne usporiadaného radu hodnôt, tzn. medián.

V ďalšej fáze sa určia kvartily. Hodnotu horného kvartilu stanovuje hodnota ukazovateľa v podniku, ktorá rozdeľuje na polovice tie podniky, ktorých ukazovatele sa pohybujú medzi mediánom a maximom. Podobne sa získa hodnota dolného kvartilu. Ten zodpovedá hodnote ukazovateľa v podniku, ktorý delí na polovicu rad podnikov dosahujúcich nižšie hodnoty ukazovateľa ako medián. Rozpätie medzi horným a dolným kvartilom sa nazýva kvartilové rozpätie alebo tiež štandardné pásmo. Značne zjednodušene je možné povedať, že hodnota horného a dolného kvartilu predstavuje hraničné hodnoty ekonomickej bezpečnosti podniku daného odvetvia.

Pre komplexné porovnanie postavenia konkrétneho podniku tvoriaceho súčasť skúmaného súboru podnikov, je vhodné grafické znázornenie metódy. Do grafu sa pre všetky vybrané ukazovatele vyznačia maximálne a minimálne hodnoty (variačné rozpätie), medián a hodnoty dolného a horného kvartilu. Následne sa zakreslia hodnoty ukazovateľov, ktoré dosiahol konkrétny podnik a pre väčšiu názornosť sa spoja – vznikne tak čiara postavenia podniku. Ak čiara postavenia podniku prechádza mimo štandardného pásma, môže to poukazovať na narušenie ekonomickej bezpečnosti podniku, ale aj na situáciu, keď podnik dosahuje vyššiu ekonomickú bezpečnosť ako iné. Aby bolo možné správne posúdiť vplyv ukazovateľa na

ekonomickú bezpečnosť podniku, je potrebné poznať jeho charakter, pretože existujú ukazovatele,

1. ktorých rast poukazuje na priaznivý vývoj daného vzťahu,
2. ktorých znižovanie poukazuje na priaznivý vývoj,
3. ktoré možno posúdiť iba pri dôkladnej znalosti konkrétnej situácie.

Vzhľadom na obmedzený prístup k informáciám o ukazovateľoch charakterizujúcich činnosť podnikov určitého odvetvia, nemá tento príspevok ambíciu vykonať komplexné porovnanie podnikov metódou variability ukazovateľov. Jeho cieľom je len naznačiť hraničné hodnoty ekonomickej bezpečnosti pre vybrané odvetvie ekonomickej činnosti – Zmiešané hospodárstvo, pre podniky dosahujúce obrat 0,8 – 3,3 mil. EUR.

Súbor porovnávaných ukazovateľov obsahuje nasledovné ukazovatele:

1. ukazovatele likvidity II. a III. stupňa:

$$\text{Likvidita II. stupňa} = \frac{\text{finančný majetok} + \text{krátkodobé pohľadávky}}{\text{krátkodobé záväzky}} \quad [-] \quad (1)$$

$$\text{Likvidita III. stupňa} = \frac{\text{finančný majetok} + \text{krátkodobé pohľadávky} + \text{zásoby}}{\text{krátkodobé záväzky}} \quad [-] \quad (2)$$

2. ukazovatele aktivity: doba obratu zásob, doba splatnosti pohľadávok:

$$\text{Doba obratu zásob} = \frac{\text{priemerný stav zásob}}{\text{tržby}} \cdot 365 \quad [\text{deň}] \quad (3)$$

$$\text{Doba splatnosti pohľadávok} = \frac{\text{priemerný stav pohľadávok}}{\text{tržby}} \cdot 365 \quad [\text{deň}] \quad (4)$$

3. ukazovateľ celkovej zadlženosti:

$$\text{Stupeň zadlženosti} = \frac{\text{cudzí kapitál}}{\text{celkový kapitál}} \cdot 100 \quad [\%] \quad (5)$$

4. ukazovatele rentability vlastného imania, aktív a prevádzkovej rentability tržieb:

$$\text{Rentabilita vlastného imania} = \frac{\text{čistý zisk}}{\text{vlastné imanie}} \cdot 100 \quad [\%] \quad (6)$$

$$Rentabilita \text{ aktív} = \frac{\text{čistý zisk}}{\text{celkové aktíva}} \cdot 100 \quad [\%] \quad (7)$$

$$Rentabilita \text{ tržieb} = \frac{\text{čistý zisk}}{\text{tržby za predaj tovaru}} \cdot 100 \quad [\%] \quad (8)$$

Hodnoty mediánu, horného a dolného kvartilu sú získané z údajov spoločností INFIN a Slovak CreditBureau.

Ukazovatele likvidity charakterizujú schopnosť podniku splácať krátkodobé záväzky podniku. Viacerí autori udávajú optimálne hodnoty ukazovateľov. Likvidita II. stupňa by sa mala pohybovať v intervale 0,8 – 1,2 a likvidita III. stupňa by mala pri optimálnych podmienkach dosahovať hodnoty 1,5 – 2,5. Reálne hodnoty ukazovateľov likvidity za odvetvie Zmiešané poľnohospodárstvo sú uvedené v tabuľke 2. Trend je pozitívny.

Ukazovatele likvidity za odvetvie Zmiešané hospodárstvo *Liquidity ratios in the sector Mixed farming*

Tab. 2

Ukazovateľ ² \ Rok ¹	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Likvidita II. stupňa³ [-]									
dolný kvartil ⁴	0,33	0,34	0,36	0,38	0,36	0,43	0,37	0,26	0,34
medián ⁵	0,52	0,50	0,67	0,65	0,62	0,62	0,53	0,77	0,53
horný kvartil ⁶	0,86	0,90	1,02	1,05	1,25	1,52	1,06	1,38	1,37
Likvidita III. stupňa⁷ [-]									
dolný kvartil ⁸	1,01	0,35	1,13	1,03	1,04	0,83	0,71	0,85	0,79
medián ⁹	1,64	0,84	1,66	1,44	1,58	1,17	1,00	1,23	1,14
horný kvartil ¹⁰	2,37	1,90	2,75	2,53	2,82	2,62	1,36	1,94	2,31

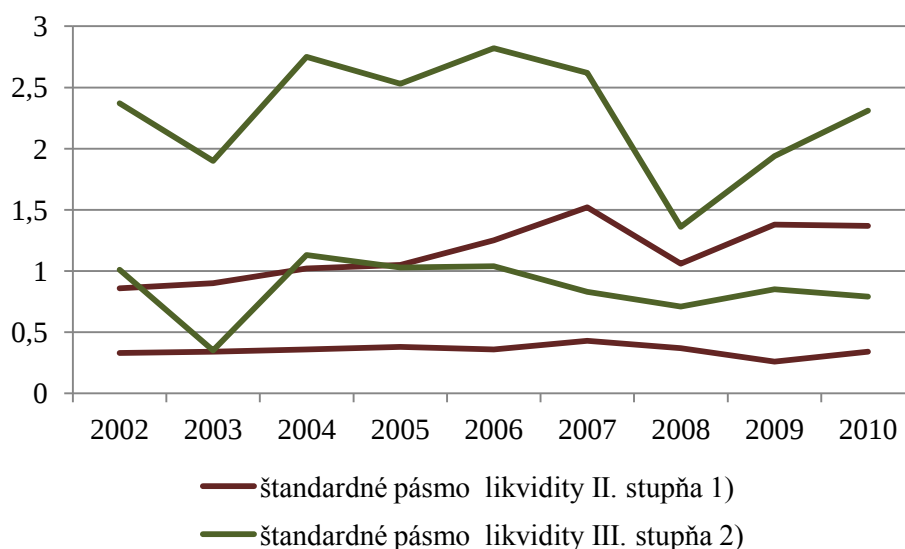
Prameň: Stredné hodnoty finančných ukazovateľov ekonomických činností v Slovenskej republike za roky 2002 – 2010

1) Year, 2) Indicator, 3) Liquidity ratio II.Level, 4) and 8) Low quartile, 5) and 9) Median, 6) and 10) Upper quartile, 7) Liquidity ratio III.level

Na základe hodnôt horného a dolného kvartilu je v grafe 1 znázornené štandardné pásmo, ktoré môže charakterizovať hodnoty likvidity zabezpečujúce ekonomickú bezpečnosť podnikov v odvetví Zmiešané hospodárstvo dosahujúcich uvádzaný obrat.

Štandardné pásmo likvidity v odvetví Zmiešané hospodárstvo Standard range of liquidity ratios in the sector Mixed farming

Graf 1

1) Standard range of liquidity ratio II.level, 2) Standard range of liquidity ratio III.level

Pri porovnaní štandardného pásma s uvádzanými optimálnymi hodnotami likvidity II. a III. stupňa je zrejmé, že pre odvetvie Zmiešané hospodárstvo dochádza k modifikácii týchto hodnôt. Je to spôsobené špecifikami podnikania v poľnohospodárstve uvádzanými vyššie, predovšetkým však vysokou viazanosťou prostriedkov v aktívach a ich pomalou návratnosťou.

Ukazovatele aktivity umožňujú vyjadriť účinnosť využívania podnikového majetku. Pre podnik je výhodné, ak je doba obratu zásob ako aj doba splatnosti pohľadávok čo najkratšia. Reálne hodnoty vybraných ukazovateľov aktivity za odvetvie Zmiešané hospodárstvo sú uvedené v tabuľke 3.

Ukazovatele aktivity za odvetvie Zmiešané hospodárstvo Activity ratios in the sector Mixed farming

Tab. 3

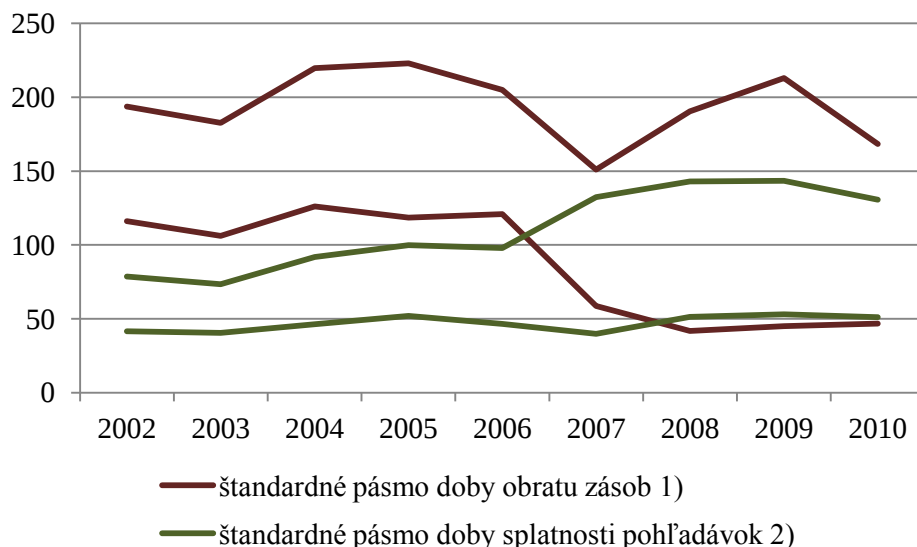
Ukazovateľ ² \ Rok ¹	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Doba obratu zásob [deň]³									
dolný kvartil ⁴	116,02	106,09	126,06	118,55	120,90	58,62	41,66	45,08	46,69
medián ⁵	158,96	146,45	176,54	165,34	161,79	110,59	133,35	141,34	130,76
horný kvartil ⁶	193,75	182,63	219,62	222,95	205,09	150,95	190,37	212,95	168,36
Doba splatnosti pohľadávok [deň]⁷									
dolný kvartil ⁸	41,58	40,43	46,39	52,00	46,49	39,79	51,25	52,94	51,13
medián ⁹	58,84	54,48	65,98	75,18	68,10	63,52	100	98,66	90,76
horný kvartil ¹⁰	78,54	73,41	91,81	99,83	97,98	132,38	142,89	143,36	130,52

Prameň: Stredné hodnoty finančných ukazovateľov ekonomických činností v Slovenskej republike za roky 2002 – 2010

1) Year, 2) Indicator, 3) Stock turnover (day), 4) and 8) Low quartile, 5) and 9) Median, 6) and 10) Upper quartile, 7) Debtor's days

Na základe hodnôt horného a dolného kvartilu je v grafe 2 znázornené štandardné pásmo charakterizujúce najčastejšie dosahované doby splatnosti pohľadávok a obratu zásob v odvetví Zmiešané hospodárstvo v podnikoch dosahujúcich uvádzaný obrat.

Štandardné pásmo vybraných ukazovateľov aktivity v odvetví Zmiešané hospodárstvo
Standard range of specific activity ratios in the sector Mixed farming **Graf 2**

1) Standard range of Stock turnover 2) Standard range of Debtor's days

Z grafu 2 vyplýva, že v priebehu času sa rozširuje štandardné pásmo u oboch ukazovateľov. Keďže tieto ukazovatele patria do skupiny ukazovateľov, ktorých vysoká hodnota poukazuje na negatívny vývoj, je možné konštatovať, že ekonomická bezpečnosť podnikov odvetvia Zmiešané hospodárstvo sa znižuje.

Ukazovateľ celkovej zadlženosti vychádza z pomeru medzi celkovými záväzkami a celkovými aktívami podniku a označuje sa tiež ako ukazovateľ veriteľského rizika. Obecné možno povedať, že čím vyššia je jeho hodnota, tým nižšia je ekonomická bezpečnosť podniku. Reálne však treba vziať do úvahy fakt, že náklady cudzieho kapitálu sú často nižšie ako náklady vlastného kapitálu a preto pri posudzovaní ekonomickej bezpečnosti podniku z pohľadu zadlženosti je potrebné zvažovať aj ďalšie faktory.

Ukazovateľ celkovej zadlženosti za odvetvie Zmiešané hospodárstvo

The ratio of total debt in the sector Mixed farming

Tab. 4

Ukazovateľ ² \ Rok ¹	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Celková zadlženosť [%]³									
dolný kvartil ⁴	21,20	21,22	21,34	20,80	20,63	31,52	46,95	40,60	37,29
Medián ⁵	32,73	31,48	29,85	36,75	33,41	67,41	87,55	57,57	58,25
horný kvartil ⁶	57,51	60,86	46,32	60,62	56,53	89,14	92,12	77,39	84,92

Prameň: Stredné hodnoty finančných ukazovateľov ekonomických činností v Slovenskej republike za roky 2002 – 2010

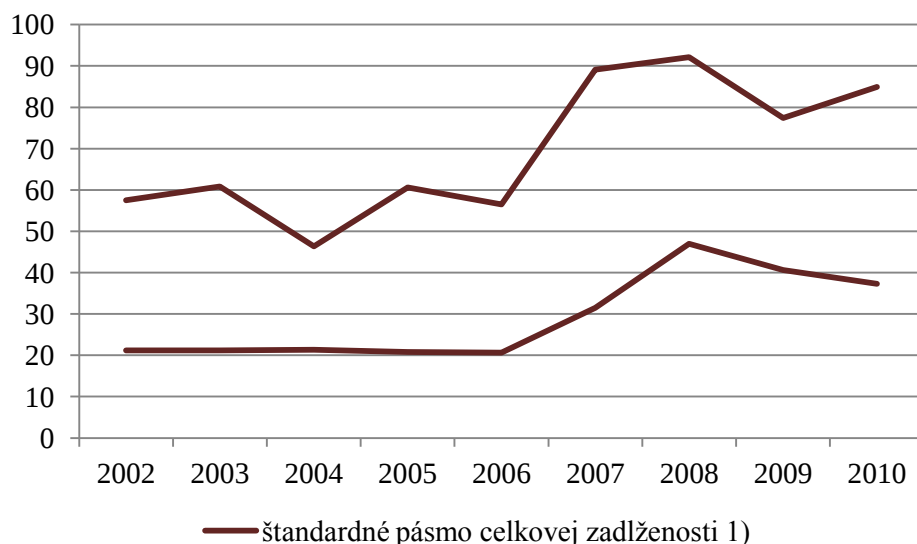
1) Year, 2) Indicator, 3) Gearing ratio, 4) Low quartile, 5) Median, 6) Upper quartile

Na základe hodnôt horného a dolného kvartilu je v grafe 3 znázornené štandardné pásmo celkovej zadlženosti podnikov v odvetví Zmiešané hospodárstvo, ktoré dosahujúcich obrát v rozmedzí 0,8 – 3,3 mil. EUR.

Štandardné pásmo celkovej zadlženosti v odvetví Zmiešané hospodárstvo

Standard range of total debt in the sector Mixed farming

Graf 3

1) Standard range of Gearing ratio (upper index)

Zobrazené štandardné pásmo v hodnotách horného kvartilu v rokoch 2007 – 2010 presahuje odporúčanú hranicu podielu cudzích zdrojov, čo by mohlo mať významné dôsledky pre ekonomickú bezpečnosť podniku.

Ukazovatele rentability vyjadrujú výnosnosť podnikovej činnosti. Do ich úrovne a vývoja sa premietajú hodnoty ostatných pomerových ukazovateľov. Pre podnik je z hľadiska ekonomickej bezpečnosti dôležité, aby výnosnosť celkového kapitálu bola väčšia ako výnosnosť vlastného kapitálu. Reálne hodnoty vybraných ukazovateľov rentability za odvetvie Zmiešané hospodárstvo sú uvedené v tabuľke 5.

Ukazovatele rentability za odvetvie Zmiešané hospodárstvo

Efficiency ratios in the sector Mixed farming

Tab. 5

Ukazovateľ ² / Rok ¹	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Rentabilita celkového kapitálu [%]³									
dolný kvartil ⁴	-0,60	-9,52	0,27	-1,26	0,22	0,86	0,70	-5,38	0,15
Medián ⁵	0,54	-2,04	1,43	0,63	0,90	4,01	2,05	0,43	0,96
horný kvartil ⁶	1,91	0,75	4,37	2,15	3,23	9,05	7,83	3,09	7,93
Rentabilita vlastného kapitálu [%]⁷									
dolný kvartil ⁸	-0,97	-16,89	0,23	-1,70	0,13	2,48	0,53	-10,73	0,26
Medián ⁹	0,78	-3,08	1,85	0,62	0,94	12,02	7,52	0,79	2,74
horný kvartil ¹⁰	2,77	0,64	7,27	4,27	4,79	36,16	29,53	6,34	20,96

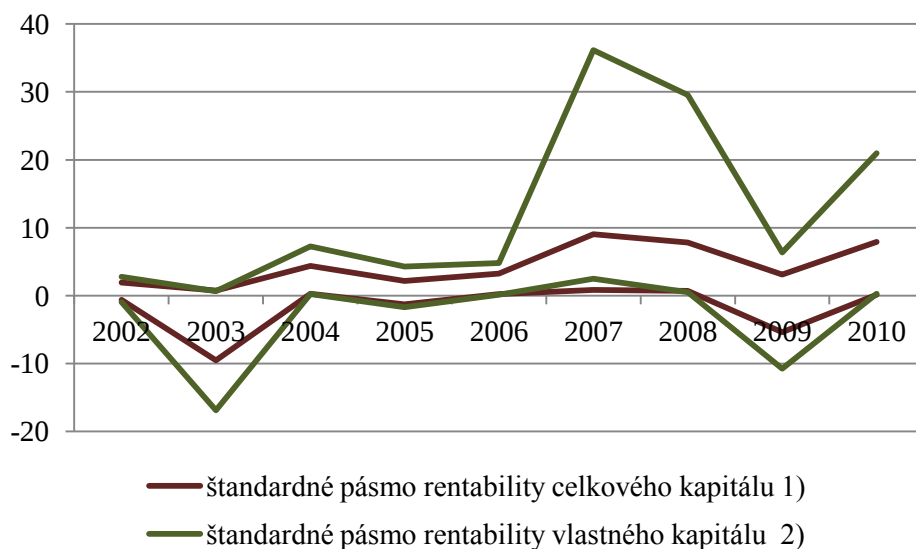
Prameň: Stredné hodnoty finančných ukazovateľov ekonomických činností v Slovenskej republike za roky 2002 – 2010

1) Year, 2) Indicator, 3) Return on capital employed, 4) and 8) Low quartile, 5) and 9) Median, 6) and 10) Upper quartile, 7) Return on capital

Štandardné pásmo vybraných ukazovateľov rentability v odvetví Zmiešané hospodárstvo

Standard range of specific efficiency ratios in the sector Mixed farming

Graf 4

1) Standard range of Return on capital employed 2) Standard range of Return on capital

V grafe 4 je na základe hodnôt horného a dolného kvartilu vybraných ukazovateľov aktivity znázornené štandardné pásmo charakterizujúce najčastejšie dosahované hodnoty návratnosti vlastného a celkového kapitálu v odvetví Zmiešané hospodárstvo v podnikoch dosahujúcich uvádzaný obrat.

Z tabuľky 5 ako aj z grafu 4 je zrejmé, že ekonomická bezpečnosť podnikov odvetvia Zmiešané hospodárstvo je výrazne narušená, pretože hodnoty dolného kvartilu, ako aj niektoré hodnoty mediánu sú záporné, čo poukazuje na fakt, že podniky dosahujú stratu.

Vykonanou analýzou bola charakterizovaná situácia v jednom z odvetví poľnohospodárstva, konkrétne v Zmiešanom hospodárstve. V analyzovanom odvetví pôsobí aj podnik X, ktorý sa zaoberá rastlinnou výrobou, špeciálnou rastlinnou výrobou (ovocinárstvo) a živočíšnou výrobou.

Zistením hodnôt vybraného súboru ukazovateľov a následným vsadením týchto hodnôt do štandardného pásma, je možné posúdiť postavenie podniku X v rámci odvetvia.

Porovnanie postavenia konkrétneho podniku pôsobiaceho v odvetví Zmiešané hospodárstvo so štandardnými hodnotami

Comparison of the enterprise active in the sector Mixed farming

Tab. 6

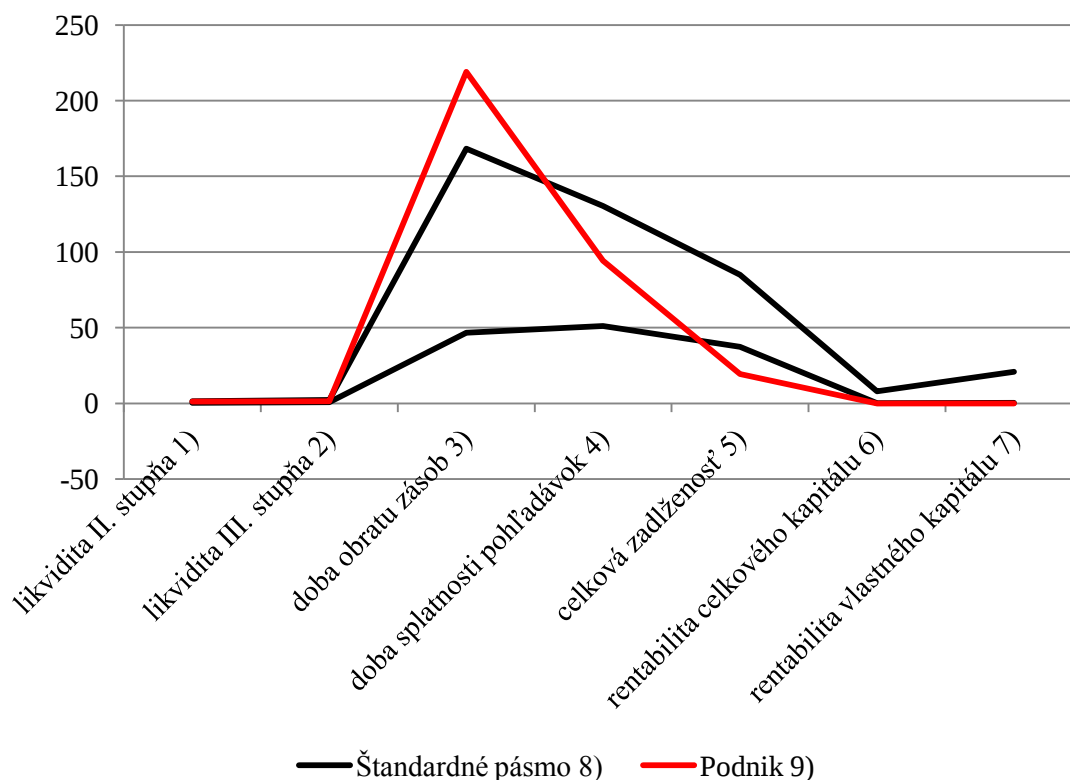
Ukazovateľ ¹	Štandardné pásmo ²	Podnik X ³	Zhodnotenie ⁴
likvidita II. stupňa[-] ⁵	0,34 – 1,37	1,131	Štandardný ¹²
likvidita III. stupňa[-] ⁶	0,79 – 2,31	1,44	Štandardný
doba obratu zásob[deň] ⁷	46,69 – 168,36	219	Podštandardný ¹³
doba splatnosti pohľadávok [deň] ⁸	51,13 – 130,52	94,17	Štandardný
celková zadlženosť [%] ⁹	37,29 – 84,92	19,44	Nadštandardný ¹⁴
rentabilita celkového kapitálu [%] ¹⁰	0,15 – 7,93	- 0,00629	Podštandardný
rentabilita vlastného kapitálu [%] ¹¹	0,26 – 20,96	- 0,00781	Podštandardný

1) Ratio 2) Standard range 3) Enterprise X 4) Evaluation 5) Liquidity ratio II.level 6) Liquidity ratio III. Level 7) Stock turnover (day) 8) Debtor's days 9) Gearing ratio 10) Return on capital employed 11) Return on capital 12) Standard 13) Under standard 14) Above standard

Grafickým znázornením hodnôt uvedených v tabuľke 6 je čiara postavenia podniku charakterizujúca postavenie podniku X vo vybranom súbore podnikov v odvetví Zmiešaného hospodárstva, ktorých obrat 0,8 – 3,3 mil. EUR.

Čiara postavenia podniku X
Position line of the enterprise X

Graf 5

1) Liquidity ratio II. level 2) Liquidity ratio III. Level 3) Stock turnover (day) 4) Debtor`s days
 5) Gearing ratio 6) Return on capital employed 7) Return on capital 12) Standard range 13)
 An enterprise X

Z údajov v tabuľke 6 ako aj z grafu 5 je možné vidieť, že najväčšími rizikami ohrozujúcimi ekonomickú bezpečnosť podniku X je nízka návratnosť vložených prostriedkov a dlhá doba obratu zásob (v nich podnik dosahuje horšie hodnoty ako konkurencia). Podnik by mal uskutočniť opatrenia, ktorými by dosiahol zvýšenie výsledku hospodárenia zo záporných do kladných hodnôt. Len na základe analýzy uvedeného súboru ukazovateľov je možné hľadať riešenie v skrátení doby obratu zásob, reálne však musí podnikový manažment využiť oveľa komplexnejší prístup.

Záver

Z vykonanej analýzy odvetvia Zmiešané hospodárstvo vyplýva, že likvidita odvetvia je nízka a má trend zlepšovania. Doba obratu zásob výrazne kolíše, čo zodpovedá špecifikám analyzovaného odvetvia, ktoré je typické svojou sezónnosťou. Doba splatnosti pohľadávok v trende rastie; čo je nepriaznivý jav, ktorý má väzbu na likviditu. Rastie celková zadlženosť podnikov v odvetví, čo poukazuje na nutnosť hlbšej analýzy mikro a makro prostredia

podnikov v odvetví s cieľom orientácie na aktivity a investičné programy generujúce hotovosť s dôrazom na krátkodobý horizont (1 – 3 roky). V neposlednom rade ukazovatele rentability celkového kapitálu a rentability vlastného kapitálu vykazujú v trende fluktuáciu. Úroveň obidvoch ukazovateľov je v priemere tak nízka, že nastoľuje otázku o výhodnosti, prípadne udržateľnosti podnikateľskej aktivity v danom odvetví.

Z uskutočnenej analýzy odvetvia Zmiešané hospodárstvo vyplýva, že podniky v odvetví (aj prostredníctvom svojich zástupcov – loby) by mali pôsobiť na podporu systémových zmien (nielen forma dotácií) podnikov v odvetví. Manažmenty podnikov v odvetví by mali pružnejšie posudzovať špecifické riziká odvetvia a adekvátne na ne reagovať. Na druhej strane však musia komplexne posudzovať vplyv globálnych trendov na vlastnú činnosť. Stratégia podniku, ktorá reflektuje na zmeny mikro a makroprostredia, predstavuje významný manažérsky aspekt, ktorý sa musí stať súčasťou manažérského procesu výkonného manažmentu v podnikoch odvetvia.

Z analýzy vybratého podniku vyplýva, že podnik je vo väčšine ukazovateľov netypický predstaviteľ odvetvia, čo je pozitívne konštatovanie. Na druhej strane však úroveň rentability celkového a vlastného kapitálu vytvára pochybnosti o kvalite vstupných finančných dát.

Záver, ktoré z analýzy podniku vyplývajú, poukazujú na zvýšenie kvality riadenia pohľadávok, čo predstavuje potenciálny dodatočný interný zdroj hotovosti. Je však nevyhnutné konštatovať, že doba obratu zásob napriek podštandardnému hodnoteniu nepredstavuje významnú informáciu bez kontextu s informáciou o štruktúre zásob a ich predpoklade trhového zhodnotenia.

Okrem porovnania podnikov na základe ekonomickej klasifikácie ekonomickej činnosti v rámci Slovenskej republiky je možné využiť aj medzinárodné porovnávanie. Pre účely porovnania vývoja slovenského poľnohospodárstva s vývojom v krajinách Európskej únie je možné použiť údajovú základňu Európskej komisie, konkrétne Generálneho riaditeľstva pre poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka.

Literatúra

- [1] BIBEAULT, D. B. 1999. Corporate Turnaround – How Managers Turn Losers into Winners. Washington D.C. : BeardBooks, 1999. 406 s. ISBN 1-893122-02-6.
- [2] BUGANOVÁ, K. – HUDÁKOVÁ, M. – STRELCOVÁ, S. 2012. Manažment rizika v podniku – Praktikum. Žilina: Žilinská univerzita v Žiline, 2012. ISBN 978-80-554-0460-8.
- [3] Farm Accountancy Data Network. [on line]. Dostupné na: <http://ec.europa.eu/agriculture/rica/>
- [4] KAŠÍK, J. – MICHÁLKO, M. a kol.: Podniková diagnostika, TANDEM, Ostrava 1998.
- [5] Stredné hodnoty finančných ukazovateľov ekonomických činností v Slovenskej republike za rok 2002. Bratislava: INFIN, 2003. ISBN 80-856593-4-4.
- [6] Stredné hodnoty finančných ukazovateľov ekonomických činností v Slovenskej republike za rok 2003. Bratislava: INFIN, 2004. ISBN 80-969279-0-6.

- [7] Stredné hodnoty finančných ukazovateľov ekonomických činností v Slovenskej republike za rok 2004. Bratislava: INFIN, 2005. ISBN 80-969279-1-4.
- [8] Stredné hodnoty finančných ukazovateľov ekonomických činností v Slovenskej republike za rok 2005. Bratislava: INFIN, 2006. ISBN 80-969279-2-2.
- [9] Stredné hodnoty finančných ukazovateľov ekonomických činností v Slovenskej republike za rok 2006. Bratislava: INFIN, 2007. ISBN 978-80-969279-3-7.
- [10] Stredné hodnoty finančných ukazovateľov ekonomických činností v Slovenskej republike za rok 2007. Bratislava: SCB 2008. ISBN 978-80-969279-4-4.
- [11] Stredné hodnoty finančných ukazovateľov ekonomických činností v Slovenskej republike za rok 2008. Bratislava: SCB, 2009. ISBN: 978-80-969279-5-1.
- [12] Stredné hodnoty finančných ukazovateľov ekonomických činností v Slovenskej republike za rok 2009. Bratislava: SCB, 2010. ISBN 978-80-969279-6-8.
- [13] Stredné hodnoty finančných ukazovateľov ekonomických činností v Slovenskej republike za rok 2010. Bratislava: SCB, 2011. ISBN 978-80-969279-7-5
- [14] STRELCOVÁ, S. 2013. Ekonomická bezpečnosť ako zložka viacúrovňového modelu bezpečnosti. Habilitačná práca. Žilina: Žilinská univerzita v Žiline, 2013.
- [15] Ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu.
- [16] Výkladový slovník terminológie bezpečnostného manažmentu [on line]. [cit. 2012-02-08]. Dostupné na: http://www.securityrevue.com/tbm/part1_e.html.
- [17] Výročná správa podniku X za rok 2010.
- [18] ZALAI, K. a kol. 2007. Finančno-ekonomická analýza podniku. Bratislava: Sprint – vŕa, 2007. ISBN 978-80-89085-74-1.

Došlo 31. 1. 2014

Kontaktná adresa

prof. Ing. Ladislav Šimák, PhD.

Katedra krízového manažmentu, Fakulta špeciálneho inžinierstva, Žilinská univerzita v Žiline, Univerzitná 1, 010 26 Žilina, SR

tel: 00421-41-513-6600 e-mail ladislav.simak@fsi.uniza.sk

doc. Ing. Jozef Klučka, PhD.

Katedra krízového manažmentu, Fakulta špeciálneho inžinierstva, Žilinská univerzita v Žiline, Univerzitná 1, 010 26 Žilina, SR

tel: 00421-41-513-6706 e-mail jozef.klucka@fsi.uniza.sk

doc. Ing. Stanislava Strelcová, PhD.

Katedra krízového manažmentu, Fakulta špeciálneho inžinierstva, Žilinská univerzita v Žiline, Univerzitná 1, 010 26 Žilina, SR

tel: 00421-41-513-6708 e-mail stanislava.strelcova@fsi.uniza.sk

Peter Serenčes – Marián Tóth – Zuzana Čierna – Tomáš Rábek – Jana Prevužňáková

Benchmarking v Slovenskom poľnohospodárstve

Benchmarking in Slovak agriculture

Abstract *The intention of this paper is to determine the recommended values of selected financial ratios of the financial analysis for specific agricultural enterprises from the group of enterprises from the agricultural sector. This allows objective comparison of the company with industry to optimize financial decision-making in accordance to the sustainable business development. On the other hand, the diversity of the organizational-legal forms of business, production specification, different soil and climatic conditions and specialization in agriculture may affect the determination of the recommended values of the financial ratios of the financial analysis, as well as the variability of the instruments of the EU's CAP.*

Key words *benchmark - financial analysis - ratios - agriculture*

Abstrakt Zámerom príspevku je stanovenie odporúčaných hodnôt vybraných pomerových ukazovateľov finančnej analýzy pre konkrétne poľnohospodárske podniky zo súboru podnikov poľnohospodárskeho odvetvia, čo umožňuje objektívnejšie porovnanie podniku s odvetvím s cieľom optimalizácie finančného rozhodovania v záujme udržateľného rozvoja podniku. Na druhej strane však rozmanitosť organizačno-právnych foriem podnikania, výrobného zamerania, rozdielnych pôdnych a klimatických podmienok a špecializácie v poľnohospodárstve, môže mať vplyv na stanovenie odporúčaných hodnôt pomerových ukazovateľov finančnej analýzy, ale aj na variabilitu nástrojov SPP EÚ.

Kľúčové slová benchmarking – finančná analýza – pomerové ukazovatele – poľnohospodárstvo

Rozhodujúcu úlohu v súčasnej etape vývoja spoločnosti, v ktorej sa do popredia dostávajú úvahy o aktuálnom stave a možnom smerovaní krízových a pokrízových adaptačných procesov v svetovej ekonomike ako celku, zohrávajú finančné vzťahy, najmä ich kvalita a objektívnosť medzi tvorcami a účastníkmi podnikateľského prostredia. Tieto podmienky výsostne platia aj pre podnikateľské subjekty pôsobiace vo vidieckom priestore, pričom by mali byť založené na inštitucionalizácii, intelektualizácii a na inováciách, ktoré v súčasnosti pôsobia na ich udržateľný rozvoj, likviditu, platobnú schopnosť a na citlivosť k finančným rizikám.

Za determinant úspešnosti podniku považujú Strážovská, H., Strážovská, Ľ. (2006) finančnú situáciu, ktorá vypovedá o výkonnosti. Na to, aby bol v dnešnej dobe podnik

schopný sa udržať na trhu, potrebuje neustále monitorovať svoju finančnú situáciu. Na tieto účely slúži finančná analýza. Finančná analýza je považovaná za nástroj, ktorý reflektuje finančné zdravie podniku. Podľa Hrdého, M. – Krechovskej, M. (2013) finančné zdravie závisí predovšetkým na výnosnosti (rentabilite) s prihliadnutím k riziku. Opakom finančného zdravia je potom finančná tieseň, kedy už má podnik vážne problémy s likviditou a často je nutné vykonať zásahy v oblasti financovania podniku. Finančná analýza predstavuje jeden zo strategických nástrojov, ktorý využíva finančný manažér. Významnú úlohu zohráva finančná analýza preto, lebo porovnáva získané údaje medzi sebou, a tým rozširuje ich vypovedaciu schopnosť. Na základe nej môže finančný manažér dospieť k určitým záverom o hospodárení podniku a na základe týchto záverov môže promptne reagovať a prijať potrebné rozhodnutia.

Finančná analýza by mala viesť k zhrnutiu všetkých hľadísk financií podniku, a napovedať o miere finančnej dôveryhodnosti a spoľahlivosti podniku, resp. finančnému zdraviu podniku. Pod týmto pojmom chápeme uspokojivú finančnú situáciu. Finančné zdravie podniku závisí na výkonnosti a finančnej pozícii podniku. Vyjadruje mieru odolnosti financií podniku voči vonkajším a vnútorným vplyvom za danej finančnej situácie (Grünwald, R., Holečková, J., 2007).

Podľa Lančariča, D., Savova, R. (2012) predstavuje benchmarking sústavný, systematický proces sledovania a hodnotenia firmy a porovnávaní sa s inými (podľa možnosti špičkovými) firmami, za účelom zvýšenia efektívnosti vlastnej firmy.

Pokiaľ vychádzame z dvoch najviac frekventovaných slov vo finančnej teórii a praxi, konkrétne dlhov a úverov, tak benchmarking pomerových ukazovateľov finančnej analýzy predstavuje možnosť získať rýchly a pomerne lacný obraz o základných finančných charakteristikách podniku (Serenčes, P., Tóth, M., Čierna, Z., Rábek, T., Prevuzňáková, J., 2014).

Podľa Grenčíka, J., Stuchlého, V. (2010) benchmarking nemá za úlohu kopírovať konkurenciu, ale je o technike riadenia, o systematickom hľadaní, čo otvára cestu ku konkurencieschopnosti podniku. Informácie, ktoré boli získané na základe použitia benchmarkingu sa dajú následne využiť na:

- zvýšenie efektívnosti,
- zvýšenie produktivity,
- zaručenie kvality,
- zníženie nákladov,
- rýchle zlepšenie.

Využívanie benchmarkingu podľa Grenčíka, J., Stuchlého, V. (2010) môže mať na podnik mimoriadne pozitívny dopad. Napomáha organizáciám pružne a rýchlo reagovať na zmeny vo svojej konkurencii a poskytuje modely smerujúce k excelencii.

Podľa Špačku, M. (2005) je benchmarking proces merania nielen vnútropodnikových procesov, ale aj samotné porovnávanie sa s konkurenciou, ktorá má lepšie trhové postavenie.

Podnik pozoruje správanie sa silnejšieho podniku, a tým sa do istej miery „učí“ a dokáže vytvárať lepšie pracovné postupy.

Metodický postup

Na hodnotenie kvality podnikateľskej činnosti podnikov ekonomická teória ponúka rôzne metódy a modely. Jedným z nástrojov finančného manažmentu je finančná analýza, ktorá je nielen prostriedkom na zistenie stavu v podniku, ale aj podkladom pre prijatie rozhodnutí. Každé odvetvie je pritom charakteristické svojimi špecifikami, ktoré sa následne premietajú aj do výsledkov samotnej finančnej analýzy. Jednou časťou postupu finančnej analýzy je porovnanie s konkurenciou, alebo so žiadaným stavom. Zámerom príspevku je stanovenie popisných charakteristík vybraných pomerových ukazovateľov finančnej analýzy a na základe nich umožniť podnikom poľnohospodárskej prvovýroby porovnať individuálne výsledky s priemernou hodnotou pre daný ukazovateľ v slovenskom poľnohospodárstve. Ide o jeden zo spôsobov benchmarkingu, pri ktorom sa podnik porovnáva s konkurenciou podnikajúcou v rovnakom odvetví.

Analýza prostredníctvom pomerových ukazovateľov je jadrom metodiky finančnej analýzy a je v súčasnej dobe najpoužívanejšou metódou (Mrkvička, J., Kolář, R., 2006).

Pomerový ukazovateľ podľa Ciska, Š., Klieštika, T. (2013) charakterizuje vzájomný vzťah medzi dvoma položkami účtovných výkazov alebo položkami z nich odvodených, a to pomocou ich podielu. Pomerové ukazovatele sú najvyužívanejším nástrojom finančnej analýzy. Dôvodov je hneď niekoľko. Tým najdôležitejším je skutočnosť, že umožňujú získať rýchly a nie veľmi nákladný obraz o základných finančných charakteristikách podniku. Sú určitým „sitom“, ktoré zachytí oblasti vyžadujúce hlbšiu analýzu.

Ďalšou pozitívnou črtou pomerových ukazovateľov je možnosť využívať vstupné údaje do matematických modelov s predpokladom popísania závislosti medzi jednotlivými javmi, klasifikovať stavy, hodnotiť riziká a v konečnom dôsledku predvídať budúcnosť poľnohospodárskeho podniku, a tým poskytovať cenné informácie pre dodávateľov vstupov, odberateľov výstupov a tvorcov agrárnej politiky s cieľom predchádzať vzniku prvej a druhej platobnej neschopnosti poľnohospodárskych podnikov (Serenčes, P., Tóth, M., Čierna, Z., Rábek, T., Prevužňáková, J., 2014).

Kotulič, R. a kol. (2010) za hlavnú úlohu účtovnej závierky považujú poskytovanie štruktúrovaných informácií o finančnej situácii a výkonnosti podniku. Predstavuje pre manažerov resp. používateľov pomoc pri ekonomickom riadení a rozhodovaní.

Údajovú základňu pre riešenie tvorili údaje z účtovných výkazoch centrálnej databázy MPaRV SR za všetky právnické osoby hospodáriace na poľnohospodárskej pôde v Slovenskej republike v časovom horizonte rokov 2004-2011.

Analyzované podniky obhospodarujú podstatnú časť poľnohospodárskej pôdy na Slovensku. Vstupom Slovenskej republiky do EÚ sa pôda stala základným prostriedkom na

získavanie dotačných prostriedkov zo Spoločnej poľnohospodárskej politiky (SPP). Priame platby získava subjekt, ktorý pôdu obhospodaruje bez ohľadu na jej vlastníctvo. Vzhľadom na historický vývoj boli na Slovensku vzťahy samotných vlastníkov k pôde narušené a obhospodarovanie prešlo pod veľké celky v podobe družstiev a štátnych majetkov. V roku 2012, 23 rokov po zmene spoločenských pomerov, je stále podstatná časť poľnohospodárskej pôdy obhospodarovaná subjektmi s veľkou výmerou obhospodarovanej pôdy. V roku 2012 až 76,24% poľnohospodárskej pôdy, podľa LPIS, na Slovensku obhospodarovali subjekty s výmerou pôdy 500 a viac hektárov. Menej ako 6% z celkovej výmery pôdy na Slovensku obhospodarujú subjekty s individuálnou výmerou od 0-50 hektárov.

Druhý uhol pohľadu je pohľad na subjekty, ktoré poľnohospodársku pôdu obhospodarujú. Celkovo v roku 2012 Poľnohospodárska platobná agentúra registrovala 16 433 subjektov hospodáriacich na pôde. Subjekty s obhospodarovanou výmerou 0-50 hektárov tvorili z celkového počtu subjektov až 81,62%. Subjekty s výmerou nad 500 hektárov tvorili len 6,2% z celkového počtu subjektov.

Je možné konštatovať, že 6,2% subjektov z celkového počtu 16 433 obhospodaruje 76,24% celkovej pôdy podľa LPIS na Slovensku. Keďže je obhospodarovaná pôda jediným kritériom na získavanie priamych platieb, tak je taktiež možné konštatovať, že 76,24% priamych platieb v roku 2012 inkasovalo 1 019 subjektov. Databáza, z ktorej sme uskutočnili danú analýzu, sa opiera práve o tieto subjekty, ktoré majú podstatný vplyv z hľadiska obhospodarovanej pôdy na Slovensku. Čo sa týka právnych foriem, podstatný vplyv na obhospodarovanú pôdu majú na Slovensku družstvá a spoločnosti s ručením obmedzeným. Právne formy s najväčšou priemernou výmerou pôdy boli v roku 2012 akciové spoločnosti a družstvá, nasledované s.r.o. (tabuľka 1).

Charakteristiky právnych foriem hospodáriacich na pôde v roku 2012 *Characteristics of the legal forms which are farming on the land in 2012*

Tab. 1

Právna forma ¹	Počet subjektov ²	Pôda podľa LPIS (ha) ³	Priemerná výmera (ha) ⁴	Podiel na subjektoch (%) ⁵	Podiel na výmere (%) ⁶
a.s. ⁷	111	139,295.53	1,254.91	0.68	7.38
Družstvo ⁸	570	715,093.21	1,254.55	3.47	37.87
FO-nepodnikateľ ⁹	9,151	47,516.13	5.19	55.69	2.52
s.r.o. ¹⁰	1,594	661,301.62	414.87	9.70	35.02
SHR ¹¹	4,847	312,561.43	64.49	29.50	16.55
Ostatné ¹²	160	12,383.08	n.a.	0.97	0.66
Spolu ¹³	16,433	1,888,151.00	n.a.	100.00	100.00

Zdroj: PPA, vlastné prepočty¹⁴

1/ Legal form, 2/ Number of the enterprises, 3/ Land according to LPIS (hectares), 4/ Average area (hectares), 5/ % share on enterprises, 6/ % share on the land area, 7/ Joint Stock Company, 8/ agricultural cooperative, 9/ natural person – non-entrepreneur, 10/ Limited Company, 11/ self-employed farmer, 12/ Others, 13/ Total, 14/ APA, own calculations

Výsledky vybraných pomerových ukazovateľov boli spracované prostredníctvom základných popisných charakteristík (priemer, medián, horný a dolný kvartil, horný a dolný decil).

Vybranými pomerovými ukazovateľmi v rámci jednotlivých skupín ukazovateľov boli: Likvidita tretieho stupňa – L3; Likvidita druhého stupňa – L2; Likvidita prvého stupňa – L1; Doba obratu zásob; Doba inkasa pohľadávok; Doba splácania záväzkov; Rentabilita celkového kapitálu – RCK; Rentabilita vlastného kapitálu – ROE; Rentabilita tržieb – ROS; Celková zadlženosť; Úrokové krytie.

Výsledky

Zhodnotenie vybraných ukazovateľov likvidity v slovenskom poľnohospodárstve

Pomerové ukazovatele likvidity majú za cieľ odpovedať na otázku, ako likvidný je podnik. Ako ľahko vie premeniť svoje obežné aktíva na hotovosť v pomere ku svojim krátkodobým záväzkom. Pre každý ukazovateľ likvidity existuje všeobecne platná a odporúčaná hodnota, ktorá však môže byť výrazne ovplyvnené práve samotným odvetvím, v ktorom podnik podniká. Vzhľadom na špecifiká a charakter odvetvia poľnohospodárstva, je potrebné merať likviditu odvetvia ako takého. Výsledkom analýzy skupiny podnikov, ktorú máme k dispozícii a ktorá pokrýva cca 80% obhospodarovanej pôdy na Slovensku, je ambíciou stanovenie odvetvových hodnôt pre poľnohospodárstvo. Tak ako uvádzame v metodike, zvoleným spôsobom je meranie jednotlivých stupňov likvidity na základe priemeru, mediánu, horného a dolného kvartilu, ako aj horného a dolného decilu.

Vzhľadom na všeobecné odporúčané hodnoty pre L3 (2 resp. 1,5) je možné zhodnotiť, že v poľnohospodárstve SR v celom sledovanom období viac ako 50% podnikov z hodnoteného súboru nedosahuje odporúčané hodnoty L3. Graf 1 opisuje vývoj hodnôt popisných charakteristík pre Likviditu tretieho stupňa v období rokov 2004-2011.

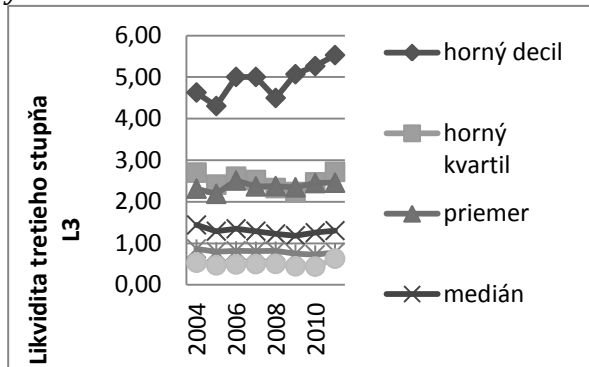
Za odporúčané hodnoty likvidity druhého stupňa sú považované hodnoty 1 resp. 1-1,5. Úroveň L2 viac ako 1 dosahuje v roku 2011 len 31,4% skúmaných podnikov.

Odporúčané hodnoty Likvidity prvého stupňa sú 0,2-0,6. V tomto intervale sa v roku 2011 pohybovalo len 16,4% podnikov. 61,6% podnikov dosahovalo hodnoty L1 nižšie ako 0,2.

Popisné charakteristiky pre L3 v rokoch 2004-2011

Descriptive characteristics for L3 in the years 2004-2011

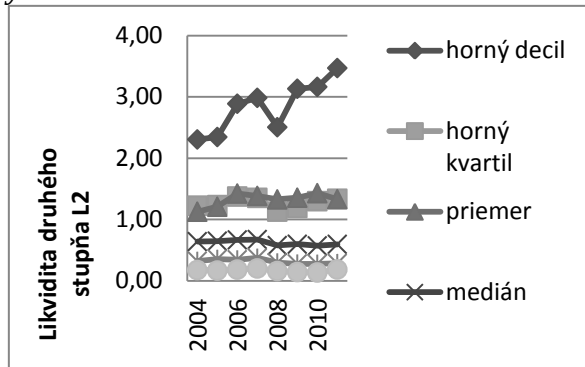
Graf 1

Popisné charakteristiky pre L2 v rokoch 2004-2011

Descriptive characteristics for L2 in the years 2004-2011

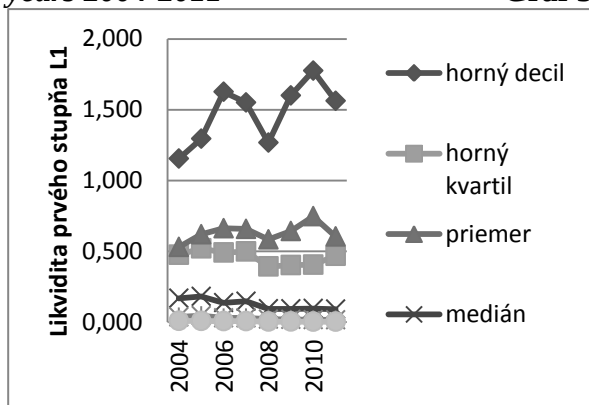
Graf 2

Popisné charakteristiky pre L1 v rokoch 2004-2011

Descriptive characteristics for L1 in the years 2004-2011

Graf 3

Zdroj: databáza údajov MPaRV SR, vlastné výpočty¹⁰

Graph 1: 1/ Descriptive characteristics for 3. degree liquidity (years 2004-2011), Graph 2: 2/ Descriptive characteristics for 2. degree liquidity (years 2004-2011), Graph 3: 3/ Descriptive characteristics for 1. degree liquidity (years 2004-2011), 4/ Upper decile, 5/ Upper quartile, 6/ Average, 7/ Median, 8/ Lower quartile, 9/ Lower decile, 10/ Database of the Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic, own calculations

Na základe vykonanej analýzy môžeme pre likviditu v Slovenskom poľnohospodárstve konštatovať:

- Vysokú mieru volatility všetkých ukazovateľov likvidity s rastúcou tendenciou;
- Väčšina skúmaných podnikov nedosahuje odporúčané hodnoty likvidity, lebo:
 - Viac ako polovica skúmaných podnikov v roku 2011 nedosahovala odporúčané hodnoty Likvidity tretieho stupňa;
 - 68,6% skúmaných podnikov nedosahovalo v roku 2011 odporúčanú hodnotu Likvidity druhého stupňa;
 - 61,6% skúmaných podnikov nedosahovalo v roku 2011 odporúčanú hodnotu Likvidity prvého stupňa;
- V sledovanom období nie je možné identifikovať trend vývoja ukazovateľov likvidity s výnimkou L1, ktoré zaznamenala zhoršenie u väčšiny podnikov.

Je potrebné poznamenať, že sme ukazovatele likvidity skúmali za sektor poľnohospodárstva ako celok. Bolo by vhodné podrobiť hlbšiemu skúmaniu vývoj likvidity podľa zamerania podniku na rastlinnú a živočíšnu výrobu, podľa právnej formy resp. podľa regiónu. Napriek uvedenému je možné prezentované hodnoty Likvidity za sektor využiť na porovnanie podniku s odvetvím. Je však problematické jednu z prezentovaných hodnôt (priemer, medián, kvartil, decil) považovať za odporúčanú. Je potrebné ich vnímať ako súčasť porovnania v priestore, čiže porovnávanie s konkurenciou. Za benchmark v tomto kontexte je možné považovať hodnotu horného kvartilu, a to aj s ohľadom na variabilitu celého súboru podnikov.

Zhodnotenie vybraných ukazovateľov aktivity v slovenskom poľnohospodárstve

Ukazovatele aktivity alebo efektívnosti odpovedajú na otázku, ako produktívne podnik využíva svoje aktíva. Z charakteru odvetvia vyplýva jeho relatívne nižšia aktivita v porovnaní s priemyslom. Dôvodom je dĺžka výrobného procesu, ako aj relatívne nízka hodnota produktu spôsobená nízkou cenovou hladinou produkcie.

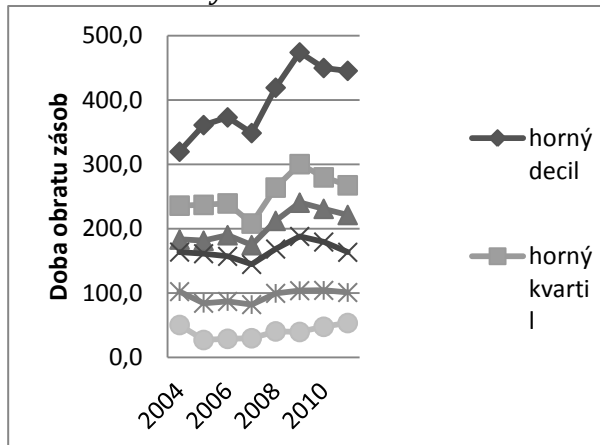
Doba obratu zásob je doba (v dňoch), za ktorú podnik „minie“ všetky svoje zásoby. Rast ukazovateľa môže indikovať problémy s predajom svojej produkcie, alebo rast nepredajných zásob. Pokles ukazovateľa môže naopak znamenať zhoršenie likvidity firmy.

Zhoršujúcu sa aktivitu agrosektora potvrdzuje aj graf 4 zobrazujúci Dobu obratu zásob. Mierne zlepšenie je možné pozorovať po roku 2009.

Popisné charakteristiky pre Dobu obratu zásob v rokoch 2004-2011

Descriptive characteristics for inventory turnover in the years 2004-2011

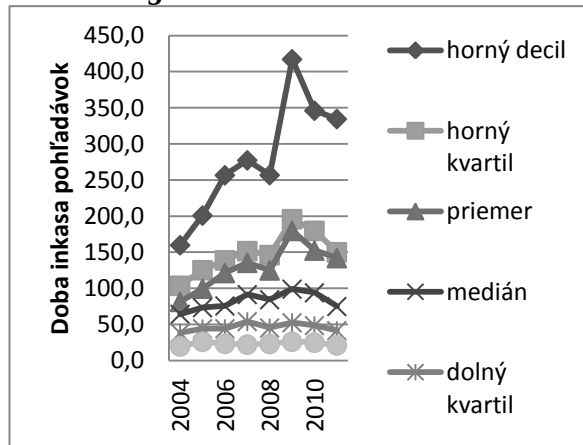
Graf 4

Popisné charakteristiky pre Dobu inkasa pohľadávok v rokoch 2004-2011

Descriptive characteristics for Days sales outstanding in 2004-2011

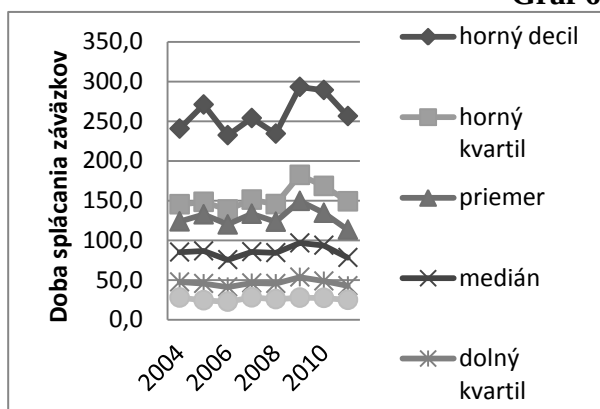
Graf 5

Popisné charakteristiky pre Dobu úhrady záväzkov v rokoch 2004-2011

Descriptive characteristics for Maturity period of liabilities in 2004-2011

Graf 6

Zdroj: databáza údajov MPaRV SR, vlastné výpočty¹⁰

Graph 4: Graph 5: Graph 6: 4/ Upper decile, 5/ Upper quartile, 6/ Average, 7/ Median, 8/ Lower quartile, 9/ Lower decile, 10/ Database of the Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic, own calculations

Doba inkasa pohľadávok je ukazovateľ, ktorý indikuje priemernú dobu, za ktorú podnik inkasuje svoje krátkodobé pohľadávky v danom roku. Nárast tohto ukazovateľa môže odrážať problémy firmy v oblasti riadenia pohľadávok, resp. zhoršenie platobnej disciplíny odberateľov. Na druhej strane, Doba inkasa pohľadávok firmy výrazne nižšia ako priemer za

odvetvie, môže firme zhoršiť konkurencieschopnosť, čo môže negatívne ovplyvniť jej zisk a rentabilitu.

Tak ako vyplýva z grafu 5, doba inkasa pohľadávok má rastúcu tendenciu, čo bolo spôsobené rastúcou úrovňou pohľadávok a stagnujúcou resp. klesajúcou úrovňou tržieb. Aj tento ukazovateľ naznačuje zníženú aktivitu sektora a mierne zlepšenie po roku 2009.

Doba splácania záväzkov odráža priemernú dobu (počet dní), ktorú firma potrebuje na úhradu svojich záväzkov za nákupy. Rast tejto doby môže indikovať, že firma má problémy s úhradou svojich záväzkov v lehote ich splatnosti. Avšak môže to taktiež znamenať, že firma lepšie využíva lehotu splatnosti, ktorú jej dodávatelia ponúkajú. Pokles doby splácania záväzkov na jednej strane môže naznačovať zlepšenie schopnosti úhrady záväzkov. Na druhej strane, však firma platením záväzkov príliš skoro, nevyužíva dodávateľský úver, ktorý je užitočným zdrojom financovania.

Na základe grafu 6 možno konštatovať, že v agrosektore sa v sledovanom období skracovala Doba splácania záväzkov u väčšiny podnikov (medián 2011 je menej ako medián 2004). K výraznému zlepšeniu došlo od roku 2009.

V rámci zhodnotenia vybraných ukazovateľov aktivity v poľnohospodárstve Slovenskej republiky možno dosiahnuté výsledky zhrnúť nasledovne. Výsledky ukazovateľa Obratu aktív v čase dokazujú klesajúcu intenzitu využívania Celkových aktív, ktorá je dôsledkom rastúcej úrovne Celkových aktív a stagnujúcich resp. klesajúcich tržieb. To naznačuje, že sektor poľnohospodárstva je menej aktívny v porovnaní rokov 2004 a 2011 v zmysle realizácie svojej produkcie vo forme tržieb vo vzťahu k použitému majetku. Avšak od roku 2009 do roku 2011 je možné identifikovať jednoznačný rastúci trend, ktorý však nedokázal eliminovať pokles v porovnaní s rokom 2004. Klesajúci vývoj aktivity pri porovnaní rokov 2004 a 2011 meraný Obratom aktív potvrdzuje aj rastúca Doba obratu aktív.

Doba inkasa pohľadávok má rastúcu tendenciu, čo bolo spôsobené rastúcou úrovňou pohľadávok a stagnujúcou resp. klesajúcou úrovňou tržieb. Aj tento ukazovateľ naznačuje zníženú aktivitu sektora a mierne zlepšenie po roku 2009.

Na rozdiel od ostatných ukazovateľov aktivity, ktoré sa zhoršovali počas sledovaného obdobia, Doba inkasa pohľadávok z obchodného styku má zlepšujúcu sa tendenciu za sektor ako celok v porovnaní rokov 2004 a 2011.

V sledovanom období sa v agrosektore skracovala Doba splácania záväzkov u väčšiny podnikov. K výraznému zlepšeniu došlo od roku 2009. Pri Dobe splácania záväzkov z obchodného styku v období rokov 2004-2011 došlo u väčšiny podnikov ku skráteniu doby splácania záväzkov z obchodného styku.

Zhodnotenie vybraných ukazovateľov rentability v slovenskom poľnohospodárstve

Ukazovatele rentability vyjadrujú výnosnosť podniku ako pomer dosiahnutého efektu k prostriedkom na jeho dosiahnutie. Sú to syntetické ukazovatele, do úrovne ktorých sa premieta úroveň likvidity, aktivity a zadlženosti.

V teórii, ako aj v podnikovej praxi, sa v rámci merania rentability podniku používa pomerne veľa rôznych ukazovateľov rentability z dôvodu rôznych modifikácií zisku.

Od roku 2004, čiže po prijatí Spoločnej poľnohospodárskej politiky EÚ, v sledovanom súbore podnikov ako celku je dosahovaný len kladný výsledok hospodárenia z hospodárskej činnosti s výnimkou roka 2009, kedy bola zaznamenaná strata vo výške 24,46 Euro/ha p. p.

VH z finančnej činnosti za celý súbor podnikov, ako druhá najvýznamnejšia položka VH za účtovné obdobie, sa nachádza v červených číslach počas celého sledovaného obdobia v rozmedzí od -24,95 Euro/ha p. p. v 2004 až po -36,55 Euro/ha p. p. v roku 2009.

V tabuľke 2 uvádzame hodnoty mediánov všetkých analyzovaných ukazovateľov rentability za celé sledované obdobie. Hodnoty mediánov uvádzame práve preto, pretože sú menej ovplyvnené extrémnymi hodnotami (na rozdiel od priemeru).

Vývoj mediánov jednotlivých ukazovateľov rentability v percentách za roky 2004-2011 *Development of medians of individual indicators of profitability in % for the years 2004-2011*

Tab. 2

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
RCK ¹	2,51%	1,84%	2,39%	3,30%	2,71%	0,80%	1,50%	2,57%
ROE ²	3,19%	2,11%	2,61%	4,39%	2,39%	0,40%	1,08%	2,84%
ROA ³	1,51%	0,67%	0,97%	1,76%	0,97%	0,04%	0,29%	1,11%
ROS ⁴	2,87%	1,45%	2,10%	3,60%	2,11%	0,12%	0,88%	3,03%
RV ⁵	1,92%	0,97%	1,34%	2,17%	1,26%	0,12%	0,54%	1,62%
RN ⁶	1,96%	0,96%	1,30%	2,23%	1,27%	0,11%	0,53%	1,64%

Zdroj: PPA, vlastné prepočty⁷

1/ Return on total capital, 2/ Return on equity, 3/ Return on assets, 4/ Return on sales, 5/ Return on revenues, 6/ Return on costs, 7/ APA, own calculations

Rentabilita celkového kapitálu patrí medzi základné ukazovatele rentability, pričom ukazovateľ nie je ovplyvnený zmenami v daňových sadzbách ani pomerom vlastného a cudzieho kapitálu. Vyjadruje koľko eur zisku (výsledok hospodárenia z bežnej činnosti pred úrokmi a zdanením) pripadá na jedno euro vloženého celkového kapitálu. Po vynásobení 100 dostávame výsledok v percentách. Vtedy nám vyjadruje koľko percent zisku pripadá na jedno euro vloženého celkového kapitálu.

V ukazovateli Rentabilita celkového kapitálu – RCK, sme v čitateli použili EBIT a v menovateli celkový kapitál. Ukazovateľ hovorí o výnosnosti celkového kapitálu, pričom sa ráta iba s bežnou podnikateľskou činnosťou (bez výsledku hospodárenia z mimoriadnej

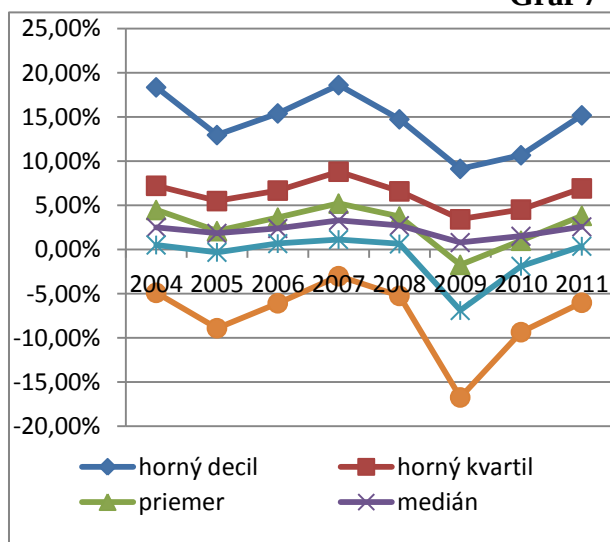
činnosti). Ukazovateľ ďalej nie je ovplyvnený zmenami v daňových sadzbách ani pomerom vlastného a cudzieho kapitálu. Zhodnotením vlastného kapitálu je súčet výsledku hospodárenia z hospodárskej (VHhč) a finančnej (VHfč) činnosti a zhodnotením cudzieho kapitálu sú nákladové úroky (Ún). Tým má ukazovateľ veľkú vypovedaciu hodnotu v čase, ale aj priestore. V teórii aj v praxi sa možno stretnúť s jeho výpočtom prostredníctvom iných modifikácií zisku napr. EBIT, EBT, EAT, prípadne aj NI.

Z celkového vývoja ukazovateľa rentability celkového kapitálu (graf 7) môžeme tvrdiť, že najhorší je rok 2009 vo všetkých ukazovateľoch. Najlepších 25% podnikov v každom roku dokázalo dosiahnuť rentabilitu od 3,43% (v najhoršom roku 2009) a v roku 2007 od 8,82%. Päťdesiat percent podnikov (medián) dokázalo v každom roku dosiahnuť kladné hodnoty rentability celkového kapitálu, avšak na pomerne nízkej úrovni.

Rentabilita vlastného kapitálu (ROE), na rozdiel od rentability celkového kapitálu, hodnotí iba zisk po zdanení (výsledok hospodárenia z bežnej činnosti), teda neabstrahuje od daňového zaťaženia a ani od rôznorodej kapitálovej štruktúry. Hodnotí koľko euro zisku pripadá na jedno euro vloženého vlastného kapitálu. Tento ukazovateľ zaujíma predovšetkým vlastníkov podniku.

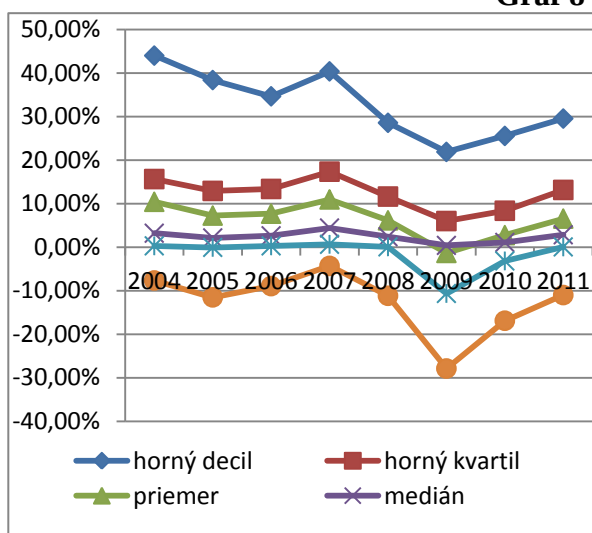
Popisné charakteristiky pre RCK v percentách za roky 2004-2011

Graf 7

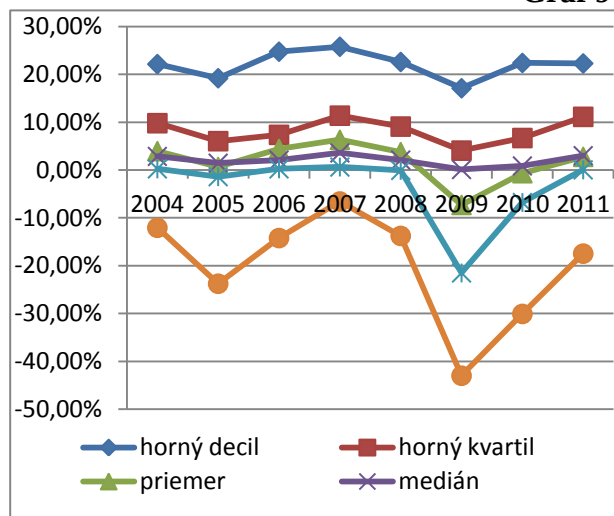
Popisné charakteristiky pre ROE v percentách za roky 2004-2011

Graf 8

Popisné charakteristiky pre ROS v percentách za roky 2004-2011

Graf 9

Zdroj: databáza údajov MPaRV SR, vlastné výpočty¹⁰

Graph 7: 1/ Descriptive characteristics for Return on total capital in % (years 2004-2011), Graph 8: 2/ Descriptive characteristics for Return on equity in % (years 2004-2011), Graph 9: 3/ Descriptive characteristics for Return on sales in % (years 2004-2011), 4/ Upper decile, 5/ Upper quartile, 6/ Average, 7/ Median, 8/ Lower quartile, 9/ Lower decile, 10/ Database of the Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic, own calculations

Počas celého sledovaného obdobia môžeme pozorovať, že najlepších 10% podnikov (horný decil) dokáže pracovať s rentabilitou vlastného kapitálu viac ako 21,87%. Teda doba návratnosti vlastného kapitálu je menej ako 5 rokov. Hodnoty mediánu sú výrazne nižšie oproti priemeru (s výnimkou roku 2009), čo svedčí o tom, že v sledovanom súbore je niekoľko výborných podnikov, ktoré v priemere zlepšujú rentabilitu vlastného kapitálu. Hodnota mediánu za celé obdobie je pomerne nízka. Celkový prehľad o vývoji ukazovateľa ROE poskytuje graf 8, pričom môžeme pozorovať, že hodnoty roku 2011 sú veľmi podobné roku 2008.

Pri rentabilite tržieb (ROS) použijeme v menovateli tržby z predaja tovaru a tržby z predaja vlastných výrobkov a služieb. Ukazovateľ hodnotí koľko euro zisku pripadá na jedno euro dosiahnutých tržieb.

Graf 9 prezentuje vývoj rentability tržieb za celé sledované obdobie. Ako môžeme pozorovať, hodnoty ROS sa v rozmedzí dolného a horného kvartilu, teda 50% podnikov výberového súboru (bez zvyšných horných a dolných 50% podnikov) pohybovali od 0,05% (v roku 2011) po 11,39% (v roku 2007). Výnimku tvoria roky 2005, 2008, 2009 a 2010, kedy aj na spodnej hranici dolného kvartilu klesli do záporných čísiel, s najnižšou hodnotou v roku 2009 na úrovni až -21,50%.

Na základe vykonaných podrobných analýz jednotlivých ukazovateľov rentability môžeme pre slovenské poľnohospodárstvo konštatovať:

- Vysokú mieru volatility všetkých ukazovateľov rentability (nielen mediánov);
- Najnižšie hodnoty vo všetkých ukazovateľoch rentability sú zaznamenané v roku 2009 (nielen v mediánoch);
- Hodnoty roku 2011 sú podobné vo všetkých kvantiloch roku 2008, ale aj roku 2006;
- Väčšina skúmaných podnikov dosahuje veľmi nízke hodnoty rentability, výnimku tvorí iba horných 10% podnikov s najvyššou mierou rentability.

Na základe vývoja mediánov (tabuľka 2) možno konštatovať, že najnižšie hodnoty dosahuje ukazovateľ rentability celkového majetku. Ukazovatele rentability nákladov a výnosov v hodnote mediánov sú takmer identické a sú na druhej najnižšej úrovni spomedzi ostatných ukazovateľov rentability. Naopak, pomerne vysoké hodnoty dosahuje rentabilita celkového kapitálu, pričom je to spôsobené predovšetkým čitateľom zlomku, kde sú započítané aj nákladové úroky, ktoré značne zaťažujú poľnohospodárske podniky. Za benchmark je možné považovať hodnotu horného kvartilu, a to aj s ohľadom na variabilitu celého súboru podnikov.

Zhodnotenie vybraných ukazovateľov zadlženosti v slovenskom poľnohospodárstve

Pomerové ukazovatele zadlženosti dávajú do pomeru predovšetkým jednotlivé časti Súvahy, ako aj Výkazu ziskov a strát podniku, s ohľadom na položky charakterizujúce samotnú zadlženosť. Na ich základe je umožnené monitorovanie a analyzovanie finančných zdrojov podniku. Teda ide o pomer vlastného a cudzieho kapitálu v podniku, pričom tento stav má samozrejme aj dopad na podnikovú finančnú stabilitu, ale aj na rentabilitu vlastného kapitálu, či úverovú zadlženosť.

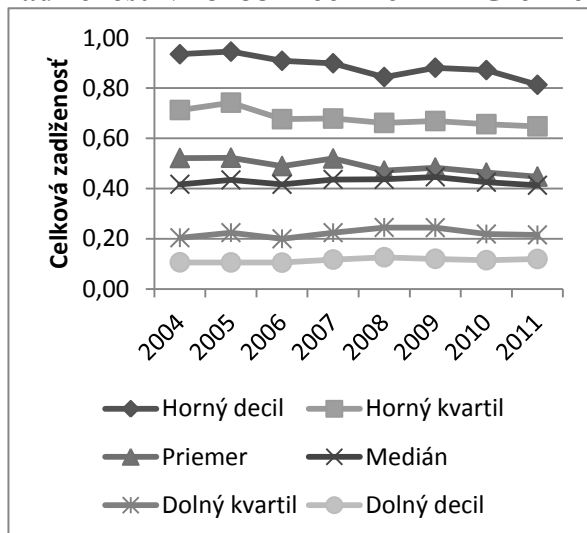
Odporúčané hodnoty ukazovateľov zadlženosti nemožno zovšeobecniť ako pri iných ukazovateľoch finančnej analýzy, keďže pomer vlastného a cudzieho kapitálu sa líši od individuálnych podmienok jednotlivých podnikov. Obzvlášť to platí pre poľnohospodárske podniky, ktoré sú okrem iného ovplyvnené biologickým charakterom výroby, sezónnosťou, ale aj súčasne platným systémom vyplácania dotácií a jemu podriadeným vyšším čerpaním tzv. „preklenovacích“ krátkodobých úverov.

Viacerí autori uvádzajú ako odporúčanú hodnotu pre celkovú zadlženosť hodnotu 50%. Tejto hodnote sa v našom prípade najviac približuje naša priemerná hodnota. Hodnota mediánu je vo všetkých rokoch nižšia oproti priemeru, tzn. že polovica nášho súboru vykazuje nižšie hodnoty stupňa zadlženosti. Teda by sa podniky mohli zdať relatívne stabilné s potenciálnou možnosťou získavania ďalších cudzích zdrojov financovania.

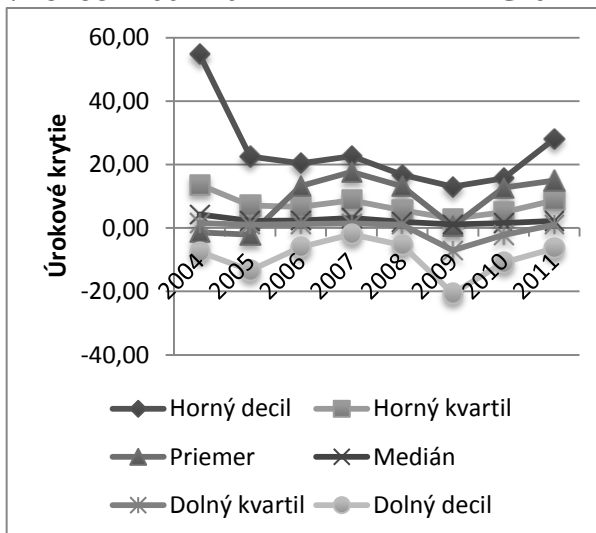
Z grafu 10 je zrejmé, že vývoj vo všetkých kvantiloch je vyrovnaný počas celého sledovaného obdobia. Najvyššia hodnota mediánu bola zaznamenaná v roku 2009 na úrovni 0,45, naopak najnižšia v roku 2011 na úrovni 0,41. U podnikov, ktoré sú obsiahnuté v hornom

kvartile, je vysoko pravdepodobné, že môžu mať problémy so splácaním svojich záväzkov, a teda aj s likviditou. Do značnej miery to závisí od štruktúry záväzkov, či ide skôr o dlhodobé, resp. krátkodobé záväzky.

Popisné charakteristiky celkovej zadlženosti v rokoch 2004-2011
Graf 10

Popisné charakteristiky pre úrokové krytie v rokoch 2004-2011
Graf 11

Zdroj: databáza údajov MPaRV SR, vlastné výpočty⁹

Graph 10: 1/ Descriptive characteristics for Total indebtedness (years 2004-2011), Graph 11: 2/ Descriptive characteristics for Interest coverage in years (years 2004-2011), 3/ Upper decile, 4/ Upper quartile, 5/ Average, 6/ Median, 7/ Lower quartile, 8/ Lower decile, 9/ Database of the Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic, own calculations

Ukazovateľ úrokového krytia hovorí o tom, koľkokrát vie spoločnosť zo zisku pred úrokmi a zdanením (EBIT) za určité časové obdobie pokryť úrokové náklady podniku. V našom prípade sme vychádzali z výsledku hospodárenia za účtovné obdobie pred zdanením (vrátane mimoriadnej činnosti) a nákladových úrokov. Tieto nákladové úroky súvisia a sú platené predovšetkým za prijaté bankové úvery. Čím sú hodnoty ukazovateľa vyššie, tým vyššia je jeho schopnosť platiť náklady spojené s využívaním cudzieho kapitálu - úroky. Jednoducho povedané, ako ľahko môže podnik zaplatiť úrokové náklady zo zisku pred zdanením, pritom však nehovoríme o splácaní istiny dlhu.

Za odporúčané hodnoty sa považuje interval 3-5 (Kotulič, R., Király, P., Rajčániová, M.; 2010). Tomuto intervalu zodpovedá pomerne málo hodnôt, s výnimkou mediánu v rokoch 2004, 2005 a 2007 a hodnôt horného kvartilu v rokoch 2009 a 2010.

Podľa grafu 11 je možné konštatovať, že všetky hodnoty pod úrovnou jedna a predovšetkým záporné, nie sú v tomto ukazovateli žiaduce. Najhorší sa javí vo všetkých ukazovateľoch (priemer a jednotlivé kvantily) práve rok 2009, ktorý bol pre poľnohospodárstvo obzvlášť zlým rokom, čo dokazuje aj tento ukazovateľ.

Pri sledovaní ukazovateľa celkovej zadlženosti nie je možné určiť všeobecne platnú odporúčanú hodnotu. Konkrétny stav zadlženosti závisí od výkonnosti konkrétneho podniku ako aj nákladov na cudzí kapitál, teda za koľko je schopný si požiť. Napriek tomu sa v literatúre ako orientačná hodnota uvádza hodnota blízka 50 percentám u celkovej zadlženosti. K tejto hodnote sa v našom súbore najviac približujú hodnoty mediánu, ako aj priemeru, pričom vývoj vo všetkých pozorovaniach je stabilný. Teda by sa podniky mohli zdať relatívne stabilné s potencionálnou možnosťou získavania ďalších cudzích zdrojov financovania.

Ukazovateľ stupňa samofinancovania má, tak ako aj predchádzajúci ukazovateľ, vyrovnané hodnoty za sledované obdobie, s tým rozdielom, že priemerné hodnoty sú nižšie ako hodnoty mediánu pre tento ukazovateľ. Tiež je potrebné uviesť, že hodnota vlastného imania môže byť u právnej formy družstvo nadhodnotená. Obrátená hodnota tohto ukazovateľa sa dá interpretovať aj ako finančná páka.

Pomerový ukazovateľ dlhodobej zadlženosti, tak ako aj ukazovateľ krátkodobej zadlženosti aplikovaný na poľnohospodárske podniky v rámci SR, je v časovom horizonte ôsmich rokov vyrovnaný. Z hľadiska dlhodobej zadlženosti je možné konštatovať, že existujú podniky v rámci poľnohospodárstva, ktorých dlhodobá zadlženosť je rovná nule (dolný decil). Tento fakt sa pri krátkodobej zadlženosti však nedá aplikovať.

Z analýz vyplýva, že podniky skôr čerpali krátkodobé cudzie zdroje ako dlhodobé cudzie zdroje, čomu zodpovedajú vyššie hodnoty horného kvartilu u krátkodobej zadlženosti oproti dlhodobej zadlženosti. Tieto vyššie hodnoty krátkodobej zadlženosti môžu odzrkadľovať na jednej strane sezónnosť poľnohospodárstva, ale aj systém vyplácania dotačnej politiky, ktorý „núti“ naďalej čerpať krátkodobé tzv. „preklenovacie úvery“.

Ukazovateľ úrokového krytia aplikovaný na vybraný súbor poľnohospodárskych podnikov ako jediný vykazoval nevyrovnané hodnoty v časovom období 2004 – 2011. Môžeme tvrdiť, že hodnoty mediánu úrokového krytia sa pohybujú medzi slabou možnosťou rizika (hodnoty 2 - 4) a až rizikovou a veľmi rizikovou možnosťou (hodnoty 2 a menej). Podniky horného kvartilu pravdepodobne nečerpali bankové úvery, a teda neplatili nákladové úroky. Pričom dokázali vytvoriť kladný výsledok hospodárenia pred zdanením. Týmto pomerom (nízka hodnota menovateľa) dosahujú vysoké čísla ukazovateľa úrokového krytia. Naopak pre podniky dosahujúce úrokové krytie pod 1 a predovšetkým pre podniky so zápornými hodnotami, by sme odporúčali znížiť svoju zadlženosť, predovšetkým v oblasti bankových úverov, za ktoré musia platiť úroky.

Je možné konštatovať, že väčšina vybraných ukazovateľov zadlženosti, nami vybraného časového horizontu, sú vyrovnané s minimálnymi zmenami.

Ďalšie zadlžovanie by sme odporúčali iba u týchto podnikov, u ktorých rentabilita celkového kapitálu je vyššia ako náklad na cudzí kapitál. Tým sa zvyšuje rentabilita vlastného kapitálu pôsobením finančnej páky a aj trhovú hodnotu firmy. Samozrejme s rešpektovaním ďalších faktorov, ako sú likvidita, finančná stabilita, voľnosť, či problémy finančných

ťažkostí. A práve toto tvrdenie možno považovať za benchmark pre poľnohospodárske podniky v oblasti zadlženosti.

Záver

Vo vzťahu k skúmanej problematike je potrebné zdôrazniť skutočnosť vyplývajúcu z pretrvávajúcej globálnej hospodárskej a finančnej krízy, a to je strata dôvery k poskytovaným informáciám účastníkmi trhu v potravinovej vertikále. Určitým teoretickým a praktickým prínosom pre skvalitnenie poskytovaných informácií v segmente výroby potravín bolo vytvorenie kompaktného súboru poľnohospodárskych podnikov s komplexnou informačnou bázou.

Z analýzy ukazovateľov likvidity v slovenskom poľnohospodárstve vyplývajú závery, z ktorých môžeme konštatovať vysokú mieru volatility všetkých ukazovateľov likvidity s rastúcou tendenciou, pričom väčšina skúmaných podnikov nedosahuje odporúčané hodnoty likvidity. Zároveň, aj napriek komentovaným tendenciám, môžeme hodnoty likvidity za sledovaný súbor podniku využiť na porovnanie konkrétneho poľnohospodárskeho podniku s celkom. Za benchmark pri hodnotení tendencií likvidity v poľnohospodárskych podnikoch je možné považovať hodnotu horného kvartilu.

Zo záverov analýzy aktivity vyplýva výber ukazovateľov aktivity zameraných na posúdenie udržateľného rozvoja poľnohospodárskeho podniku prostredníctvom produktívneho a efektívneho využívania majetku podniku. Výber ukazovateľov aktivity, ako je obrat aktív, doba obratu zásob, doba inkasa pohľadávok a doba úhrady záväzkov spĺňajú uvedené kritériá. Obrat aktív možno posudzovať z dvoch pohľadov. Po prvé ako intenzitu využívania celkového majetku a po druhé ako dobu obratu aktív v dňoch. Za benchmark v prípade využívania celkového majetku v poľnohospodárskych podnikoch, je možné považovať hodnotu horného kvartilu a pri dobe obratu aktív v dňoch, je možné považovať hodnotu dolného kvartilu. Za benchmark pri posudzovaní doby obratu zásob v poľnohospodárskych podnikoch je možné považovať hodnotu dolného kvartilu.

Z analýzy ukazovateľov rentability v slovenskom poľnohospodárstve možno urobiť niekoľko dielčích záverov:

- finančné zdravie podnikateľského subjektu aj v poľnohospodárstve je podmienené finančnou stabilitou a likviditou,
- prežitie a zabezpečenie ďalšej činnosti podniku je ovplyvnené likviditou a rentabilitou,
- čitateľ zlomku pri vyjadrovaní ukazovateľov rentability nie je stanovený jednoznačne. Možnosťou sa ukazuje ekonomický zisk, ktorý je nižší ako účtovný zisk o náklady obetovaných príležitostí.

Stanovenie odporúčaných hodnôt pre podnikateľské subjekty v poľnohospodárstve podmieňuje tzv. pákový efekt, ktorý sa odvodzuje od vzťahu rentability celkového kapitálu a úrokovej miery. Pokiaľ je rentabilita celkového kapitálu (RCK) väčšia ako úroková miera cudzieho kapitálu platí, že rastúcou mierou zadlženosti rastie rentabilita vlastného kapitálu.

Z úrovne hodnôt mediánov jednotlivých ukazovateľov rentability vyplýva, že sú v priebehu sledovaného obdobia pod úrovňou priemernej úrokovej miery cudzieho kapitálu dostupného pre podnikateľov v poľnohospodárstve. Z vyššie uvedeného popisu ukazovateľov rentability súboru podnikov poľnohospodárskeho odvetvia možno za benchmark považovať hodnotu horného kvartilu.

Ukazovatele zadlženosti charakterizujú finančnú stabilitu podnikateľského subjektu a úzko súvisia s výsledkom hospodárenia a ukazovateľmi rentability. Platí pravidlo vo vzťahu rentability a zadlženosti, že čím je nižšia rentabilita celkového kapitálu (pod 2%), je zadlženosť nad 50% vyšším rizikom podnikania a určitou bariérou pri získavaní cudzích zdrojov financovania, najmä úverov. Z analýzy zadlženosti súboru podnikov poľnohospodárskeho odvetvia vyplývajú pre konkrétne poľnohospodárske podniky nasledovné odporúčania:

- z uplatnenia teoretických pravidiel finančného riadenia (zlaté pravidlo financovania) vyplýva pomer vlastných a cudzích zdrojov 1:1
- koeficient zadlženosti = 1, cudzie zdroje rovnajú sa vlastným,
- koeficient finančnej samostatnosti = 1, vlastné zdroje sa rovnajú cudzím,
- pri ukazovateľoch úverovej zadlženosti a úrokového krytia možno za benchmark považovať hodnotu mediánu.

Okrem uvedených záverov a konštatovaní je potrebné uviesť, že stanovenie odporúčaných hodnôt pomerových ukazovateľov finančnej analýzy pre konkrétne poľnohospodárske podniky zo súboru podnikov poľnohospodárskeho odvetvia umožňuje objektívnejšie porovnanie podniku s odvetvím s cieľom optimalizácie finančného rozhodovania v záujme udržateľného rozvoja podniku. Na druhej strane si autori práce uvedomujú rozmanitosť organizačno-právnych foriem podnikania výrobného zamerania, rozdielných pôdných a klimatických podmienok a špecializácie v poľnohospodárstve, čo môže mať vplyv na stanovenie odporúčaných hodnôt pomerových ukazovateľov finančnej analýzy, ale aj na variabilitu nástrojov SPP EÚ.

Literatúra

- [1] CISO, Š. – KLIEŠTIK, T. 2013 Finančný manažment podniku II, EDIS Žilina, 2013, 769 str., ISBN 978-80-554-0684-8
- [2] HRDÝ, Milan – KRECHOVSKÁ, Michaela. 2013. Podnikové financie v teórii a praxi. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 268 s. ISBN 978-80-7478-011-0
- [3] GREŇČÍK, J. – STUHLÝ, V. 2010. Benchmarking, plánovanie a LCC v údržbe. 1. vyd. Žilina : Žilinská univerzita, 2010. 82 s. ISBN 978-80-554-0159-1
- [4] GRÜN WALD, R. – HOLEČKOVÁ, J. 2007. Finanční analýza a plánování podniku. Praha : Ekopress, 2007. 318 s. ISBN 978-80-86929-26-2
- [5] LANČARIČ, D – SAVOV, R. 2012. Firemné plánovanie. 1. vyd. Nitra: SPU, 170 s., ISBN 978-80-552-0816-9

- [6] MRKVIČKA, J. – KOLÁŘ, P. 2006. Finanční analýza. Praha: Aspi, 2006. 228 s. ISBN 80-7357-219-2
- [7] SERENČÉŠ, P. – TÓTH, M. – ČIERNA, Z. – RÁBEK, T. – PREVUŽŇÁKOVÁ, J. 2014. Benchmarking pomerových ukazovateľov finančnej analýzy v slovenskom poľnohospodárstve. 1. vyd. Nitra : Slovenská poľnohospodárska univerzita, 2014. 155 s. ISBN 978-80-552-1159-6
- [8] STRÁŽOVSKÁ, E. – STRÁŽOVSKÁ, Ľ. 2006. Ekonomické analýzy. 1. vyd. Bratislava : Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy v Bratislave, 2006. 152 s. ISBN 80-89143-38-5
- [9] ŠPAČKA, M. 2005. Co je a co není benchmarking. In : Moderní řízení, 3/ 2005. Praha : Economia, 2005. ISSN 1213-7693
- [10] KOTULIČ, R. – KIRÁLY, P. - RAJČÁNIOVÁ, M. 2010. Finančná analýza podniku. 2. vyd. Bratislava : Iura Edition, 2010. 238 s. ISBN 978-80-8078-342-6

Došlo 20. 6. 2014

Kontaktná adresa

doc. Ing. Peter SERENČÉŠ, PhD.

Ing. Marián TÓTH, PhD.

Ing. Zuzana ČIERNA, PhD.

Ing. Tomáš RÁBEK, PhD.

Ing. Jana PREVUŽŇÁKOVÁ

Slovenská poľnohospodárska univerzita, Fakulta ekonomiky a manažmentu, Katedra financií,
Tr. A. Hlinku 34, 949 01 Nitra, SR

tel. + 421 (0)37 641 4834 e-mail peter.serences@uniag.sk

tel. + 421 (0)37 641 4164 e-mail marian.toth@uniag.sk

tel. + 421 (0)37 641 4140 e-mail zuzana.cierna@uniag.sk

tel. + 421 (0)37 641 4140 e-mail tomas.rabek@uniag.sk

Bijman, J. - Saris, A.

Prípadová štúdia o spolupráci v európskom sektore ovocia: Podpora pre odbytové organizácie výrobcov

Support for Farmers' Cooperatives; Case Study Report European Fruit Co-operation (EFC). Wageningen: Wageningen UR (November, 2012)

Prípadová štúdia bola vypracovaná na podporu rozhodovacieho procesu Generálneho riaditeľstva pre poľnohospodárstvo a vidiecky rozvoj Európskej komisie s cieľom povzbudiť vytváranie dobrovoľných odbytových organizácií výrobcov. Štúdia poskytuje znalostný základ pre organizovanie farmárov, ktorí sa zaoberajú pestovaním ovocia, v odbytových organizáciách. Štúdia si kladie za cieľ pomôcť pri konsolidácii orientovania družstevných podnikov na trh, vytváraní primeraných výnosov a užšej spolupráci s družstvami iných krajín vo forme strategických aliancií alebo spoločných podnikov. Analyzovala vplyv politiky EÚ a národných politík na úspech medzinárodnej spolupráce družstiev a spôsoby, akými si družstvá poradili s rozdielmi v organizačnej štruktúre, trhovej orientácii a kultúre, v podporných a kontrolných mechanizmoch a na druhej strane využili príležitosti medzinárodnej spolupráce.

Analýza identifikovala faktory podmieňujúce úspech hospodárenia poľnohospodárskych družstiev v súčasnom potravinovom reťazci, postavenie v dodávateľskom reťazci a konkurencieschopnosť družstiev vo vzťahu ku potravinárskemu priemyslu, veľkoobchodu a maloobchodnej sieti. Poukázala na význam riadenia, prijímania rozhodnutí, pridelovania kontrolných právomocí manažmentu a inštitucionálneho prostredia v kontexte právnych, politických, sociálnych a kultúrnych podmienok pre podnikanie.

Autori štúdie uviedli mnohé motivačné aspekty rozvíjania spolupráce medzi družstvami v EÚ produkujúcimi ovocie, konkrétne predchádzanie a spoločné zdieľanie rizík (napr. pred cenovými výkyvmi na svetovom trhu, pred rastúcou konkurenciou producentov z tretích krajín, pred neúspechom marketingových aktivít) a zabezpečovanie ekonomiky z rozsahu (možnosťou vzájomného dopĺňania výrobných kapacít, nastavenia jednotných riadiacich procesov a podnikovej kultúry).

Čitateľom štúdia poskytuje závery, že spolupráca družstevných podnikov posilňuje ich postavenie v rámci potravinového reťazca a umožňuje pružnejšie reagovať na trendy globalizácie v potravinárskom priemysle (napr. skracovanie produkčného cyklu potravinárskych výrobkov), na zmeny vo výrobných technológiách (napr. nové druhy obalovej techniky) a na požiadavky maloobchodu (napr. rozširovanie ponúkaného sortimentu ovocia, ponuka predspracovaného ovocia, zabezpečenie plynulých dodávok počas celého roka). Stručne popisuje zámery a podporné nástroje Spoločnej organizácie trhu EÚ v odvetví ovocia a význam zakladania odbytových organizácií výrobcov.

V ďalšej časti štúdia poskytuje prehľad ovocinárstva v Belgicku, Nemecku a Holandsku z pohľadu vývoja produkcie, zahraničného obchodu, maloobchodného trhu a spotreby v rokoch 2002 – 2010. Popisuje hlavné dôvody, históriu vzniku, organizačnú štruktúru a základné ciele Združenia organizácií výrobcov (APO). Okrem výhod združovania pestovateľov ovocia poukazuje aj na problémy spolupráce.

V závere sa konštatujú hlavné dôvody vstupovania družstiev do medzinárodnej spolupráce, výhody cezhraničnej spolupráce a bariéry efektívnej spolupráce. Uvádzajú sa zistené dôsledky spolupráce členov združení producentov ovocia, vplyv regionálnych, národných politík a stratégie EÚ na vytváranie a efektívnosť spolupráce. Načrtli sa druhy opatrení, ktoré posilňujú medzinárodnú spoluprácu odbytových združení výrobcov s následnými pozitívnymi efektmi na výrobu a odbyt ovocia a ovocinárskych výrobkov, zlepšenie rokovacích pozícií voči maloobchodným reťazcom, znižovanie investičných, transakčných, skladovacích, logistických a propagačných nákladov.

Ing. Ivan Masár

POKYNY PRE AUTOROV A PÍSANIE TEXTU

Vo vedeckom periodiku „Ekonomika poľnohospodárstva“ uverejňujeme pôvodné doteraz nepublikované práce (príspevky) k otázkam agrárnej ekonomiky a politiky (ekonomika odvetvia, ekonomika výrobných odvetví, podnikové riadenie, domáci a medzinárodný trh, medzinárodná ekonomická integrácia, sociálno-ekonomické problémy poľnohospodárstva a rozvoj vidieka, informačné technológie).

Obsah periodika delíme na stálu rubriku Vedecké práce a výberové rubriky Prehľady a konzultácie, Informácie z vedy, Informácie zo sveta, Poradenstvo, Recenzie, Diskusia, Štatistické prehľady a Prílohy.

Príspevky zodpovedajúce profilu periodika publikujeme v slovenskom, českom alebo anglickom jazyku.

Názov príspevku musí byť krátky a výstižný. Za názvom nasleduje 10 riadkový súhrn (**abstract**) v anglickom a slovenskom jazyku. Ďalej nasleduje 4-6 kľúčových slov (**key words**) v anglickom a slovenskom jazyku, oddelených pomlčkami.

Text príspevku musí byť písaný v editore MS Word (.doc; docx). Príspevky vo formáte pdf nebudú akceptované. Tabuľky, grafy a ostatné podklady (napr. obrázky a mapy) musia byť predložené oddelene od textu. Word editor musí byť použitý aj k tvorbe tabuliek, t. j. tabuľka musí byť vo Worde editovateľná. Grafy musia byť predložené v MS Excel (.xls) a musia obsahovať originálne dáta. Obrázky vo formáte JPGE alebo TIF musia byť predložené vo vysokom rozlíšení (min. 300 dpi). Všetky grafy a obrázky musia byť číslované kontinuálne v poradí, v akom sú zahrnuté v texte.

Rozsah textu príspevku v rubrike „Vedecké práce“ je 10-15 normalizovaných strán, vrátane tabuliek, grafov v texte alebo prílohových tabuliek a grafov.

Literatúra a bibliografické citácie (odkazy na použitú literatúru) majú zodpovedať medzinárodnej norme ISO 690. Zoznam literatúry uvádzame za textom na konci príspevku.

Autor zodpovedá za pôvodnosť príspevku a taktiež za jeho vecnú a formálnu správnosť. Ďalej autor uvedie **kontaktnú adresu** svojho pracoviska, príp. bydliska, telefónne číslo, fax, e-mail a získané tituly. Dostáva darom 10 separátnych výtlačkov svojho príspevku. Nevyžiadané rukopisy príspevku nevraciam.

Redakcia periodika prijíma príspevky na uvedenej adrese v tiráži a vyhradzuje si právo postúpiť rukopis príspevku na lektorské posúdenie.

Redakčná rada schvaľuje publikovanie jednotlivých príspevkov na základe posúdenia ich vhodnosti pre periodikum a na základe hodnotenia lektorov v lektorských posudkoch.

Podrobné „**Pokyny pre autorov**“ sú k dispozícii priamo v redakcii na VÚEPP Bratislava.

Dokumenty, informácie a poznatky získané z vedeckého časopisu Ekonomika poľnohospodárstva je možné využívať len na študijné a vedecké účely a pre vlastnú potrebu a nie je možné ich použiť na komerčné účely. Využívanie informácií, poznatkov a údajov získaných z časopisu sa riadi všeobecne platnými zásadami vedeckého publikovania a rešpektovania autorských práv, t.j. je nevyhnutné dodržiavať zásady citovania a uvádzania použitej literatúry. Obsahy príslušných vedeckých a odborných statí sú chránené autorským

zákonom. Na spracovanie, preklad, adaptáciu, zaradenie do súborného diela, vystavenie, vykonávanie alebo presun príslušného dokumentu je potrebný súhlas nositeľa autorských práv. Vyhradené je aj právo na udelenie súhlasu na rozmnožovanie a verejné rozširovanie rozmnožením, predajom alebo inou formou prevodu vlastníckeho práva. Bez súhlasu je možné použiť iba krátku časť príslušnej state alebo dokumentu vo forme citácie, len na účel jeho recenzie, jeho kritiky alebo na vyučovacie, resp. vedeckovýskumné účely. Rozsah citácie nesmie presiahnuť rámec odôvodnený jej účelom.

Redakcia

INSTRUCTIONS FOR AUTHORS OF PAPERS

The scientific periodical, *Economics of Agriculture*, publishes original papers that have not been published to date; papers are dedicated to ***the issues of agricultural economics and policy*** (sector economics, commodity economics, farm economics, domestic and international markets, international economic integration, socio-economic issues of agriculture and rural development, information technologies). The periodical comprises further sections: Scientific Papers; Information from abroad; Reviews and Consultations; Discussion, Extension service; Statistical Reviews; Book Reviews and Supplements.

The papers that reflect the profile of the periodical are published in Slovak, Czech or English languages.

The papers title will be short and accurate. An Abstract will follow after the title, 10 lines long, in English and Slovak languages. Next come 4 to 6 key words in English and Slovak languages separated by hyphens.

Text of contribution will be written in MS Word editor (.doc; docx). Contributions written in pdf format are not accepted. Tables, graphs and other impressions (for example pictures and maps) will be provided apart from text. Word editor will be used also for tables creation, i.e. all tables will be editable in Word. Graphs will be presented in MS Excel (.xls) and they will include original data. Pictures in JPGE or TIF format will be provided in high resolution (min. 300 dpi). All graphs and pictures will be numbered continually, i.e. their order will correspond with text.

In terms of the number of pages, **the paper** in the section Papers will contain between 10 and 15 standard pages, including tables and graphs, or supplementary exhibits and graphs. In other sections, the number of pages will vary.

References and bibliographic quotations (references to literature) will comply with ISO 690 International Standard. References are placed after the text, at the end of the paper.

The author/authoress is responsible for the original contents of his/her paper and correctness in terms of the presented facts and format. Also, the author/authoress will give his/her **contact address** of his/her workplace, or home address, and also telephone number, fax, and e-mail and specify his/her academic distinctions. The author/authoress will be presented with 10 copies of his/her paper. Manuscripts are not returned to authors, if not requested.

Papers are to be delivered to the address of the RIAFE **Editorial Office**; the Editorial Office, the Editorial Office reserves the right to forward the manuscript for a reader's review.

The Editorial Board approves of the publishing of the individual papers based on the evaluation of their appropriateness for the periodical and readers' evaluations.

For detailed **Instructions for Authors of Papers**, please contact the Editorial Office at RIAFE, Bratislava.

Documents, information and knowledge gained from the scientific journal "Economics of Agriculture" can be used only for educational and scientific purposes and for personal use and cannot be used for commercial purposes. The use of information, knowledge and data

obtained from the journal shall be governed by generally accepted principles of scientific publishing and respect for copyright, i.e. it is necessary to respect the principles of citation and references. The contents of the relevant scientific and professional articles are copyrighted. For processing, translation, adaptation, inclusion in the collective work, exposure, exercise or transfer of the document is required the consent of the copyright holder. Reserved is also the right to consent to reproduction and public dissemination of reproduction, sale or other form of transfer of ownership. Without the consent only short part of particular treatise or a document in the form of citations can be used, only for the purpose of review, criticism, or to teaching, resp. scientific research purposes. Scope of citations may not go beyond its reasonable purpose.

Editorial Office

Adresa redakcie

Editorial Office

Národné poľnohospodárske a potravinárske centrum
Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva

National Agricultural and Food Centre

Research Institute of Agricultural and Food Economics

Trenčianska 55, 824 80 Bratislava

(Phone) ++421/2/5824 3317, 5824 3251

E-mail miroslava.morarova@vuepp.sk, Web : www.vuepp.sk

Ekonomika poľnohospodárstva

vedecké periodikum k otázkam agrárnej ekonomiky a politiky

ekonomika odvetvia

sociálno-ekonomické problémy poľnohospodárstva a rozvoj vidieka

ekonomika výrobných odvetví

podnikové riadenie

domáci a medzinárodný trh

medzinárodná ekonomická integrácia

informačné technológie

Economics of Agriculture

Scientific periodical on the issues of agricultural economics and policy

Sectoral economics

Socio-economic issues of agriculture and rural development

Commodity economics

Farm business management

Domestic and International markets

International economic integration

Information technologies